

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ
ЗАПОРІЗЬКИЙ НАЦІОНАЛЬНИЙ ТЕХНІЧНИЙ УНІВЕРСИТЕТ
ГУМАНІТАРНИЙ ФАКУЛЬТЕТ
КАФЕДРА ТЕОРІЇ ТА ПРАКТИКИ ПЕРЕКЛАДУ

Пояснювальна записка

до дипломної роботи

другого (магістерського) рівня

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ В ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ

Виконав:

студент VI курсу, групи ГФ-313м
спеціальності 035 – «Філологія»
за ОПП 035.04 – Германські мови та
літератури (переклад включно)

СУХОВ ІГОР ОЛЕКСАНДРОВИЧ

Керівник: *доцент, кандидат наук*

Є.О. Четвертак

Рецензент: *доцент, кандидат наук*

К.А. Лут

Запоріжжя – 2018

МІНІСТЕРСТВО ОСВІТИ І НАУКИ УКРАЇНИ

Запорізький національний технічний університет

(повне найменування вищого навчального закладу)

Інститут, факультет ЗНТУ, гуманітарний факультет
 Кафедра теорії та практики перекладу
 Ступінь вищої освіти (освітній ступінь) магістр
 Спеціальність 035.04 - германська мова та література (германська мова)
(код і назва)
 Напрямок підготовки германська мова та література (переклад)
(код і назва)

ЗАТВЕРДЖУЮ

Завідувач кафедри

" " 20 року

ЗАВДАННЯ НА ДИПЛОМНИЙ ПРОЕКТ (РОБОТУ) СТУДЕНТУ

Суров Гор Олександрович
(прізвище, ім'я, по батькові)

1. Тема проекту (роботи) Станок створення в англійському політичному дискурсі британських консерваторів

керівник проекту (роботи) Четвертак В.О.
(прізвище, ім'я, по батькові, науковий ступінь, вчене звання)

затверджені наказом вищого навчального закладу від «31» листопада 2018 року № 310

2. Строк подання студентом проекту (роботи)

3. Вихідні дані до проекту (роботи) Алекс В.С. Социологическое исследование социального стереотипа, Айтимова Л.О. Лингвистическое и социальное в английском языке, Багдасарян В.К. Социальная идентичность, Давидович С.А. Социальное пространство, Байрамова Л.К. Социальное чужие эго

4. Зміст розрахунково-пояснювальної записки (перелік питань, які потрібно розробити) Вступ, Розділ 1. Станок створення як об'єкт дослідження мови. Розділ 2. Концептуальні засоби, апроприація створення стереотипів у англійському політичному дискурсі британських консерваторів, Розділ 3. Висновки, список джерел

5. Перелік графічного матеріалу (з точним зазначенням обов'язкових креслень)

6. Консультанти розділів проекту (роботи)

Розділ	Прізвище, ініціали та посада консультанта	Підпис, дата	
		завдання видав	прийняв виконане завдання
I	Ермиш Олександр	Ерм	
II	Савченко Олександр	Сав	
III	Колесніченко Олександр	Кол	
IV	Журавель С.М.	Жу	
Нормоконтроль	Підгорна А.Б.	Під	Під

7. Дата видачі завдання 19.12.2017

КАЛЕНДАРНИЙ ПЛАН

№ з/п	Назва етапів дипломного проекту (роботи)	Строк виконання етапів проекту (роботи)	Примітка
1	Вступна Вступ	20.01.18	
2	Вступна 1 Розділ	14.02.18	
3	Вступна 2 Розділ	11.04.18	
4	Вступна 3 Розділ	23.07.18	
5	Вступна Висновки	16.09.18	
6	Вступна Сили змисел	26.10.18	
7	Вступна Вступна А	12.11.18	
8	Отримання завдання для 4 Розділу	05.12.18	
9	Захист 4 Розділу	08.12.18	

Студент

(підпис)

Сухав 7.0

(прізвище та ініціали)

Керівник проекту (роботи)

(підпис)

Є.О. Четвертак

(прізвище та ініціали)

ЗМІСТ

Завдання на роботу

Реферат

ВСТУП.....7

РОЗДІЛ 1. ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ

ЛІНГВІСТИКИ.....10

1.1. Загальна характеристика етнічних стереотипів.....10

1.2. Номінативні аспекти вираження етнічних стереотипів.....16

1.3. Комунікативно-прагматичні аспекти вираження етнічних
стереотипів.....21

1.4. Англомовний політичний дискурс британських консерваторів
як контекст актуалізації етнічних стереотипів.....26

РОЗДІЛ 2. НОМІНАТИВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ

БРИТАНСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ.....36

2.1. Засоби вираження автостереотипів.....36

2.2. Засоби вираження гетеростереотипів.....40

2.2.1. Нейтральні одиниці.....41

2.2.2. Негативно-оцінні одиниці.....46

2.2.3. Образні номінації.....51

РОЗДІЛ 3. КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ

ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ.....57

3.1. Стратегії та тактики вираження етностереотипів.....57

3.1.1. Стратегія позитивної репрезентації британців.....57

3.1.2. Стратегія оптимальної самопрезентації політиків.....62

3.2. Стратегії та тактики вираження гетеростереотипів.....67

3.2.1. Стратегія диференціації іноземців.....68

3.2.2 Стратегія дистанціювання іноземців.....73

3.2.3. Стратегія дискредитації іноземців.....	77
РОЗДІЛ 4. ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ.....	86
4.1. Аналіз потенційних небезпек.....	86
4.2. Заходи по забезпеченню безпеки.....	88
4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни.....	91
4.4. Заходи з пожежної безпеки.....	98
4.5. Заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях....	99
ВИСНОВКИ.....	103
SUMMARY.....	107
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	112
ДОДАТКИ.....	130
Додаток А. Глосарій лінгвістичних і перекладацьких термінів.....	130
Додаток Б. Тези за темою роботи.....	136
Додаток В. Фахова стаття за темою роботи.....	138

РЕФЕРАТ

ДР: 147 с., 167 джерел.

Об'єкт дослідження – англomовний політичний дискурс британських консерваторів як контекст актуалізації етнічних стереотипів.

Мета роботи полягає у визначенні та аналізі засобів вираження етнічних стереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів.

Методи дослідження – метод опису; методи синтезу та аналізу; метод аналізу словникових дефініцій; методи семантичного, прагмасемантичного та контекстуально-інтерпретативного аналізу.

У першому розділі дипломної роботи надається загальна характеристика етнічним стереотипам як видам соціальних стереотипів, з'ясовуються типи етнічних стереотипів, виявляються їх ознаки, встановлюють номінативні та комунікативно-прагматичні засоби їх вираження, здійснюється характеристика англomовного політичного дискурсу британських консерваторів як контексту актуалізації етнічних стереотипів. У другому розділі визначаються номінативні засоби вираження авто- та гетеростереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів. У третьому розділі здійснюється детальний аналіз комунікативних стратегій і тактик вираження етнічних стереотипів у вказаному типі дискурсу. У загальних висновках викладено основні теоретичні та практичні результати запропонованої роботи; визначено перспективи подальших досліджень.

ЕТНІЧНИЙ СТЕРЕОТИП, КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ, КОНТЕКСТ, НОМІНАТИВНІ ЗАСОБИ, ПОЛІТИЧНИЙ ДИСКУРС.

ВСТУП

Сучасні лінгвістичні дослідження відзначаються інтересом до проблеми взаємодії мови, мислення й етнічної свідомості. Суб'єктивна природа сприйняття та мислення представників різних націй, народів, етносів визначає появу етнічних стереотипів, поширення та закріплення яких відбувається, насамперед, завдяки мові.

Незважаючи на те, що етнічні стереотипи вже неодноразово ставали об'єктом лінгвістичних досліджень [11; 14; 24; 45; 65; 70; 78; 79], ще й дотепер не визначена їх роль та засоби вираження в англomовному політичному дискурсі британських консерваторів, однією із цілей створення якого є обговорення та врегулювання питань імміграційної політики країни. Проблема імміграційної політики завжди були конфліктогенним питанням, предметом боротьби між представниками консервативної партії та партії лейбористів. На відміну від своїх політичних опонентів, консерватори завжди наполягали на жорсткому імміграційному законодавстві країни та необхідності зменшувати кількість її іммігрантів. Саме тому в політичному дискурсі консерваторів виявляються їх стереотипні уявлення про представників своєї нації, а також іноземців, які прибувають до країни.

Актуальність дослідження зумовлена антропоцентричним характером сучасних лінгвістичних розвідок, підвищеним інтересом мовознавців до питання специфіки сприйняття та вербалізації людиною етносоціальної, етнокультурної та етнополітичної дійсності та її фрагментів, відсутністю праць, присвячених аналізу особливостей лінгвальної актуалізації етнічних стереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії.

Мета роботи полягає у визначенні та аналізі засобів вираження етнічних стереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів.

Мета передбачає вирішення таких **завдань**:

- надати загальну характеристику етнічних стереотипів і визначити їх типи;
- виявити номінативні та комунікативно-прагматичні аспекти вираження етнічних стереотипів;
- схарактеризувати англомовний політичний дискурс британських консерваторів як контекст актуалізації етнічних стереотипів;
- проаналізувати номінативні засоби вираження етнічних стереотипів у вказаному типі дискурсу;
- визначити комунікативні стратегії та тактики вираження етнічних стереотипів у ньому.

Об'єктом дослідження є англомовний політичний дискурс британських консерваторів як контекст актуалізації етнічних стереотипів.

Предметом дослідження є номінативні засоби вираження етнічних стереотипів, а також комунікативні стратегії та тактики їх актуалізації в політичному дискурсі консерваторів.

Матеріалом дослідження слугували 402 фрагменти політичного дискурсу британських консерваторів (1968 р., 1974 р., 2001 р., 2010-2017 рр.), в яких виявляються стереотипні уявлення політиків про представників своєї та чужих націй.

У роботі було використано такі **методи дослідження**: 1) *описовий* метод та методи *синтезу та аналізу* – для надання загальної характеристики етнічних стереотипів та англомовного політичного дискурсу британських консерваторів як контексту їх актуалізації; методів *семантичного та контекстуально-інтерпретативного аналізу*, а також *аналізу словникових дефініцій* – для визначення номінативних одиниць вираження етнічних стереотипів та їх значення у аналізованому типі дискурсу; методів *прагмасемантичного та контекстуально-інтерпретативного аналізу* – для з'ясування стратегій і тактик вираження етнічних стереотипів у ньому.

Наукова новизна роботи полягає в тому, що в ній уперше визначаються номінативні засоби та комунікативні стратегії та тактики вираження етнічних стереотипів в політичному дискурсі британських консерваторів, уперше означений тип дискурсу характеризується як контекст актуалізації етнічних стереотипів.

Теоретичне значення роботи полягає в тому, що її результати є певним внеском у такі галузі та напрями сучасної лінгвістики, як дискурсологія, семантика, етнолінгвістика. Результати роботи також сприяють вирішенню низки питань комунікативної лінгвістики, прагмалінгвістики та аксіологічної лінгвістики, пов'язаних із з'ясуванням аксіологічних стратегій і тактик вираження таких фрагментів етнічної свідомості як етнічні стереотипи.

Робота має також **практичну цінність**, оскільки її результати можуть бути використані в навчальних курсах із лінгвокраїнознавства; у спецкурсах із лінгвопрагматики, дискурсології, політичної лінгвістики; при написанні курсових і дипломних робіт.

Апробація роботи здійснювалася на XII Міжнародній науково-практичній конференції «Мови і світ: дослідження та викладання», 27 березня 2018 року, м. Кропивницький, а також на щорічній науково-практичній конференції «Тиждень науки» (16-20 квітня 2018 р., Запоріжжя). За результатами апробації надруковано дві публікації [63; 64].

Структура роботи визначається її метою та завданнями. Робота складається із вступу, трьох розділів, висновків та списку використаної літератури з 167 найменувань. Загальний обсяг дипломної роботи складає 147 сторінок друкованого тексту.

Зв'язок роботи з науковими темами. Дипломну роботу виконано в межах ініціативної наукової теми № 61118 кафедри теорії та практики перекладу ЗНТУ «Система й структура германських мов у когнітивно-комунікативній парадигмі знання». Тему роботи затверджено наказом ректора № 311 від 31.10.2018.

РОЗДІЛ 1

ЕТНІЧНІ СТЕРЕОТИПИ

ЯК ОБ'ЄКТ ДОСЛІДЖЕННЯ ЛІНГВІСТИКИ

У розділі надається загальна характеристика етнічних стереотипів як видів соціальних, визначають типи етнічних стереотипів, виявляються їх ознаки, встановлюють номінативні та комунікативно-прагматичні засоби їх вираження, здійснюється характеристика англомовного політичного дискурсу британських консерваторів як контексту актуалізації етнічних стереотипів.

1.1. Загальна характеристика етнічних стереотипів

Антропоцентричний характер лінгвістики визначає її інтерес до людини, однією із суттєвих ознак якої виступає етнонаціональна та етнокультурна ідентичність [20, с. 16], що є результатом когнітивно-емоційного процесу її усвідомлення себе представником певного етносу, народу, нації, ототожнення з ним чи нею та відокремленням від інших етносів, народів, націй [9, с. 12]. Неабияка роль у цих процесах належить етнічним стереотипам, які досліджуються в різних галузях гуманітарного знання.

Етнічні стереотипи є одними із видів соціальних стереотипів, вивчення яких почалося у 20-х рр. XX століття у психології та соціальній психології. Вважається, що поняття «стереотип» стало відомим завдяки американському журналісту та письменнику, автору оригінальної концепції суспільної думки У. Ліппману (1889–1974 рр.), який використав його в значенні «образи в нашій свідомості» в праці «Public Opinion» [84].

Під соціальним стереотипом розуміють «спрощений, схематизований, емоційно забарвлений, сталий образ тієї чи іншої соціальної групи чи спільноти, що поширюється на всіх її представників» [2, с. 21]. Стереотипи

вважаються також узагальненими думками та судженнями про групи осіб та їх представників [1, с. 95], ментальними сутностями, які можуть отримувати вербальне втілення в мовних одиницях [65, с. 262].

У лінгвістиці під стереотипами розуміють мовні одиниці із конвенціонально зумовленим і соціально-детермінованим значенням, що формують соціокультурний і мовний образ суб'єкта, об'єкта, фрагмента, явища, поняття позамовної дійсності [78, с. 58]. Стереотипізація невід'ємна від природної мови, що базується на категоризації фрагментів позамовної дійсності та певних конвенціях.

Процес стереотипізації зумовлений необхідністю впорядкування та класифікування навколишнього світу людиною, економії її мисленнєвих зусиль при сприйнятті соціальних об'єктів і явищ [1, с. 95]. У процесі соціального пізнання стереотипи позбавляють індивідів від необхідності інтерпретувати соціальний світ у всій його складності. Психологічні процеси генералізації, узагальнення та схематизації тієї чи іншої інформації, а також даних свого та чужого досвіду виступають основою формування соціальних стереотипів.

В соціальній психології останніх десятиліть стереотипізація розглядається як раціональна форма пізнання, як окремий випадок більш універсального процесу категоризації [46, с. 54]. Створюючи соціальні категорії, людина звертає увагу на характеристики, завдяки яким суб'єкти, об'єкти, явища, що належать до однієї категорії, сприймаються як такі, що походять одне на одного та відрізняються від інших [19, с. 19].

До когнітивних елементів соціального пізнання відносив стереотипи англійський психолог Г. Теджфел [92, с. 12]. Вважаючи стереотипізацію природним розумовим процесом, дослідник зазначав, що соціальні стереотипи не можуть бути нейтральними, оскільки вони фіксують увагу людини на певній оцінці, що виникає у неї в процесі категоризації явищ, суб'єктів, об'єктів соціальної дійсності. Ставлення людини до інших неможливе без когнітивно-оцінного фактора, що виявляється в стереотипах, які науковець відносив до

найпростіших елементів суспільної психіки. Ключову роль у формуванні та актуалізації стереотипів він відводив знаковим системам і вербальним значенням [92, с. 13]. Отже, стереотипізацію можна вважати когнітивним процесом, завдяки якому людина структурує світ у своєму мисленні та вербалізує його у своєму мовленні.

Мовна одиниця пов'язує фрагменти, об'єкти, суб'єкти, явища позамовної дійсності з системою соціально-детермінованих значень, що виникають завдяки колективному та індивідуальному досвіду. Зміст стереотипів визначається знаннями, уявленнями та ціннісними орієнтаціями суспільства та людини, що живе в ньому. Стереотипи є засобами передавання досвіду з покоління в покоління. Вони також сприяють процесу закріплення традицій і звичок мовного колективу чи спільноти.

Стереотипи як соціально-психологічні явища володіють рядом відмінних ознак: сталістю, спрощеністю, узагальненістю, схематизованістю, оцінністю, емоційністю [1, с. 97], що виявляються в мовних одиницях, які слугують засобами їх вербалізації. Деякі науковці вказують, що окремі стереотипи можуть бути нейтральними, що схематизують та узагальнюють інформацію про певні соціальні суб'єкти, об'єкти, явища, позамовну дійсність [46, с. 12; 58, с. 7]. Наявність стереотипів як результат повторюваних емоцій, що викликають стійке ставлення суб'єкта до позамовного світу, вважається основою асоціативного мислення людини. Механізм асоціативних реакцій базується на актуалізації стереотипів у свідомості індивіда [20, с. 115].

Роль соціальних стереотипів в житті людини визначається тим, що вони полегшують процеси сприйняття нею соціальної дійсності та її когнітивні зусилля; впливають на її поведінку та діяльність; виступають засобами збереження та передавання досвіду [46, с. 13]. Соціальні стереотипи виникають у процесі соціальної взаємодії людей, їх спільної діяльності та спілкування. До соціальних стереотипів відносять не тільки етнічні, але й гендерні, вікові, професійні, політичні та інші види стереотипів.

Етнічні стереотипи поділяються на авто- та гетеростереотипи [31, с. 14] чи ендостереотипами та екзостереотипами в термінах О. А. Леонтович [48, с. 27]. *Автостереотипи* є уявленнями, переконаннями, думками та поглядами того чи іншого етносу чи нації про себе, у той час як у *гетеростереотипах* виявляються подібні уявлення і т. і. про представників чужих націй і етносів. Авто- та гетеростереотипи – взаємопов’язані, оскільки ідентифікація власного етносу, народу, нації відбувається шляхом диференціації, а також протиставлення іншим і навпаки.

Автостереотипи, яка правило, містять позитивні оцінки про власну етнічну групу, націю, її самобутні риси, зовнішність, розумові якості, культуру, традиції, релігію, спосіб життя тощо. Гетеростереотипи є оцінними, негативними чи позитивними уявленнями та судженнями про інші етноси, народи, нації та їх представників. Зміст гетеростереотипів визначається історичними та політичними відносинами між етносами, народами, націями, а також соціокультурними та економічними факторами їх розвитку.

Як правило, представники заможних країн із високим економічним рівнем розвитку не тільки характеризують себе та своїх співвітчизників як розумних, компетентних, діловитих і таких, що досягли успіху, але й вказують на більш низький статус представників менш розвинутих країн [77, с. 32]. Останні мають тенденцію характеризувати себе як добрих, сердечних, гуманних, веселих, применшуючи при цьому значення тих якостей, що забезпечують представникам інших країн, етносів, народів економічну перевагу [48, с. 29]. Розвиваючись у різних природних, соціальних, історичних умовах, представники різних народів акумулювали різноманітність характерів, типів мислення, форм поведінки. Однак, слід враховувати відносність будь-яких етнічних характеристик, оскільки стереотипи не є універсальними та незмінними.

Основою формування етно- та гетеростереотипів вважається *етноцентризм*. Означений термін з’явився в науковому обігу в 1883 році

завдяки польсько-австрійському соціологу І. Гумпловичу. Вивченням соціально-психологічного явища етноцентризму займався американський соціолог, філософ, економіст і публіцист В. Самнер. Досліджуючи у 1906 році взаємовідносини між різними етнонаціональними групами, науковець вказував, що в свідомості їх представників існує тенденція використовувати соціокультурні стереотипи для оцінки інших груп з позиції своєї, яка вважається еталоном, нормою, стандартом, центром [цит. за : 36, с. 37].

Феномен етноцентризму може бути основою ворожого та упередженого ставлення до представників інших етносів, народів, націй. Проте не завжди етноцентричні погляди, що характеризуються «фіксацією на елітарності рис і якостей своєї нації чи етносу» [32, с. 81], призводять до формування негативного, ворожого чи упередженого ставлення до інших етносів і народів. Характер етноцентризму визначається особливостями етнокультурної соціалізації, типом суспільних відносин.

Науковці розрізняють також гнучкий і негнучкий типи етноцентризму [30, с. 12]. Розвитку негнучкого етноцентризму, що полягає у неспроможності вийти за межі соціо- та етнокультурних фільтрів власного народу чи етносу для адекватного розуміння інших [36, с. 38], сприяє слабка інформованість про їх традиції, звички, образ життя, вірування, цінності, діяльність. Гнучкий етноцентризм інтерпертується як такий, що надає можливість зрозуміти інших, їх життя, культуру, усвідомити та визнати повноправність їх «іншості», не вводити в їх зміст їх характеристик риси ідеалу власного народу чи етносу [36, с. 39]. Етноцентризм також вказує на рівень розвитку самосвідомості етнонаціональних спільнот, одночасно підтримуючи їх єдність, зберігаючи їх ідентичність та формуючи відчуття «ми-групи» перед зовнішнім світом [33, с. 104]. Виявом негнучкого етноцентризму є несприйняття інших етнічних і національних спільнот, вороже та упереджене ставлення до них, їх дискримінація та расизм.

В ситуаціях міжетнічного та міжнаціонального напруження етнічні стереотипи підсилюють вияв упередженості до членів чужої етнонаціональної групи, збільшують міжетнічне та міжнаціональне відчуження, інтенсифікують розвиток внутрішньоетнічного обособлення та міжетнічної поляризації. При певних соціально-політичних умовах активізується ефективний вплив етнічних стереотипів на консолідацію етнонаціональної групи, єднання її представників.

Являючи собою один із ефективних соціопсихологічних регуляторів міжетнічних відносин, етнічні стереотипи відображають їх зміст і динаміку, слугуючи їх індикатором [29, с. 12], виступаючи при цьому засобами «діагностування їх напруження або вказуючи на їх стабільність та благополуччя» [31, с. 52]. Ключова роль у вираженні етнічних стереотипів належить мовним засобам [18, с. 36; 88, с. 34].

Таким чином, етнічні стереотипи є видом соціальних стереотипів, що є спрощеними, узагальненими, сталими думками, судженнями, уявленнями, переконаннями про різні соціальні групи та їх представників. Стереотипізація є базовим процесом людського мислення, раціональною формою пізнання світу, що сприяє його розумінню та впорядкуванню. Етнічні стереотипи є відносно сталими уявленнями, переконаннями, судженнями про моральні, розумові, фізичні та інші якості різних етнонаціональних спільнот, їх рівень і спосіб життя, культуру, традиції. Розрізняють авто- та гетеростереотипи, що є уявленнями та переконаннями про власну та чужі етнонаціональні спільноти. Автостереотипи містять, як правило, позитивні оцінки про власний етнос, народ, націю, у той час, як гетеростереотипи можуть бути не тільки позитивними, але й негативними уявленнями про чужинців. Зміст гетеростереотипів визначається не тільки історичними та політичними факторами міжетнічних і міжнаціональних відносин, але й соціально-психологічним феноменом етноцентризму, згідно з яким представники інших етнонаціональних спільнот розглядаються з позиції власної, яка вважається еталоном. Етнічні стереотипи виконують пізнавальну, комунікативну, захисну

функцію. У певних дискурсах і контекстах етнічні стереотипи можуть виконувати маніпулятивну функцію. Ключова роль у актуалізації етнічних стереотипів відводиться мовним засобам.

1.2. Номінативні аспекти вираження етнічних стереотипів

Актуалізація етнічних стереотипів здійснюється одиницями мови, що слугують засобами номінації та надання характеристик представникам різних націй, народів, етносів. Під номінацією розуміють процес і результат застосування мовних одиниць, що є засобами дискретизації та позначення суб'єктів, об'єктів, понять, явищ, фрагментів позамовної дійсності, які існують насправді чи є уявними [8, с. 35]. Номінація є механізмом зв'язу між мовою людини, її мисленням і, відповідно, позамовною дійсністю [52, с. 4]. «Номінативна діяльність допомагає людині розчленовувати дійсність на елементи, які можуть бути визначенні лінгвістично» [42, с. 22].

Стереотипні уявлення та характеристики представників різних етносів, народів, націй виявляються в існуванні цілого ряду номінацій. Термін «етнономінація», що об'єднує самоназви народів і назви чужих етнонаціональних спільнот, є родовим поняттям стосовно цілого ряду етнічних назв: *етнонімів*, що є офіційними назвами народів, етносів, націй; *топонімів*, що позначають їх за місцем проживання; *хоронімів*, які вказують на обмежену територію проживання та її мешканців; *релігійонімів*, які визначають релігійну приналежність; *етнофобізмів* і *етнічних* прізвиськ, які є образливими та зневажливими засобами номінації представників різних етноспільнот [22, с. 187].

Зазначимо, що термін «етнонім» (від грецьк. *ἔθνος* – плем'я, народ та *ὄνομα* – ім'я, назва), що з'явився у наукових працях істориків, етнографів ще у 20-х рр. XX століття, почав використовуватися в лінгвістиці лише у 70-х рр. XX століття [53, с. 5]. Етноніми поділяються науковцями на *макро-* та

мікроетноніми [6 с. 31; 22 с. 187; 49, с. 64; 53, с. 6]. *Макроетноніми* є засобами позначення генетично неоднорідних етнонаціональних спільнот (напр., *Americans, Brits, Britons; the British, Russians*). *Мікроетноніми* застосовують для позначення представників єдиного етносу, народу, нації (напр., *Czechs, Romanians, Gipsies*). Розрізняють також *автоетноніми*, що є назвами, які надаються собі самими етнічними групами, національними спільнотами та їх представниками (напр., *magyarok* – *угорець*, *suomalaiset* – *фін*), а також *алоетноніми* – назви етнонаціональних спільнот, надані їм іншими (напр., *Hungarian* – *угорець*, *Fin* – *фін*) [56, с. 5]. Існування авто- та алоетнімів вказує на розмежування своїх і чужих, що виникло з появою етносвідомості у людини.

Засобами номінації етнонаціональних спільнот, близькими до етнонімів, є також *катойконіми* (від грецьк. *κατά* – *pid* + *οἶκος* – *dim*), що позначають людей за місцем їх проживання (напр., *Londoner* – *лондонець*, *мешканець Лондона*, *New Yorker* – *ньюйоркivecь*); *хороніми* (від грецьк. *ὄρος* – *межа* + *ὄνομα* – *ім'я*, *назва*) – назви невеликих територій, окремих частин міста (напр., *Brooklyn* – *мешканець Брукліна*). Означені номінативні одиниці належать до класу топонімів (від грецьк. *τόπος* – *місто* + *ὄνομα* – *ім'я*, *назва*), що позначають географічні назви. Засобами номінації представників різних націй, народів, етносів можуть бути також *релігійніми*, що позначають людей і людські спільноти за ознакою їх віросповідання (напр., *Protestant, Muslim*) [16, с. 3].

Хоча вказані одиниці є загальноприйнятими, нормативними, офіційними та нейтральними засобами номінації етнонаціональних єдностей і їх представників, позбавленими будь-яких додаткових значень на рівні мови, вони можуть актуалізувати стереотипні уявлення про етноси, народи, нації в реальному контексті їх застосування під впливом інших мовних одиниць, що надають подібним номінативним одиницям додаткових конотацій. Під конотацією розуміють «емоційні, експресивні, оцінні і стилістичні означки лексичної одиниці, що існують у неї поряд із її предметно-логічним,

денотативним значенням» [67, с. 22], «елементи її прагматичного змісту, що виявляються в реальному контексті її застосування» [23, с. 8].

Під контекстом, слідом за О. О. Селівановою, розуміємо «семантико-граматичну та комунікативну єдність певного текстового елемента (слова, висловлення) із текстовим і ситуативним оточенням як індикатором значення й функціональної ваги такого елемента» [59, с. 124]. Саме мовленнєвий контекст, в якому використовується номінативна одиниця, вказує на її реальне значення та ті додаткові конотації, що являють «конгломерат різнорівневих асоціативних ознак, пов'язаних із референтом, який позначається нею» [7, с. 157]. На думку Ю. В. Святюк, причини появи певних конотацій у етнонімів залежать також від позамовних факторів: історичних, політичних, економічних, соціокультурних відносин між етносами, народами, націями, позначених ними [58, с. 7].

Засобами вираження гетеростереотипних уявлень є також *етнічні прізвиська*. Ці номінативні одиниці є видами антропонімів (від грецьк. *ἄνθρωπος* – людина + *ὄνομα* – ім'я) – власних імен, що ідентифікують людину, людські угруповання, спільноти [10, с. 136]. Етнічні прізвиська є неофіційними назвами, які використовуються представниками одного етносу, народу, нації для позначення іншої. На відміну від антропонімів, етнічні прізвиська виражають суб'єктивне ставлення до етнонаціональної спільноти та її представників, актуалізуючи у більшості випадків негативні, зневажливі та стереотипні уявлення про них безпосередньо, наприклад: *sauerkraut* – *німець*; *yellow* – *китаєць*; *dago* – *італієць*. Етнічні прізвиська є також жартівливими, іронічними назвами представників іноетнічних спільнот, наприклад: *kiwi* – *новозеландець*.

Хоча більшість етнічних прізвиськ є негативно-оцінними номінативними одиницями, існують також прізвиська, що є позитивно-оцінними. Крім того, оцінне значення етнічних прізвиськ є соціально зумовленим і може бути зміненим завдяки позамовним факторам. Прикладом такої зміни є етнічні прізвисько *red necks*, тобто *червоношиї*. Починаючи з XVIII століття, це

прізвисько у зневажливому значенні використовували в США для позначення людей, які працювали під палючим сонцем на землі і тому мали червоні шиї. Проте після того як брат двадцять шостого президента США Теодора Рузвельта (1901–1909 рр. правління) сфотографувався у футболці з надписом *Redneck Power*, тобто *влада червоношийого*, а світлини поширилися у країні (1902 р.), прізвисько отримало позитивну конотацію [87, с. 167].

Зазначимо, що антропоніми, що також можуть актуалізувати стереотипні уявлення про себе та представників чужих націй, етносів, можуть мати як позитивно-оцінне, так і негативно-оцінне значення. Наприклад, антропонім *John Henry* мав позитивно-оцінне значення в американському варіанті англійської мови, оскільки застосовувався в ньому для позначення витривалого та працелюбного афроамериканця [71, с. 34]. Антропонім *Paddy* (коротко *Patrick*) із позитивно-оцінним значенням використовується ірландцями для номінації типових сільських представників своєї нації, у той час як антропонім *Mick* або *Mike* (від *Michael*) [70, с. 65] є презирливим і негативним застосовується представниками інших етносів, народів стосовно ірландців.

Засобами вираження гетеростереотипів є також етнофобізми – інвективні назви представників іноетнічних спільнот, спрямовані на їх приниження та грубу образу [3, с. 95]. Такі одиниці є стилістично зниженою лексикою, а також елементами сленгу [37, с. 297], що отримують позначки *derogative*, *pejorative*, *offensive*, *slang* у словниках, наприклад: *Chink*, *Chinky* (*offensive*, *informal*) – *a Chinese person* [98, с. 71]. Застосування етнофобізмів вважається також виявом упередженості та ксенофобії (від грецьк. *ξένος* – *чужий* + *φόβος* – *страх*), тобто страху та ненависті до когось або чогось чужого, сприйняття його як небезпечного та ворожого [30, с. 12], суперечить нормам політичної коректності та обмежено сферами неофіційного спілкування.

Характерними ознаками етнофобізмів та етнічних прізвищ є їх експресивність, вмотивованість, суб'єктивність та оцінність. Утворені шляхом метафоричного та метонімічного перенесення значення різноманітних

лексичних одиниць, такі одиниці виступають засобами вторинної номінації етнонаціональних спільнот і їх представників, актуалізуючи стереотипні асоціативно-образні уявлення про них. Оскільки етнофобізми та етнічні прізвиська утворюються шляхом метафоризації та метонімізації, розглянемо сутність цих процесів.

У процесі метафоризації відбувається зміна референтної співвіднесеності, перенесення назви одного референта на інший на підставі встановлення їх подібності за певними ознаками [60, с. 231]. Отже, метафора є фактично порівнянням, при якому людина не стільки відкриває подібність, скільки створює її сама [68, с. 60]. Метафора є антропоцентричною за своєю природою. Саме тому вона здатна віддзеркалювати стереотипні уявлення представників однієї етнонаціональної спільноти про інших.

У повсякденності метафоричне мислення є надзвичайно суттєвим, оскільки інтуїтивне відчуття подібності сприяє пізнанню, визначає поведінку людини, що не може не відобразитися в мові. Людина здатна не тільки ідентифікувати різні об'єкти, але й встановлювати подібність між ними. Використовуючи ознаки природних явищ, конкретних об'єктів та інш. для позначення таких абстрактних сутностей, як національний характер, менталітет, спосіб життя, носій мови пізнає інші народи та етноси, оцінюючи їх при цьому. Саме у таких випадках вона не стільки відкриває подібність, скільки створює її [14, с. 7-13].

Так, наприклад, хоча лексема *hun* [74, с. 67] спочатку вживалася в англійській мові лише для позначення племен гунів, що завоювали Європу в III – IV ст. н. е., нині вона використовується як засіб образливого та презирливого позначення німців як жорстоких людей, про що свідчать її словникові дефініції: *hun* - 1. *a member of a group of people who attacked Europe in the 300s and 400s A.D.*; 2. *an offensive word for a German person viewed as a cruel one* [97, с. 494].

Гетеростереотипні уявлення представників однієї етнічної спільноти про іншу виявляються також у метонімічних номінаціях останньої. Метонімічне перенесення як спосіб вторинної номінації виявляє ознаки суміжності між референтами [56, с. 122]. Особливості метонімічного перенесення можуть розкриватися у вживанні частини на позначення цілого, тобто певна риса або ознака при метонімічному перенесенні може характеризувати цілий етнос, народ або ж його представників [58, с. 7]. Так, наприклад, етнофобізмом *frog* – жаба, утвореним на основі метонімічного перенесення, називають французів, які їдять жаб.

Таким чином, номінативними засобами вираження етнічних стереотипів є, насамперед, неофіційні назви етносів, народів, націй: етнімічні прізвиська, які актуалізують суб'єктивне ставлення до своєї та чужих етнонаціональних спільнот та їх представників; етнофобізми, що є інвективними назвами іноземців, спрямованими на їх приниження та образу. Створенні шляхом метафоричного та метонімічного перенесення, ці одиниці характеризуються експресивністю, вмотивованістю, оцінністю. Етнімічні назви, що є офіційними, нормативними та нейтральними одиницями номінації народів, етносів, націй, можуть актуалізувати стереотипні уявлення про них у окремих контекстах їх застосування під впливом інших мовних одиниць, що надають подібним етнономінаціям додаткові позитивно- чи негативно-оцінні конотації.

1.3. Комунікативно-прагматичні аспекти вираження етнічних стереотипів

Сучасна лінгвістика характеризується зміщенням фокусу від системно-структурного дослідження мови до комунікативно-прагматичних аспектів її вивчення в ситуаціях її реального використання у різних сферах людського спілкування [12; 21; 27; 34; 38; 41; 69; 78; 80; 81]. Подібні розвідки

передбачають аналіз комунікативних ситуацій, у яких відбувається спілкування з урахуванням особливостей стратегічної організації мовлення його учасників та його прагматичного потенціалу.

Зазначимо, що поняття «стратегія» було запозичене до лінгвістики з військової справи. Стратегія (від давньогрецьк. *στρατηγία* – мистецтво полководця) є мистецтвом ведення воєнних дій, їх загальний план, спрямований на досягнення цілі [93, с. 518]. У філософському словнику стратегія визначається як форма організації людської взаємодії, що дозволяє врахувати можливості, проблеми, перспективи, конфлікти, труднощі, які є перешкодами по здійсненню подібної взаємодії [94, с. 499]. Стратегія розуміється також як мистецтво планування, що базується на правильному прогнозуванні [21, с. 21]. Отже, як вказують вищезазначені дефініції, стратегія передбачає планування тих чи інших дій, скерованих на досягнення мети.

Попри значний інтерес мовознавців до стратегічних аспектів комунікації [21; 27; 34; 38; 66; 69], ще й дотепер у лінгвістиці не має єдиного трактування понять комунікативної стратегії та тактики, що зумовлено розбіжністю поглядів лінгвістів на них. Науковці розглядають їх у інтерактивному вимірах [21; 27], когнітивному [13, с. 17; 34, с. 21-22; 38, с. 8; 80, с. 132-133], комунікативному [12, с. 32-34; 41, с. 34; 80, с. 134], прагматичному [8, с. 9-26; 34, с. 23; 62, с. 35-36] та, пропонуючи різні класифікації стратегій і тактик.

Під комунікативною стратегією розуміють «процес розбудовування комунікації, спрямованої на досягнення довготривалих цілей» [69, с. 6], «план із оптимального втілення комунікативного наміру, що визначає сукупність мовних і мовленнєвих засобів» [66, с. 57], «послідовність мовленнєвих дій, організованих залежно від цілей комунікативної взаємодії» [27, с. 48]. Комунікативну стратегією науковці вважають також «складником евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення та керування ним із метою досягнення результату, ефективності інформаційного обміну та

впливу» [34, с. 27], «певною узагальненою та узгодженою схемою комунікативної поведінки, в якій ряд вербальних і невербальних засобів використовується для досягнення мети суб'єкта комунікації» [12, с. 32], «планом по реалізації комунікативного наміру мовця, сформованого на підставі використання власного та суспільного досвіду та мовну об'єктивацію цього наміру» [41, с. 85].

Із зазначених дефініцій стає зрозумілим, що комунікативні стратегії впливають на організацію спілкування загалом та розбудову мовлення зокрема. Вони є інтенціональними за своєю сутністю, оскільки мають зв'язок із намірами, інтенціями, в яких опредмечені потреби індивідів. Слідом за О. О. Селівановою, під комунікативною інтенцією ми розуміємо «превербальний, осмислений намір мовця, який зумовлює вибір комунікативних стратегій, визначає внутрішню програму його мовлення та способи її втілення» [60, с. 112]. Отже, комунікативні стратегії мають цільове призначення, а їх використання спрямоване на досягнення не тільки мовних, але й позамовних цілей.

Для досягнення першочергових цілей, які є найбільш значущими та спонукають до спілкування, керуючи при цьому мовленнєвими діями, застосовують основні стратегії. Для досягнення другорядних цілей, спрямованих на досягнення успіху в процесі спілкування, застосовують допоміжні стратегії, що сприяють його ефективній організації та здійсненню оптимального впливу на адресата. Вибір стратегії та засобів їх реалізації визначається сферою та ситуацією спілкування, характеристиками його учасників, типом дискурсу, в якому вони використовуються.

Комунікативні стратегії реалізуються через комунікативні тактики, під якими розуміють «сукупність практичних ходів у реальному процесі комунікативної взаємодії, застосування яких дозволяє виконати конкретне комунікативне завдання у конкретній ситуації спілкування» [66, с. 57], один або декілька комунікативних ходів, що сприяють вирішенню локального чи

глобального завдання під контролем відповідної стратегії [37, с. 24]. «мовленнєву дію, що відповідає певному етапу в реалізації тієї чи іншої стратегії» [41, с. 37].

Стратегії та тактики організовані ієрархічно. Оскільки актуалізація стратегій здійснюється зазвичай кількома тактиками, стратегії контролюють застосування тактик і їх зміну. У зв'язку з цим науковці розрізняють *універсальні*, що застосовуються в межах різних стратегій, а також *спеціальні тактики*, спрямовані на реалізацію однієї конкретної стратегії [38, с. 26; 69, с. 7; 86, с. 111]. До спеціальних тактик відносять тактику наведення приклада, тактику протиставлення та інші [86, с. 112]. Засобами реалізації комунікативних тактик є різнорівневі мовні одиниці та комунікативні ходи, актуалізовані певними мовленнєвими діями [80, с. 136].

Етнічні стереотипи є когнітивними елементами пізнання етносоціальної дійсності, що виявляються, зокрема, у різних сферах і формах вербального спілкування, визначаючи особливості його стратегічної організації, впливаючи на вибір комунікативних стратегій і тактик мовця. Актуалізуючи етноцентричні уявлення мовців про представників своєї та чужих націй, комунікативні стратегії та тактики вираження етнічних стереотипів є своєрідними комунікативними засобами протиставлення своїх і чужих, актуалізації опозиції «СВОЇ – ЧУЖІ», в якій своїм приписуються позитивні якості, характеристики, надаються позитивні оцінки і т.і, у той час як чужі характеризуються крізь призму ціннісно значущих понять, реалій власної етнічної, національної групи.

Основою оцінки в етнічних стереотипах виступає поляризована репрезентація чужих і своїх, актуалізована, за спостереженнями голландського науковця Т. ван Дейка, ключовими ціннісними пропозиціями МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ, що виявляють особливості етноцентричного мислення та світосприйняття представників різних етнонаціональних спільнот, визначаючи при цьому вибір

та застосування ними комунікативних стратегій і тактик у відповідних ситуаціях спілкування [80, с. 132].

Означені пропозиції актуалізуються *аксіологічними* стратегіями та тактиками, що скеровують мовленнєві дії на висловлення ціннісного судження про об'єкт мовлення [44, с. 5]. Подібні стратегії та тактики виявляють систему ціннісних, етноцентричних орієнтацій і переконань мовців про себе, свою націю, народ, етнос та представників чужих етнонаціональних груп, представлену категоріями «*Positive Characteristics vs. Norm vs. Negative Characteristics (Difference / Deviance, Distance, Threat)*» [80, с. 133].

Комунікативні стратегії та тактики, що актуалізують ціннісну пропозицію **МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ** та слугують засобами вираження позитивних і нейтральних характеристик представників своєї етнонаціональної спільноти, є засобами вираження *автостереотипів*. Актуалізація *гетеростереотипів* відбувається комунікативними стратегіями та тактиками, що експлікують ціннісні, етноцентричні уявлення та переконання мовців, позначені пропозицією **ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ**. Автостереотипи є більш гомогенним явищем у порівнянні з гетеростереотипами, що характеризуються «ширшим емоційним діапазоном вияву» [17, с. 233], афективна сторона якого пов'язана з особливостями сприйняття іноетнічної групи, позначену категоріями «*Difference / Deviance, Distance, Threat*».

Отже, комунікативно-прагматичними засобами вираження етнічних стереотипів є аксіологічні стратегії та тактики, застосування яких скеровано на висловлення ціннісних уявлень про свою та чужі етнонаціональні групи та їх представників. Стратегії та тактики вираження етнічних стереотипів актуалізують пропозиції **МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ**, що виявляють особливості етноцентричного мислення та світосприйняття мовців. Комунікативні стратегії та тактики вираження автостереотипів актуалізують ціннісну пропозицію **МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ**

ПОГАНІ та слугують засобами вираження позитивних і нейтральних характеристик представників своєї етнонаціональної групи. Комунікативні стратегії та тактики вираження гетеростереотипів стають засобами актуалізації ціннісної пропозиції ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ та вираження негативних характеристик представників чужих етносів, народів, націй.

1.4. Англомовний політичний дискурс британських консерваторів як контекст актуалізації етнічних стереотипів

Політичний дискурс представників консервативної партії Великобританії є одним із контекстів актуалізації етнічних стереотипів. Для визначення характеристик цього типу дискурсу, встановлення причин функціонування етнічних стереотипів та виявлення особливостей їх актуалізації в ньому вважаємо необхідним з'ясувати сутність понять «дискурс», виявити ключові характеристики *політичного дискурсу* загалом та *політичного дискурсу британських консерваторів*, зокрема, проаналізувати позамовні фактори, що впливають на організацію його змісту та вибір засобів вираження етнічних стереотипів у ньому.

Зазначимо, що поняття «дискурс» не є новим для лінгвістики. Воно з'явилося у науці про мову на початку ХХ століття та поширилося в ній завдяки американському досліднику Зеллігу Харрісу в 1952 році, який у своїй статті, опублікованій у журналі «Language», намагався залучити до опису тексту соціокультурну ситуацію, використовуючи при цьому термін «аналіз дискурсу» [83].

На сьогоднішній день у лінгвістиці існує багато трактувань цього поняття. Дискурс розуміють як «складну, багатокomпонентну комунікативну єдність, утворену безліччю спеціально відібраних і поєднаних певним чином мовних одиниць, які слугують її будівельним матеріалом» [15, с. 13], як

«зв'язаний текст у поєднанні з зовнішньолінгвістичними, прагматичними й іншими факторами; текст, узятий у подієвому аспекті; мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і в механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах)» [35, с. 136-137].

Російський дослідник В. І. Карасик вважає дискурсом «текст, занурений у ситуацію спілкування, що припускає «безліч вимирів» та підходів у його вивченні [39, с. 186]. Голландський науковець і прибічник мультидисциплінарного підходу до трактування аналізованого поняття Т. ван Дейк також наголошує, що його треба розглядати на лінгвістичних, когнітивних, соціальних і культурних засадах, враховуючи при цьому його писемну та усну форму та обов'язково зважаючи на контекст його використання [81, с. 193-194].

Надані визначення вказують на те, що ключовими для розуміння дискурсу слугують поняття «текст» і «контекст», які, безумовно, є суміжними із ним та корелюють при цьому одне з одним. Зазначимо, що в лінгвістиці існує на сьогоднішній велика кількість тлумачень і визначень поняття «текст». Поширеним є визначення, запропоноване І. Р. Гальпериним: «текст – це витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю, об'єктивований у формі письмового документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа, витвір, що складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову» [28, с.18]. Протиставлення понять «текст» і «дискурс» здійснюється загалом за критеріями: функціональність – структурність, процес – продукт, динамічність – статичність, мовленнєвий – мовний [50, с. 79-80].

Неабияке значення для розуміння понять «дискурс» і «текст» має поняття «контекст» (від лат. *contextus* – поєднання, зв'язок), під яким розуміють «семантико-граматичну та комунікативну єдність певного текстового елемента

із текстовим і ситуативним оточенням як індикатором значення та функціональної ваги такого елемента» [60, с. 517]. Поняття «контекст» не є гомогенним. Наведене визначення звужує його до рівня текстового фрагмента, в якому виявляється значення тієї чи іншої мовної одиниці. Контекст також ототожнюється з цілим текстом, що забезпечує правильне тлумачення її змісту [28, с. 64]. Контекст розглядається і як ситуація, у якій породжується та сприймається текст і дискурс, а також умови, що супроводжують цей процес [81, с. 134]. Отже, останнє тлумачення контексту є найширшим, що передбачає врахування позалінгвальних факторів породження та сприйняття дискурсу та тексту як знакової форми його організації.

За тематикою та сферою функціонування лінгвісти розрізняють різні типи дискурсу: політичний, публіцистичний, медійний, рекламний, релігійний, науковий, медичний, діловий, юридичний та ін. [50, с. 112]. Політичне мовлення завжди привертало увагу науковців різних сфер гуманітарного знання, оскільки від політики, що є не тільки видом суспільної діяльності, але й інструментом і механізмом керування спільнотами та їх об'єднаннями, залежить життя країн і їх взаємовідносини, їх роль у діяльності світової співтовариства. Появу та поширення терміна «політика» (від грецьк. *πολιτική* – державна діяльність) пов'язують з однойменним трактатом Аристотеля про державу, її керування та уряд [4]. До основних завдань політичної діяльності відносять також підтримання порядку та реалізацію загальнозначущих цілей суспільства, регулювання ресурсами та управління його справами.

Політичний дискурс активно вивчається лінгвістами, які намагаються надати йому визначення, розглянути його риси, виявити його функції, встановити впливовий потенціал [25; 35; 51; 73; 76]. Цей тип дискурсу є складним, багатоаспектним явищем, представленим різними видами та формами спілкування: виступами політиків, парламентськими дебатами, партійними програмами тощо.

Оскільки політична діяльність є за своєю сутністю дискурсивною, мовленнєвою, цей тип дискурсу визначається лінгвістами як «сукупність усіх мовленнєвих актів, що використовуються в політичних дискусіях, а також правил публічної політики, освячених традицією і перевірених досвідом» [25, с. 22], «будь-які мовленнєві утворення суб'єктів дискурсу та їх адресатів, які належать до сфери політики» [35, с. 30]. Під політичним дискурсом розуміють також «вербальну комунікацію, учасники якої наділені певними соціальними ролями згідно з їх участю у політичній діяльності, які і є предметом комунікації» [51, с. 43].

Політичний дискурс є видом інституційної комунікації, що здійснюється в межах суспільних (політичних) інститутів згідно із визначеними соціальними ролями учасників політичного спілкування, а також характеризується типовими для політичної сфери спілкування комунікативними ситуаціями, умовами, цілями, тематичними репертуарами та моделями мовленнєвої поведінки [40, с. 26]. Інституційні характеристики політичного дискурсу визначаються також його регламентованим характером, позначеним на виборі мовних засобів та способів представлення інформації адресату.

Мовлення політиків завжди зорієнтоване на досягнення певних цілей, основною серед яких є боротьба за владу. Саме тому призначення політичного дискурсу полягає не просто в передаванні суспільно значущої інформації, яка стосується політичної, а також інших суміжних із нею сфер, але й у необхідності здійснити таких вплив на адресата, що дозволить переконати, спонукати його до певних дій, сприяє корегуванню його настанов, ціннісних уявлень, переконань. У зв'язку з цим до інституційних характеристик політичного дискурсу австрійська дослідниця Р. Водак відносить основні функції політичного дискурсу, в яких фактично виявляється, на її думку, сутність та призначення політичного дискурсу як засобу боротьби за владу: 1) персуазивну (переконання); 2) інформативну; 3) маніпулятивну [26, с. 68].

Консервативна партія Великобританії (неоф. *topi – tory*) є однією з

найдавніших партій, що була заснована у 1834 році внаслідок трансформування політичної партії *торі*, яка представляла інтереси вищого духовенства та аристократії країни, починаючи з 1678 року. Консервативна партія завжди була однією з двох ключових партій Великобританії, а її лідери неодноразово займали ключові державні посади в країні протягом століть (напр., прем'єр-міністри Вільям Пітт-молодший (1783–1801рр.), Едуард Джефрі Сміт-Стенлі (1852 р., 1858 – 1859 рр., 1866 –1868 рр.), Бенджамін Дізраелі (1868 р., 1874 – 1880 р.), Стенлі Болдуїн (1923–1929, 1935–1937 рр.), Невілл Чемберлен (1937–1940 рр.), Вінстон Черчилль (1940–1945 рр.), Маргарет Тетчер (1979–1990 рр.), Джон Мейджор (1990 – 1997 рр.), Девід Камерон (2010 –2016 рр.) та ін.). Консервативна партія є партією більшості в британському парламенті і нині (331 осіб у Палаті Громад у порівнянні з 232 представниками Лейбористської партії, 56 – з Шотландської національної партії, 8 – з партії Ліберальних демократів тощо [91, с. 138], формуючи уряд на чолі з Терезою Мей, що стала прем'єр міністром країни 13 липня 2016 року.

Керуючись принципами соціального консерватизму (від лат. *conservare* – *зберігати, охороняти*) та неоконсерватизму, представники консервативної партії Великобританії завжди наполягали на необхідності збереження традиційних норм, правил, доктрин, політичних і суспільних підвалин керування країною, що дозволяють захищати її єдність, устрій, самобутність свободи, звички її народу.

У зв'язку з цим саме консерватори завжди ставали ініціаторами більш жорсткого імміграційного законодавства, наголошуючи на необхідності зменшувати та контролювати імміграційні потоки до країни. Найбільші обмеження на в'їзд до країни було введено при керівництві урядом Маргарет Тетчер (1979–1990 рр.), яка прагнула до, так званої, «нульової імміграції».

Причиною подібної політики був масовий потік «кольорових» іммігрантів у 40-60-х рр. двадцятого століття із Британської Співдружності (British Common Wealth), до якої входили усі колишні домініони та колонії

Великобританії. Це призвело до наростання соціальної напруги у країні, нестачі ресурсів (робочих місць, житла, соціальних виплат і допомог). У міру зниження необхідності країни у некваліфікованих робітниках іммігранти почали конкурувати з корінними мешканцями з приводу робочих місць, що згодом призвело до підвищеної ворожості до іммігрантів країни, які прибували з її минулих домініонів і колоній.

У зв'язку з цим уряд на чолі з Маргарет Тетчер прийняв імміграційний акт (*The Immigration Act 1971* р.), який обмежував в'їзд подібних іммігрантів, надаючи перевагу міграції представникам таких країн Британської Співдружності, як Австралія та Канада, та особливо висококваліфікованим фахівцям Європи та світу. Про ставлення глави уряду до іноземців із країн Третього світу вказує наступний фрагмент її дискурсу, присвячений урегулюванню проблем імміграційний потоків до країни:

... people are really rather afraid that this country might be rather swamped by people with a different culture and, you know, the British character has done so much for democracy, for law and done so much throughout the world that if there is any fear that it might be swamped people are going to react and be rather hostile to those coming in [164].

Порівнюючи можливі наслідки прибуття іноземців до країни із стихійним лихом (паводком), М. Тетчер застосовує метафору *this country might be rather swamped by people with a different culture, that it might be swamped*. Використання ввідної метафори в реченні *people are really rather afraid that this country might be rather swamped by people with a different culture* фактично вказує на уявлення політика про те, що представники інших культур несуть потенційну загрозу самобутності та ідентичності британської нації. За допомогою речення *if there is any fear that it might be swamped people are going to react and be rather hostile to those coming in*, М. Тетчер також стверджує, що будь-яка загроза самобутності нації та її ідентичності буде викликати вороже ставлення та негативні дії

британців щодо чужинців. Це твердження свідчить про стереотипне сприйняття іноземців політичним діячем.

Зазначимо, що наслідком великого потоку післявоєнної імміграції до країни стало питання британців англо-саксонського походження (головним чином, англійців) про кризу національної ідентичності [89, с. 11]. Великобританія завжди була багатонаціональною державою і без іммігрантів. У ірландців, шотландців, уельсців завжди зберігалось відчуття власної національної ідентичності, вони і досі не завжди вважають себе британцями. Однак, це не можна сказати про англійців. Криза національної ідентичності торкнулася самого поняття «*britishness*», а в британському варіанті англійської мови з'явилися номінативні одиниці *Asian Briton / Britisher*, *black Briton / Britisher*, а дещо пізніше *Afro-American Briton / Britisher*.

Незважаючи на те, що країна є мультинаціональною та мультикультурною та відома загалом своєю лояльністю до іммігрантів, питання імміграційної політики залишилося для неї злободенним і нині. Більшість мешканців країни вважають імміграцію серйозною проблемою для неї, визначаючи негативний вплив на різні аспекти життя британців (зростання безробіття, медичне та комунальне обслуговування, суспільний транспорт, злочинність).

Причину подібних настроїв вбачають, насамперед, в імміграційній політиці британських прем'єр-міністрів – Тоні Блера (1997 – 2007 р.) та Гордона Брауна (2007 – 2010 р.) – представників партії лейбористів, за період правління яких до країни прибуло 3,2 мільйони іммігрантів із різних країн світу [89, с. 12]. На думку голови британського наглядового комітету з питань імміграції «Migration Watch» А. Гріна, її масштаби у першому десятилітті XXI століття принципово та безповоротно змінили країну, незважаючи на те, що більшість її населення цього не очікувало. Подібний рівень імміграції до країни негативно вплинув на її дороги, житло, екологію, системи освіти та охорони здоров'я та загальний рівень життя британців [91, с. 114]. Негативне

ставлення до імміграційної політики лейбористів ускладнювалася також проблемами міжнародної організованої злочинності та тероризму.

Керована міграція до Великобританії, захист країни від тероризму та міжнародної організованої злочинності стали першочерговими питаннями політики, коли консерватори виграли вибори у 2010 році, а уряд очолив лідер консервативної партії Девід Камерон. «Помірковану» імміграційну політику підтримує уряд под керівництвом нинішнього лідера консервативної партії Терези Мей – другої жінки у історії Великобританії, яка стала її прем'єр-міністром.

Наголошуючи на тому, що країна не потребує більше робочої сили ззовні, консерватори роблять акцент на пріоритетності прийняття високваліфікованих працівників відповідно до потреб країни. Представники консервативної партії підкреслюють також необхідність скорочення прийому інокультурних іммігрантів до країни та витиснення із неї іммігрантів, схильних до екстремістських і злочинних дій, у зв'язку з необхідністю забезпечення стабільності, внутрішньої і зовнішньої безпеки країни, а також економічної та практичної здібності уряду виконувати внутрішні та зовнішні зобов'язання перед британської спільнотою [85, с. 426].

Вказані позамовні фактори дозволяють пояснити причини функціонування етнічних стереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів, актуалізація яких відбувається різнорівневими мовними одиницями. Оскільки означений тип дискурсу належить до інституційного виду комунікації, використання мовних засобів у ньому регулюється певними прагматико-регулятивними нормами.

Політичні діячі намагаються не використовувати негативно-оцінні засоби номінації іммігрантів і іноземців, які прибувають до країни. Це не тільки загрожує їх іміджу та позитивному ставленню до них з боку мультиетнічної британської нації, але й суперечить доктрині політичної коректності (*political correctness, PC*), згідно з якою необхідно уникати використання лексичних

одиниць, які можуть дискримінувати чи образити чи людину щодо її етнічної, національної, расової, релігійної приналежності, статі, віку, зовнішності тощо [86, с. 56].

У зв'язку з цим засобами актуалізації етнічних стереотипів у дискурсі британських політиків стають нейтральні одиниці номінації етнонаціональних єдностей і їх представників, які можуть набувати додаткового значення в контексті їх застосування, а також негативно-оцінні образні та необразні номінації іноземців, значення яких може також уточнюватися в контексті. Актуалізації стереотипних уявлень про свою націю, а також іммігрантів та іноземців, які прибувають до країни, сприяє також стратегічна організація політичного дискурсу консерваторів, той набір комунікативних стратегій і тактик, засобів їх реалізації, використання яких дозволяє політичним діячам висловити свої думки, погляди, переконання про британців і іноземців.

Зазначимо також, що питання імміграційної політики завжди були одним із ключових пунктів боротьби між основними політичними партіями країни: консерваторами та лейбористами, які не впроваджували жорстких імміграційних заходів. Представники консервативної партії завжди відзначали це, вказуючи на реальні чи уявні недоліки своїх політичних опонентів з цього приводу, зокрема:

The Government didn't even know how many failed asylum seekers were here [125].

Mr. Blair failed Britain on immigration and asylum [106].

Britain's asylum system is a chaotic shambles [112];

Подібна критика стає найбільш гострою в часи виборчих кампаній. Критикуючи імміграційну політику лейбористів і вказуючи на її наслідки, консерватори одночасно закликають британців віддавати голоси на користь своєї партії, зокрема:

Britain has reached a turning point. We need to control and limit immigration. So people have a very clear choice at this election. Vote Conservative to limit and

control immigration. Or vote Mr. Blair for no limits to immigration and an increase in population by five million over the next three decades [125].

Політичний дискурс стає у зв'язку з цим не тільки актуалізатором стереотипних уявлень і переконань консерваторів, але й їх ключовим засобом боротьби за владу, маніпулювання та здійснення впливу на потенційних виборців. Засоби вираження етнічних стереотипів, як і сам дискурс політичних діячів, починає виконувати у таких випадках маніпулятивну функцію.

Отже, політичний дискурс представників консервативної партії Великобританії є не тільки основним знаряддям боротьби з політичними опонентами, але й а засобом здійснення впливу на британців. Спрямований, зокрема, на обговорення та врегулювання питань імміграційної політики країни задля забезпечення її внутрішньої і зовнішньої безпеки та стабільності, цей дискурс містить критику імміграційної політики лейбористів та вказує на її наслідки. Саме тому в ньому виявляються стереотипні уявлення консерваторів про представників своєї нації, а також іноземців, які прибувають до країни.

Етнічні стереотипи актуалізуються в означеному дискурсі різнорівневими одиницями. Оскільки він є видом інституційного спілкування, використання мовних засобів регулюється в ньому доктриною політичної коректності, що забороняє застосовувати мовні одиниці, які можуть образити чи дискримінувати людину за ознаками її етнонаціональної, расової, релігійної приналежності, статті, віку, зовнішності, фізичних і моральних особливостей тощо. У зв'язку з цим для позначення іноземців, іммігрантів консерватори намагаються використовувати, в першу чергу, нейтральні одиниці, які можуть отримувати додаткові (стереотипні та негативні) значення в їх мовленні. Засобами вираження гетеростереотипів у дискурсі політиків є також негативно-оцінні номінації іноземців, що прибувають до країни. На стереотипні уявлення та переконання консерваторів вказує також стратегічна організація їх політичного мовлення, той набір комунікативних стратегій і тактик, які використовують політики в своєму дискурсі.

РОЗДІЛ 2

НОМІНАТИВНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ

У розділі аналізуються номінативні засоби вираження авто- та гетеростереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів. Одиницями актуалізації етностереотипів є не тільки етнонімічні назви та одиниці загальноновживаної лексики, що змінюють або уточнюють своє аксіологічне значення, набувачи додаткові конотації в мовленні політиків під впливом інших мовних одиниць, але й засоби вторинної номінації представників різних народів, етносів, їх метафоричні та метонімічні номінації.

2.1. Засоби вираження автостереотипів

Автостереотипи актуалізуються в політичному дискурсі британських консерваторів не тільки етнонімічними назвами, що позначають британців, але й, у першу чергу, різнорівневими одиницями, за допомогою яких політики надають різноманітні позитивні характеристики представникам своєї нації. Про це свідчать приклади:

The British people are tolerant, with a history of welcoming genuine refugees fleeing persecution [129].

Номінація представників британської нації здійснюється у наведеному прикладі словосполученням із етнонімічною назвою *British people*. Нейтральне за своїм значенням, вказане словосполучення отримує позитивно-оцінні конотації під впливом інших мовних одиниць *tolerant, with a history of welcoming genuine refugees fleeing persecution*, за допомогою яких британці

характеризуються політиком як толерантні та такі, що завжди приймали іммігрантів, які шукали притулку у країні, дійсно потребуючи його. Номінація подібних осіб здійснюється за допомогою словосполучення *genuine refugees*. Подібна одиниця є засобом позначення осіб, які примушені залишати свою країну, шукаючи притулку в інших, щоб уникнути переслідування, війни або стихійного лиха. Про це свідчить словникова дефініція лексеми *refugee* – *a person who has been forced to leave their country in order to escape war, persecution, or natural disaster* [97, с. 1090]. Проаналізуємо інший приклад:

British people are always ready to accept people who come here in genuine need [105].

У наведеному прикладі номінація британської нації здійснюється словосполученням із етнонімом *British people*. Як і у попередньому прикладі, британці також характеризуються як такі, що завжди готові прийняти іноземців, які дійсно та на законних підставах потребують допомоги та притулку в країні. Позначення таких осіб відбувається реченням із словосполученням *people who come here in genuine need*.

Контекстом актуалізації автостереотипів є також фрагмент дискурсу іншого представника консервативної партії:

This country is full of talent, creativity and energy – a fantastic mix of people with so much to offer. We're the greatest country in the world [152].

Нейтральні одиниці номінації Великобританії (*this country*) та її представників (*people, we*) супроводжуються у мовленні політика позитивно-оцінними одиницями *full of talent, creativity and energy, a fantastic mix, with so much to offer, the greatest country in the world*, за допомогою яких він характеризує свою націю якомога краще. Застосування подібних одиниць, зокрема речення *we're the greatest country in the world* вказує не тільки на стереотипне, але й етноцентричне представлення своєї нації та країни як найкращих у світі.

Фактичний матеріал вказує, що стереотипне та етноцентричне представлення своєї нації та її представників здійснюється зазвичай шляхом протиставлення її іншим, зокрема:

Who should be first in getting benefits? British citizens who have spent a life-time paying contributions and taxes or foreigners who have come to milk our system? [108].

Хоча позначення представників британської нації здійснюється консерватором нейтральною номінативною назвою *British citizens*, конструкція *who have spent a life-time paying contributions* дозволяє надати їм позитивно-оцінні характеристики. Британці не тільки представляються політичним діячем позитивно, але й протиставляються іноземцям, які характеризуються ним негативно. Для застосування їх негативної характеристики політик використовує метафору *to milk our system*, що слугує засобом стереотипного та образного позначення іноземців як таких, що використовують систему підтримки іммігрантів (соціальну підтримку, виплати, допомоги), що існує в країні, не привносячи нічого в неї.

Наступний приклад також вказує на стереотипне та етноцентричне представлення та протиставлення представників британської нації та іноземців, які прибувають до країни:

British pensioners are on the modest incomes. Many of them are elderly, managing on their state pension and perhaps also a little pension from their work. They pay their full rent and for all their own expenses. Now they are going to be asked to pay £35 to able-bodied males who have come over here on a prolonged holiday and now claim that the British taxpayer should support them [111].

Засобами актуалізації автостереотипів у наведеному фрагменті дискурсу політичного діяча є мовні одиниці, за допомогою яких британські пенсіонери, позначені політиком за допомогою словосполучення з етнонімом *British pensioners*, характеризуються позитивно *British pensioners are on the modest*

incomes. Many of them are elderly, managing on their state pension and perhaps also a little pension from their work. They pay their full rent and for all their own expenses. Ця верства населення країни протиставляється іноземцям, яким надаються негативні характеристики політиком *able-bodied males who have come over here on a prolonged holiday and now claim that the British taxpayer should support them.* Вказані мовні засоби актуалізують пропозицій, що є основою етноцентричної свідомості та стереотипних уявлень (авто- та гетеростереотипів) про представників своєї та чужих націй, народів, етносів: МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ.

На думку голландського дослідника Т. ван Дейка, не стільки позитивне представлення своїх, скільки їх протиставлення чужинцям, які одночасно характеризуються негативно, свідчить про етноцентричні та стереотипні уявлення та переконання мовців [80, с. 164]. Саме на фоні позитивних характеристик одних якнайкраще підкреслюються негативні риси інших і навпаки, зокрема: *The British people are open, generous and compassionate. We had a proud tradition of giving refuge to people fleeing persecution. But today foreigners abuse our system and with Britain's generosity.*

Представлення та характеристика представників своєї нації відбувається, як і в попередніх прикладах, позитивно-оцінними одиницями *the British people are open, generous and compassionate; we had a proud tradition of giving refuge to people fleeing persecution, Britain's generosity,* що є засобами актуалізації автостереотипів у дискурсі політичного діяча. Засобами актуалізації гетеростереотипного сприйняття іноземців у ньому слугує речення *But today foreigners abuse our system and with Britain's generosity.* Хоча позначення британців і чужинців відбувається у мовленні політика нейтральними одиницями *british people, we – foreigners,* подібні номінації отримують додаткового навантаження під впливом позитивно- та негативно-оцінних засобів, беручи одночасно участь у актуалізації пропозицій МИ / СВОЇ: ХОРОШІ – ВОНИ / ЧУЖІ: ПОГАНІ.

Таким чином, номінативними засобами вираження етностереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів є не тільки нейтральні й офіційні номінації британців, але й одиниці позитивно-оцінної семантики, за допомогою яких їх характеризують як працьовиту, толерантну націю, що постійно допомагає іммігрантам, приймаючи їх до країни та ін. Під впливом таких одиниць етнонімічні назви та інші нейтральні засоби номінації британців отримують позитивно-оцінні конотації в дискурсі політичних діячів. Подібна характеристика британців може здійснюватися й у поєднанні з характеристиками іммігрантів, які прибувають до країни, здійсненими негативно-оцінними одиницями, застосування яких дозволяє експлікувати авто- та гетеростереотипи та ключові пропозиції етноцентричного мислення МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ у дискурсі політиків.

2.2. Засоби вираження гетеростереотипів

Арсенал мовних одиниць, що слугують засобами актуалізації гетеростереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів, є більш широким у порівнянні з одиницями експлікації їх автостереотипних уявлень. Такі засоби є не тільки негативно-оцінними й образними одиницями номінації іноземців, що прибувають до країни, але й їх нейтральними та офіційними номінаціями, що здобувають додаткові конотації під впливом негативно-оцінних одиниць, які використовуються політиками для надання характеристик іммігрантам.

2.2.1. Нейтральні одиниці

Дотримуючись норм інституційного спілкування та вимог політичної коректності, представники консервативної партії Великобританії використовують нейтральні та офіційні номінації іммігрантів та іноземців, які прибувають до країни. Подібні одиниці визначають їх іноетнічний статус. Найбільш поширеними з таких одиниць них є наступні:

immigrant – *a person who comes to a country to settle there* [96, с. 467];

asylum seeker / asylum applicant – *somebody who applies for asylum* [96, с. 102];

Хоча значення цих одиниць, а також їх дефініції вказують на те, що вони є нейтральними, в політичному мовленні консерваторів ці одиниці, як правило, підлягають процесу *семантичної дерогації*, набуваючи негативно-оцінного значення не тільки під впливом інших одиниць відповідної семантики, але й при закріпленні їх за ціннісно значущим референтом [90, с. 34]. Ціннісна значущість референта визначається з огляду на його залучення до певної сфери людської діяльності, інтересів та потреб суспільства, соціальних відносин у ньому [72, с. 12]. Оскільки однією із ключових тем політичного дискурсу британських консерваторів є тема імміграції та іммігрантів, що прибувають до країни, останні стають ціннісно значущими референтами аналізованого типу дискурсу, зокрема:

Some of the continued inflow of asylum seekers have been refused asylum and therefore became illegal immigrants. More immigrants have overstayed their visas. These two factors increase the size of the illegal population [100].

Хоча у наведеному фрагменті дискурсу представника консервативної партії Великобританії позначення іммігрантів відбувається, в першу чергу, за допомогою нейтральних номінативних одиниць *asylum seekers, immigrants*, подібні одиниці підлягають семантичній дерогації в ньому. Для характеристики ціннісно значущих референтів застосовується ряд негативно-оцінних одиниць,

які позначають їх як таких, що залишаються в країні нелегально *have been refused asylum* та після закінчення строку дії віз *have overstayed their visas*. Саме тому позначення цих іноземців відбувається також за допомогою номінацій *illegal immigrants, illegal population*, що маркують їх нелегальний статус. Стереотипному та негативному сприйняттю іммігрантів, що прибувають до країни, сприяє також використання мовних одиниць, що вказують на їх численність: метафори *continued inflow of asylum seekers* та предикативної конструкції *increase the size of the illegal population*. Позбавлені будь-яких негативно-оцінних значень на рівні мови, номінації *asylum seekers, immigrants*, здатні актуалізувати гетеростереотипні уявлення політичних діячів у їх дискурсі. Проаналізуємо інший приклад:

In a 2016 report the Chief Inspector of Borders and Immigration reported that, in the six months to September 2015, 6,400 migrants had been found entering the UK as stowaways, more than double the previous year [104].

Як і в попередньому прикладі, позначення іммігрантів, що прибувають до країни, здійснюється нейтральною номінативною одиницею *migrants*, що також підлягає семантичній дерограції в мовленні політика під впливом одиниць, які вказують на кількісні показники міграції *6,400 migrants had been found, more than double the previous year*, а також її незаконний спосіб *entering the UK as stowaways*. Отже, наведений фрагмент дискурсу та зазначені одиниці виявляють гетеростереотипне сприйняття політиком іммігрантів як таких, що прибувають до країни не тільки у великій кількості, але й незаконно.

Поряд із загальноновживаними одиницями *asylum seeker, immigrant* та інш. засобами номінації іммігрантів у дискурсі британських консерваторів є також етнонімічні та топонімічні назви, за допомогою яких відбувається уточнення, звідкіля саме до Великобританії прибувають іноземці, зокрема:

One can't but notice that the vast majority of asylum seekers from non-European countries are obviously of low skills and education [116].

Словосполучення з топонімічною назвою *asylum seekers from non-European countries*, що не тільки маркує іноетнічний статус біженців, але й вказує на їх походження, використовується політиком поряд із негативно-оцінною предикативною конструкцією *are obviously of low skills and education*, за допомогою якої він надає негативні характеристики іноземцям, які прибувають до країни. Вказана конструкція містить прислівник *obviously*, що підкреслює подібні характеристики. Під впливом подібних одиниць, що також слугують засобами актуалізації гетеростереотипів у мовленні політичного діяча, номінація з топонімічної назвою підлягає семантичній дерогації.

Зазначимо, що гетеростереотипні уявлення представників консервативної партії поширюються, в першу чергу, на осіб, які прибувають до Великобританії з неєвропейських країн. Про це свідчать приклади:

I could give enough examples when people from non-European countries were granted political asylum, but afterwards it was turned out, that they were members of international criminal organizations, belonging to drug rings and the like [103].

У вказаному прикладі негативне аксіологічне навантаження також отримує номінативне словосполучення на позначення представників неєвропейських країн *people from non-European countries*. Хоча політик і визначає, що їх статус є легальним та використовує для цього речення з лексичною одиницею відповідної семантики *I could give enough examples when people from non-European countries were granted political asylum*, подальша характеристика референтів здійснюється за допомогою речення з негативно-оцінними одиницями *they were members of international criminal organizations, belonging to drug rings and the like*. Стереотипні уявлення мовця спричиняють семантичну дерогацію нейтрального номінативного словосполучення *people from non-European countries*, його ж аксіологічна модифікація відбувається в мовленнєвому контексті. Звертаємося до аналізу іншого прикладу:

Immigrants from non-European countries violate our norms and values, fuel the rise in crime, threaten our freedom and peace, damage quality of British life and national cohesion [145].

Номінація іммігрантів, які прибувають до країни, відбувається у зазначеному фрагменті політичного дискурсу словосполученням із топонімічною назвою, що вказує на їх походження *immigrants from non-European countries*. Характеристика цих іммігрантів здійснюється за допомогою низки однорідних предикативних конструкцій із одиницями негативно-оцінного значення *violate our norms and values, fuel the rise in crime, threaten our freedom and peace, damage quality of British life and national cohesion*. Висока концентрація негативно забарвлених предикатів на позначення ганебних дій представників неєвропейського світу свідчить про стереотипне та упереджене ставлення політика до них.

Номінативними засобами позначення іноземців, які прибувають до Великобританії, є також етніми, що використовуються британськими консерваторами поряд із загальноновживаними одиницями номінації відповідних референтів, зокрема:

Most people who claim asylum in the UK are not genuine refugees. Iraqis, Iranians, Afgans, Kurds are among them [147].

Номінація іноземців здійснюється у наведеному фрагменті дискурсу не тільки шляхом застосування словосполучення, поряд з яким використовується описова атрибутивна конструкція *most people who claim asylum in the UK*, але й етнімічними назвами *Iraqis, Iranians, Afgans, Kurds*, які визначають походження відповідних референтів. Їх негативна характеристика відбувається за допомогою предикативної конструкції *are not genuine refugees*, що вказує на нелегальний статус цих іноземців. Як одиниці загальноновживаної лексики, так і етніми, використані у мовленні політичного діяча, підлягають семантичній дерогації та разом із означеною негативно-оцінною конструкцією слугують

засобами експлікації гетеростереотипних уявлень політиків про представників чужих народів і етносів.

Поширенню гетеростереотипів сприяє застосування одиниць на позначення якісних і кількісних характеристик іммігрантів, що прибувають до Великобританії. Особливо це стосується представників інших рас, релігій, а також неєвропейських країн, зокрема:

8, 000 Afgans, 26, 000 Nigerians, 12, 000 Iranians, over 10,000 Iraqis have been granted asylum. These immigrants in their large quantities portend an impending demographic disaster which have enormous and substantial impacts on our lives. They will forever change the face of Britain [109].

Поряд із етнонімами, що є офіційними засобами номінації іноземців, які прибувають до країни, політик застосовує також цифрові дані, що вказують на численність цих іммігрантів. Незважаючи на те, що консерватор визначає їх легальний статус, використовуючи для цього різнорівневі мовні одиниці *have been granted asylum, these immigrants*, він вказує також на негативні наслідки прийому такої кількості іммігрантів (*These immigrants in their large quantities portend an impending demographic disaster which have enormous and substantial impacts on our lives. They will forever change the face of Britain*). Офіційні номінації іноземців (етноніми *Afgans, Nigerians, Iranians, Iraqis*, словосполучення *these immigrants*) підлягають семантичній дерогації під впливом одиниць, що вказують на їх кількісні характеристики та визначають негативні наслідки їх прибуття до країни.

Отже, номінативними засобами вираження гетеростереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії є не тільки мовні одиниці, за допомогою яких політичні діячі надають негативно-оцінні якісні та кількісні характеристики іноземцям, що прибувають до країни, але й їх нейтральні та офіційні номінації (загальноновживані одиниці, що маркують їх іноетнічний статус, етноніми, топоніми та словосполучення із

ними), які підлягають семантичній дерогації та отримують додаткові конотації в офіційному мовленні політиків.

2.2.2. Негативно-оцінні одиниці

Ключовими засобами вираження гетеростереотипів вважаються етнічні прізвиська та етнофобізми [3, с. 95; 5, с. 8], що експлікують суб'єктивне ставлення представників одного етносу, народу про інші. Подібні одиниці містять цілий діапазон негативно-оцінних та емоційних оцінок: від іронії, зневаги та презирства, до приниження, образи, ворожості, ненависті. Застосування таких одиниць є неприйнятним для політичного дискурсу, що належить до інституційних форм спілкування, вибір мовних засобів у якому визначається нормами політичної коректності. У зв'язку з цим представники консервативної партії, як правило, не використовують подібні одиниці у своєму офіційному мовленні.

Актуалізація гетеростереотипних уявлень у політичному дискурсі британських консерваторів відбувається, насамперед, одиницями, що позначають нелегальний статус іноземців, які прибувають до країни. Як свідчить фактичний матеріал, подібні одиниці широко використовуються в дискурсі політиків, зокрема:

The number of illegal immigrants removed from the UK is very low in comparison to the size of the illegal population. In 2016 the Home Office removed 2,400 immigration offenders and 2,400 failed asylum seekers [130].

У даному фрагменті дискурсу представника консервативної партії використовується низка лексичних засобів, що слугують засобами позначення нелегальних іммігрантів *illegal immigrants*, *illegal population*, *immigration offenders*, *failed asylum seekers*. За допомогою цих одиниць політик не тільки

визначає їх етносоціальний статус, але й характеризує їх як правопорушників імміграційних законів своєї країни.

Як свідчить фактичний матеріал, поряд із засобами номінації нелегального статусу іммігрантів представники консервативної партії Великобританії застосовують також одиниці на позначення кількісних показників цих прибульців, які можуть бути умовними чи навіть перебільшеними, зокрема:

We know that, currently, a mass – tens of thousands – of what are described as failed asylum seekers are in this country, and have not been deported [128].

Маркування нелегального статусу іноземців, що приїжджають до країни, відбувається в мовленні політика номінативною одиницею *failed asylum seekers*, а їх кількісні показники визначаються не тільки числівником *tens of thousands*, але й іменником *mass*, що вказують на масовий характер нелегальної імміграції до країни.

Походження нелегальних іммігрантів, як правило, також визначається політичними діями, наприклад:

Brazil and India, Afghanistan and Somalia, Iran and Ethiopia are viewed to be major sources of illegal migration to the country [126].

Топонімічні назви, за допомогою яких політик визначає країни походження нелегальних іммігрантів, вказують, що на те, що вони є неєвропейськими. Це свідчить про гетеростереотипні уявлення політичного діяча про те, що представники саме цих країн прибувають до Великобританії нелегально, намагаючись залишитися в ній.

Зазначимо, що одиниці, які вказують на нелегальний статус іммігрантів, вживаються представниками консервативної партії країни для номінації неєвропейців, що пояснюється стереотипними уявленнями про цих іноземців як правопорушників імміграційних законів та злочинців, зокрема:

The existing problem in the area of the shadow economy and growing criminality are being further exacerbated through the permanent increase of illegals from non-European countries [110].

Мовлення політичного діяча виявляє його стереотипні уявлення про неєвропейців. Використовуючи для їх номінації лексичну одиницю на позначення нелегального статусу *illegals from non-European*, політик вживає також негативно-оцінні номінативні засоби, що надають відповідні характеристики цим іноземцям: *the existing problem; the shadow economy; growing criminality are being further exacerbated through*.

Як свідчить вищенаведений та інші приклади, засобами експлікації гетеростереотипних уявлень консерваторів про іммігрантів, що походять із неєвропейських країн, є не тільки лексичні засоби номінації їх нелегального статусу, але й різнорівневі негативно-оцінні одиниці, за допомогою яких політики позначають цих іноземців як таких, що несуть загрозу та є небезпечними для країни та її мешканців. Проаналізуємо інший приклад, де має місце застосування подібних одиниць:

When studying the situation of so-called illegals in Britain, it must be noted that most of them come here from non-European countries. The greatest problem is, of course, Islamic representatives. While serious threats come from Al-Qaeda supporters, there is new evidence of many terrorist suspects exploiting loopholes in the country's immigration laws [105].

Для визначення нелегального статусу чужинців політик використовує негативно-оцінну одиницю *illegals*. У подальшому мовленні консерватор конкретизує, кого саме він відносить до категорії нелегальних іммігрантів, застосовуючи задля цього різнорівневі мовні одиниці: *most of them come here from non-European countries – Islamic representatives – Al-Qaeda supporters – terrorist suspects*. Отже, нелегальні іммігранти є, на думку політичного діяча, представниками неєвропейських, зокрема мусульманських країн. Чужоземці асоціюються в мовця з членами екстремістської Аль-Каїди та терористами, що

загрожують британській нації. На це вказують не лише негативно-оцінні засоби номінації чужинців, але й речення *While serious threats come from Al-Qaeda supporter; there is new evidence of many terrorist suspects exploiting loopholes in the country's immigration laws*. Нейтральні засоби позначення неєвропейців-мусульман *most of them come here from non-European countries; Islamic representatives* підлягають семантичній дерогації. Дискурс політика виявляє його гетеростереотипні уявлення про представників неєвропейських країн: вони / чужі – небезпечні / ворожі.

Фактичний матеріал свідчить, що негативно-оцінні засоби номінації іноземців здебільшого конкретизуються в політичному дискурсі представників консервативної партії. Поряд із цими номінативними засобами політичні діячі застосовують також етноніми, релігіїніми, топонімічні назви, що вказують на походження, етнонаціональну та релігійну приналежність представників чужих націй. Використання таких одиниць зумовлює звуження значення відповідних негативно-оцінних засобів номінації іноземців, а мовленнєвий контекст дає змогу з'ясувати, на представників яких етносів, народів, націй поширюються стереотипні уявлення консерваторів. Якщо ж конкретизації не відбувається, а для подальшої номінації чужинців політики використовують одиниці широкої семантики, спостерігаємо контекстуально зумовлену генералізацію значення негативно-оцінних одиниць номінації представників іноетнічних спільнот, наприклад:

The government faces new embarrassment over Britain's porous borders with the revelation that three out of four terrorist suspects arrested in Britain are failed asylum seekers. A Home Office analysis of those arrested under antiterrorism laws from 2010 to 2017 found that 712 out of 963 – had previously applied for asylum [117].

У дискурсі представника консервативної партії значення негативно-оцінного словосполучення *terrorist suspects* поширюється на всіх шукачів притулку в країні. Про це свідчить не лише речення *three out of four terrorist*

suspects arrested in Britain are asylum seekers, але й речення *A Home Office analysis of those arrested under antiterrorism laws from 2010 to 2017 found that 712 out of 963 – had previously applied for asylum*, у якому номінативні одиниці *terrorist suspects* та *failed asylum seekers* перефразуються. Вочевидь, політик вживає вказане речення для підтвердження того факту, що саме іммігранти є потенційними терористами, які можуть зашкодити британській нації. З цією метою представник консервативної партії наводить відповідні статистичні дані. В умовах контексту відбувається генералізація значення негативно-оцінного засобу номінації іммігрантів, а саме: *terrorist suspects – failed asylum seekers*.

Генералізація значення негативно-оцінної одиниці номінації іноземців відбувається також у наступному фрагменті дискурсу:

At a time when Britain faces unprecedented terrorist threat we allow illegals to stay here. While awaiting classification by the authorities those whose application has not been determined are to be concentrated into 'reception centres', many of them are isolated camps. But the fair is that, because such centres are open, would-be terrorists can easily disappear and go undercover [120].

Для номінації іноземців, які хочуть залишитися в країні, політик використовує негативно-оцінну лексему *illegals*. Чужинці також називаються ним *those whose application has not been determined*. Вони асоціюються в політичного діяча з потенційними терористами, оскільки в подальшому мовленні їх позначення відбувається за допомогою негативно-оцінної одиниці *would-be terrorists*. На стереотипні уявлення консерватора про чужоземців як потенційних терористів вказує також речення *At a time when Britain faces unprecedented terrorist threat...* У мовленнєвому контексті відбувається генералізація значення лексеми *illegals* та словосполучення *those whose application has not been determined*, а саме: *illegals (those whose application has not been determined) – would-be terrorists*. Зазначені номінативні одиниці набувають ідеологічних конотацій у дискурсі представника консервативної партії: іноземці, які хочуть залишитися в країні (*illegals / those whose application*

has not been determined) – погані / ворожі (*would-be terrorists*). Гетеростереотипні уявлення про іноетнічних представників актуалізовані не лише негативно-оцінними одиницями на позначення останніх, але й предикативними конструкціями *are to be concentrated into 'reception centres'; can easily disappear and go undercover*.

Таким чином, засобами вираження гетеростереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії є негативно-оцінні одиниці, що визначають нелегальний статус іноземців, які перебувають у Великобританію, а також одиниці, які характеризують їх як таких, що несуть загрозу та є небезпечними для країни та її мешканців. Ці одиниці застосовуються британськими політиками для номінації представників неєвропейських країн, яким надаються не тільки якісні, але й кількісні характеристики. Їх характеризують як таких, що у великій кількості та незаконно прибувають до Великобританії. Означені характеристики дозволяють експлікувати не тільки гетеростереотипні уявлення, але й ключові пропозиції етноцентричного мислення політичних діячів: **ВОНИ / ЧУЖІ: ПОГАНІ / НЕБЕЗПЕЧНІ / ВОРОЖІ**. Значення негативно-оцінних одиниць, використаних політичними діячами для номінації та надання характеристик іноземцям, може підлягати конкретизації або генералізації у мовленнєвому контексті.

2.2.3. Образні номінації

Засобами вираження гетеростереотипів у політичному дискурсі консерваторів є також образні номінації іноземців, що створюються шляхом переосмислення значення лексичних одиниць на підставі метафоричного та метонімічного перенесення. Метафора є креативним засобом збагачення мови, виявом мовної економії, семіотичною закономірністю, що виявляється у використанні знаків однієї концептуальної сфери на позначення іншої,

уподібненої до неї в певному відношенні [58, с. 11]. Аналіз фактичного матеріалу дозволяє встановити, що основними сферами залучення назв об'єктів, предметів, явищ я, покладених в основу метафоричних номінації, які використовують політики для номінації та надання характеристик іноземцям, є тваринний світ та природне оточення.

Використання *зооморфних метафор* на позначення людини загалом пояснюється науковцями тим фактом, що тварини завжди відігравали велику роль у житті людини. Наші пращури обожнювали їх та використовували у своїх ритуалах. Деякі із них мали символічне значення для людини. Так, наприклад, корова вважалася язичниками небожителем, кінь уособлював сутінки та породження ночі, вовчиця була символом фертильності та родючості, кішка – колдовства та зла [47, с. 214]. Співвіснуючи в тісній взаємодії, тварини й дотопер супроводжують людину. Значна роль тварин у картині світу людства знаходить адекватне відображення в мовній картині світу будь-якої нації, що виявляється, зокрема, в існуванні зооморфних метафор. Такі одиниці використовуються представниками консервативної партії для негативного позначення іноземців, що прибувають до країни. Застосування подібних метафор спрямовано на надання негативних характеристик, їх приниження та зневагу, зокрема:

Perhaps if we learn to say no now instead of accepting every midge that comes its own way until any resentment melts away [99].

Засобом номінації іноземців, які прибувають до країни, є метафоричний зоонім *midge* на їх позначення. Як свідчить словникова дефініція цієї лексеми, вона слугує засобом номінації небезпечних комах, що розносять інфекцію та живляться кров'ю людей і тварин; дуже малих людей:

midge – *any of numerous tiny dipterous flies many of which are capable of giving painful bites and some of which are vectors or intermediate hosts of parasite of humans and various other vertebrates; a tiny person* [96, с. 664].

Використовуючи лексему *midge* для номінації іноземців, політик не тільки висловлює своє презирство до них, але й намагається схарактеризувати їх як нікчемних осіб, непотрібних британцям. Зневажаючи, консерватор імпліцитно порівнює їх із примітивними паразитичними істотами, що завдають шкоди вищим за рівнем розвитку, тобто британцям. Конотацію зневаги актуалізує все речення із вказаною номінативною одиницею *every midge that comes its own way*. За допомогою цього речення політичний діяч характеризує чужинців як таких, що не дотримуються імміграційних правил та законів країни.

Застосування метафор на позначення іммігрантів, що прибувають для країни, та надання їх характеристик, є загалом типовим для риторики британських консерваторів. Про це зокрема свідчить відома антиімміграційна промова «*The Rivers of Blood*» (1968 р.) представника консервативної партії Е. Пауелла. Засуджуючи діяльність уряду лейбористів, зокрема їх законопроект про расові відносини, політик наголошував на необхідності репатріювати темношкірих іммігрантів, наслідки прибуття яких, на його думку, ставали небезпечними для британської нації:

For these dangerous and divisive elements the legislation proposed in the Race Relation Bill is the very pabulum they need to flourish. Here is the means of showing that the immigrants can organise to consolidate their members, to agitate and campaign against their fellow citizens, and to overawe and dominate the rest with the legal weapons which the ignorant and the ill-informed have provided. As I look ahead, I am filled with foreboding. Like the Roman, I seem to see 'the River Tiber foaming with much blood' [154].

Номінація іммігрантів здійснюється в мовленні політичного діяча не лише лексемою *immigrants*, але й їх метафоричним позначенням *dangerous and divisive elements*. Застосування вказаної метафори пояснюється стереотипними уявленнями Е. Пауелла про іноземців як кримінальних осіб, які несуть загрозу британській нації. Саме тому для надання характеристик представникам чужих

націй політик використовує предикативну конструкцію *can organize to consolidate their members, to agitate and campaign against their fellow citizens, and to overawe and dominate the rest with the legal weapons*. На стереотипні і уявлення Е. Пауелла про те, що чужинці становлять небезпеку для британців вказує також і алюзія – цитата із поеми «Енеїда» Вергілія. У мовленні політика вона представлена фразою «*Like the Roman, I seem to see the River Tiber foaming with much blood*» (Мені здається, що я, немовби римлянин, бачу, як «*Тибр обарвиться кров'ю*»).

Метафори *dangerous and divisive elements, is the very pabulum they need to flourish* є засобами визначення низького соціального статусу іноземців, їх примітивності та паразитивного способу життя. Слід зауважити, що лексеми *pabulum* та *to flourish* використовуються, в першу чергу, для позначення особливостей існування представників тваринного та рослинного світу. Про це свідчать їх словникові дефініції: ***pabulum*** – *the means of nutriment to animals or plants; any substance that can be used as food by parasites* [96 с. 1087]; ***to flourish*** – *to grow luxuriantly, to increase and enlarge as a healthy growing plant; to increase in wealth, honour, comfort, happiness, or whatever is desirable* [96, с. 676].

Застосування лексичних одиниць, семантика яких експлікує уявлення про спосіб існування тварин і рослин у даному фрагменті мовлення Е. Пауелла не є випадковою. Обираючи засобом номінації іммігрантів словосполучення *these dangerous and divisive elements*, британський політик не тільки акцентує увагу на небезпечності чужинців, але й за допомогою метафоричного позначення їх способу існування *is the very pabulum they need to flourish* натякає на той факт, що чужинці є примітивними та нецивілізованими особами, які багатіють та зростають у кількості за рахунок британців. Такий висновок можна зробити, звернувши увагу на словникову дефініцію лексеми *pabulum*, а саме: *any substance that can be used as food by parasites*. Стає очевидним, що представник консервативної партії асоціює іммігрантів із паразитами –

найпростішими організмами рослинного чи тваринного походження, що живуть за рахунок інших і руйнують їх.

Актуалізації гетеростереотипних уявлень сприяє використання природоморфних метафор у дискурсі представників консервативної партії. Відмітною ознакою їх політичної риторики є використання водних метафор, наприклад:

An unprecedented and sustained wave of immigration to one of the world's most densely crowded islands utterly transforming the society in which we live [102];

We don't want to be swamped by the massive numbers we have seen coming in so far [115];

Вживаючи метафори, консерватори порівнюють прибуття іноземців із паводком *we don't want to be swamped*, вказують на їх велику кількість *an unprecedented and sustained wave of immigration*. Означені метафори актуалізують стереотипні уявлення політиків про представників чужих націй як небажаних, що прибувають до країни у великій кількості і загрожують британській нації. Зазначимо, що до водної метафори зверталася у своїх промовах, присвячених питанням імміграції та іммігрантів, і М. Тетчер. Однією із причин використання водної метафорики у мовленні представників консервативної партії, є географічне положення країни, острівний характер її нації. Саме цей факт і вплинув на особливості мислення та сприйняття світу та мовну картину британців.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що засобами актуалізації гетеростереотипів у політичному дискурсі консерваторів є також *метонімічні* номінації іноземців, зокрема:

Many keffiyehs were camped not far from Calais. They didn't want to stay in France but had obvious intentions to move to Britain. Despite the fact that their camp has been already driven away, some people still remain near [140].

Позначення іноземців у вказаному фрагменті дискурсу здійснюється метонімічною номінацією *keffiyehs*, що вказує на їх національне походження.

Відомо, що кувфії чи арафатки (англ. *keffiyehs*) – це чоловічі хустки для голови, які носять араби. На стереотипні уявлення політика про них вказує не тільки метонімічна номінація, але й контекст її використання, у якому зазначається, що ці іноземці мали бажання потрапити до Британії, залишаючись для цього у французькому портовому місті Кале та створивши в ньому табір, який було розігнано, але кілька осіб все ще залишилися там.

Таким чином, засобами вираження гетеростереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії є метафоричні (зооморфні, біоморфні, природоморфні) та метонімічні номінації іноземців, які прибувають або намагаються потрапити до країни. Використання подібних образних номінацій спрямовано на надання негативних характеристик іноземцям, висловлення зневаги до них, позначення їх як таких, що живуть за рахунок британців. Застосування водної метафорики дозволяє також консерваторам охарактеризувати іноземців, як небажаних, що прибувають до країни у великій кількості та загрожують британській нації.

РОЗДІЛ 3

КОМУНІКАТИВНІ СТРАТЕГІЇ ТА ТАКТИКИ ВИРАЖЕННЯ ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ ДИСКУРСІ БРИТАНСЬКИХ КОНСЕРВАТОРІВ

Актуалізація етнічних стереотипів здійснюється у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії аксіологічними стратегіями та тактиками, що виявляють систему ціннісних та етноцентричних уявлень політиків про представників своєї та чужих націй, позначену пропозиціями МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ.

3.1. Стратегії та тактики вираження етностереотипів

Комунікативно-прагматичними засобами вираження автостереотипів у аналізованому типі дискурсу є стратегія позитивної репрезентації британців і оптимальної самопрезентації політиків, а також аксіологічні тактики їх реалізації.

3.1.1. Стратегія позитивної репрезентації британців

Етноцентричні переконання представників консервативної партії Великобританії про свою націю виявляються у використанні ними *стратегії позитивної репрезентації британців*. Як свідчить фактичний матеріал, застосування цієї стратегії спрямовано на створення їх позитивного та дещо ідеалізованого образу. Тактиками реалізації означеної стратегії є *схвалення*

британців та зазначення їх толерантного ставлення до іммігрантів. Звертаємося до аналізу фактичного матеріалу, який виявляє застосування вказаної стратегії та тактик її реалізації:

Respect for the law, respect for others: these values are at the heart of our successful society. And these are the values of the forgotten majority who make the backbone of our country. These families abide by the law, they take responsibility for themselves and they teach their children to respect others [153].

Для реалізації стратегії позитивної репрезентації британців політичний діяч використовує тактику їх схвалення. Означена тактика передається різнорівневими позитивно-оцінними одиницями: словосполученням *respect for the law, respect for others* та реченнями *these values are at the heart of our successful society; And these are the values of the forgotten majority*, за допомогою яких політик визначає цінності британців, а також позитивно-оцінними реченнями *the forgotten majority who make the backbone of our country; These families abide by the law, they take responsibility for themselves and they teach their children to respect others*, застосування яких спрямовано на підкреслення чеснот і позитивних якостей британців.

Проаналізуємо ще один приклад:

British people share best values, as the noble Baroness, Lady Mobarik, stated when talking about her upbringing. Such values as democracy, the rule of law, individual liberty and mutual respect are always promoted in our society [144].

Тактика схвалення британців, що використовується консерватором для реалізації стратегії їх позитивної репрезентації, актуалізується у його мовленні позитивно-оцінними одиницями на позначення цінностей, яких дотримуються представники британської нації. Подібні цінності не тільки перераховуються політиком *Such values as democracy, the rule of law, individual liberty and mutual respect are always promoted in it*, але й характеризуються ним як найкращі, на що вказує значення прикметника найвищого ступеня, вжитого в реченні *British people share **best** values*.

Звернемося до аналізу ще одного фрагмента дискурсу представника консервативної партії, де стратегія позитивної репрезентації британців виявляється через тактику їх схвалення:

Britain has an enviable record of racial integration. Over decades and centuries, this country has successfully absorbed many immigrant communities. They have held on to their traditions and culture while at the same time embracing Britain's and playing their full role in our national life. This country now boasts hugely successful black British and Asian British entrepreneurs, black cabinet ministers and senior black and Asian police officers Our National Health Service depends in part on the talents of immigrants – many of them are Asians who came here in the 1970s were GPs who have made a real contribution over the last forty five years, any nurses from ethnic minority backgrounds [136].

Своєрідністю застосування тактики схвалення британців у означеному фрагменті дискурсу консерватора є його вказівка на успішну імміграційну політику країни та інтеграцію іноземців до неї, про що, в першу чергу, свідчать такі речення її актуалізації: *Britain has an enviable record of racial integration. Over decades and centuries, this country has successfully absorbed many immigrant communities.* Висловлюючи своє позитивне ставлення до іммігрантів, політичний діяч підкреслює значущість і чесноти лише тих етнічних груп, які давно вже стали членами британського суспільства. Про це свідчить загальний зміст цього фрагмента промови політика, зокрема часова форма дієслів-присудків *has successfully absorbed, have held* та речення *many of them are Asians who came here in the 1970s were GPs who have made a real contribution over the forty five years.* Аналізуючи всю промову політика, з'ясуємо, що вона звернена до представників етнічних меншин країни. Саме для досягнення максимального прагматичного ефекту консерватор використовує велику кількість позитивно-оцінних одиниць для позначення та надання характеристик іммігрантам, а саме:

1) політично коректні номінації іммігрантів, що є представниками етнічних меншин країни : *black British and Asian British entrepreneurs, Asians*;

2) позитивно-оцінні словосполучення на їх позначення: *immigrant communities, hugely successful black British and Asian British entrepreneurs, black cabinet ministers and senior black and Asian police officers, the talents of immigrants, any nurses from ethnic minority backgrounds*;

3) позитивно-оцінні речення, що є засобами їх характеристики: *they have held on to their traditions and culture while at the same time embracing Britain's and playing their full role in our national life, GPs who have made a real contribution over the last thirty years*.

Схвалення британської нації через зазначення успіху інтеграції іммігрантів, які стали її невід'ємною частиною, відбувається й у дискурсі іншого британського політика:

Our nation has a proud tradition of successfully bringing people together from different countries, cultures and ethnic backgrounds to live peacefully alongside each other and prosper.

Як вказує фактичний матеріал, тактика схвалення британців використовується консерваторами для реалізації стратегії позитивної репрезентації своїх співвітчизників не тільки окремо, але й у поєднанні з тактикою зазначення їх толерантного ставлення до іммігрантів, зокрема:

The British are decent, tolerant people. Tolerance and respect for others run in bloodstream of British values. They always have been willing to grant asylum to those who come here in genuine need [162].

Тактика схвалення британців знаходить своє відображення в позитивно-оцінних реченнях, що слугують засобами надання їх позитивних характеристик *The British are decent, tolerant people* та прославлення *Tolerance and respect for others run in bloodstream of British values*. Послідовне використання тактики зазначення толерантного ставлення британців до іммігрантів підсилює позитивне враження про них. Вказана тактика реалізується за допомогою

твердження політика про готовність британської нації надавати притулок тим, хто дійсно потребує та легально шукає його в країні *They always have been willing to grant asylum to those who come here in genuine need.*

Контактне використання тактик реалізації стратегії позитивної репрезентації британців спостерігаємо й у іншому прикладі:

British people have always been tolerant towards immigrants. Our traditions and social dignity, our values and beliefs, our work and openness made us a nation of credit and renown [157].

Для реалізації репрезентативної стратегії політик застосовує спочатку тактику зазначення толерантного ставлення британців до іммігрантів, про що свідчить речення з відповідним значенням *British people have always been tolerant towards immigrants*, а потім звертається вже до тактики схвалення британців. Актуалізація цієї тактики здійснюється реченням із позитивно-оцінними одиницями на позначення чеснот і позитивних якостей (*traditions and social dignity, our values and beliefs, our work and openness*) британської нації, номінація якої відбувається в мовленні політика словосполученням *a nation of credit and renown*, застосування якого спрямовано на її схвалення та ідеалізоване позиціонування.

Як свідчить фактичний матеріал, у політичному дискурсі консерваторів Великобританії стратегія позитивної репрезентації представників своєї нації може супроводжуватися стратегією негативної репрезентації представників чужих націй, зокрема:

Working hard, British people always supported immigrants who came here. We still want to encourage the best and the brightest to come to this country. But today most foreigners abuse the system in coming here because of our benefits [158].

Стратегія позитивної репрезентації британців, реалізована через тактику їх схвалення (*Working hard, British people always supported immigrants who came here. We still want to encourage the best and the brightest to come to this country*), супроводжується в дискурсі консерватора стратегією негативної репрезентації

іноземців (*But today most foreigners abuse the system in coming here because of our benefits*). Наведений фрагмент дискурсу політичного діяча свідчить про актуалізацію авто- та гетеро стереотипів, а також пропозицій етноцентричної свідомості МИ / СВОЇ: ХОРОШІ – ВОНИ / ЧУЖІ: ПОГАНІ.

Таким чином, стратегія позитивної репрезентації британців, що є однією із ключових в актуалізації автостереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії, реалізується через тактики схвалення британців та зазначення їх толерантного ставлення до іммігрантів. Ці тактики можуть поєднуватися в мовленні політиків. Стратегія позитивної репрезентації британців може супроводжуватися стратегією негативної репрезентації іноземців, що вказує на актуалізацію авто- та гетеростереотипів та пропозицій етноцентричної свідомості політиків.

3.1.2. Стратегія оптимальної самопрезентації політиків

Стратегія оптимальної самопрезентації є однією із ключових не тільки для офіційного мовлення представників консервативної партії Великобританії, але для політичного дискурсу як виду інституційного спілкування загалом. Означена стратегія застосовується політиками для збереження власного іміджу, що є ключовою складовою успішності їх політичної кар'єри, уникнення конфліктів і негативного сприйняття з боку адресата. Скерована на пом'якшення чи узагальнення тих чи інших негативних оцінок [51, с. 46], ця стратегія надає можливість політичним діячам здійснити вплив на потенційних виборців, висловлюючи одночасно свої думки, погляди та визначаючи свої політичні наміри.

Необхідність дотримуватися вимог політичної коректності, бажання зберегти імідж толерантних політиків і створити позитивне враження на виборців мультиетнічної країни зумовлює вибір і використання британськими

консерваторами стратегії оптимальної самопрезентації у їх офіційному мовленні. Означена стратегія сприяє формуванню стереотипних уявлень адресата про представників консервативної партії як толерантних, неупереджених, поміркованих політичних діячів, діяльність яких скерована на забезпечення внутрішньої і зовнішньої безпеки та стабільності країни, соціального захисту її мешканців. Аналіз фактичного матеріалу дозволяє встановити, що для реалізації комунікативного наміру оптимальної самопрезентації представники консервативної партії використовують тактики заперечення негативного ставлення до іммігрантів, солідаризації з британцями, визначення власних політичних намірів.

Звертаємося до аналізу прикладів:

I am not against immigrants who come here from different parts of the world. But we all know that they cost us a fortune nowadays [165].

Тактика заперечення негативного ставлення до іммігрантів актуалізується в дискурсі політика реченням *I am not against immigrants who come here from different parts of the world*. Вказана комунікативна тактика супроводжується тактикою зазначення негативних наслідків прийняття іммігрантів до країни, що є засобом реалізації стратегії негативної репрезентації іноземців у мовленні консерваторів. Зазначимо, що тактика заперечення негативного ставлення до іммігрантів зазвичай використовується політичними діячами поряд із стратегією негативної репрезентації іноземців, що дозволяє зберегти їм імідж неупредежених політиків та отримати підтримку з боку мультиетнічної британської нації, зокрема:

Thousands of immigrants want to come here to find better life that they have at home. We are not against them. But we can't take them because of the pressure they create in many spheres and sectors of our social life [163].

Як і в попередньому прикладі, тактика заперечення негативного ставлення політиків до іммігрантів, що передається в їх дискурсі реченням *We are not against them*, супроводжується стратегією негативної репрезентації

іноземців, актуалізованої в ньому реченням *But we can't take them because of the pressure they create in many spheres and sectors of our social life.*

Засобом реалізації стратегії оптимальної самопрезентації в дискурсі консерваторів є також тактика їх солідаризації з представниками британської нації. Застосування означеної тактики дозволяє політичним діячам посилається на британців, відсилаючи адресата до їх думок, міркувань, пропозицій з приводу тих чи інших питань, пов'язаних із імміграцією та іммігрантами, зокрема:

In my constituency, in particular, the issue of immigration is always on the lips of many. Constituents want me to raise legitimate questions about divide communities we have because of immigrants who come [150].

Застосовуючи тактику солідаризації з представниками своєї нації, політичний діяч посилається на них з приводу питання роз'єднаних спільнот, що виникають через іммігрантів, які прибувають до країни. На це вказують вищезазначені речення, які й виступають засобами реалізації означеної тактики. Її застосування також дозволяє політикам показати, що вони висловлюють і підтримують думки своїх виборців, виступаючи від їх імені та турбуючись про них.

На це також вказує фрагмент дискурсу іншого представника консервативної партії, в якому реалізація стратегії оптимальної самопрезентації здійснюється тактикою солідаризації з представниками своєї нації:

I've lost count of the times I have been told by British people from ethnic community backgrounds that firm immigration control is essential for good race relations. I do believe that firm but fair immigration control will bring benefits to our society [167].

Посилаючись на думку представників етнічних меншин країни про те, що суворий імміграційний контроль є запорукою доброзичливих міжетнічних відносин у країні та використовуючи для цього речення *I've lost count of the times I have been told by British people from ethnic community backgrounds*

that firm immigration control is essential for good race relations, політичний діяч підкреслює свою солідарність із ними за допомогою речення *I do believe that firm but fair immigration control will bring benefits to our society*. Слід зазначити, що, застосовуючи тактику солідаризації з адресатом, консерватори почали посилатися на думку етнічних меншин країни лише під час загальної виборчої кампанії 2001 року [91, с. 186]. Більшість представників етнічних меншин зазвичай підтримувала лейбористів. Цей факт примусив представників консервативної партії звернутися й до цієї частини британського населення задля завоювання її симпатій.

Реалізація стратегічної настанови оптимальної самопрезентації консерватори здійснюється також тактикою визначення їх політичних намірів. Застосування цієї тактики надає можливість політикам не тільки створювати та підтримувати власний позитивний образ, але й вносити пропозиції щодо вирішення тих чи інших проблемних питань, що існують у країні, а саме:

The Conservative Party has a detailed plan to get to grips with immigration and the abuse of our asylum system. It's fair and effective. We'll introduce an annual limit to immigration set by Parliament – and we'll stick to it. We'll put in place 24-hour security at ports to prevent illegal immigration. We'll set up a dedicated British Border Control Police with the sole job of securing our borders. We'll introduce an Australian-style points system for work permits – giving priority to people with the skills Britain needs [114].

Намагаючись сформувати позитивні уявлення про політику партії консерваторів та залучити потенційних виборців на свій бік, політичний діяч вдається в своєму мовленні до застосування:

1) різнорівневих мовних одиниць позитивно-оцінної семантики на позначення дій, намірів і планів консерваторів: *a detailed plan; fair and effective; to prevent illegal immigration; securing our borders; giving priority to people with the skills Britain need;*

2) повторів та паралелізмів, що інтенсифікують позитивні оцінки (*We'll introduce an annual limit to immigration set by Parliament – and we'll stick to it. We'll put in place 24-hour security at ports to prevent illegal immigration. We'll set up a dedicated British Border Control Police with the sole job of securing our borders. We'll introduce an Australian-style points system for work permits – giving priority to people with the skills Britain needs*). Повтори використовуються представником консервативної партії задля привертання уваги, підсилення значущості висловлювань, здійснення впливу на адресата.

Фактичний матеріал вказує на те, що тактика визначення політичних намірів застосовується консерваторами не тільки окремо, але й у поєднанні з іншими стратегіями та тактиками, зокрема тими, що спрямовані на дискредитацію своїх політичних опонентів. Це цілком закономірно, оскільки ключовою метою творення політичного дискурсу є боротьба за владу. Звернемося до аналізу фрагмента дискурсу, в якому поряд із стратегією дискредитації політики лейбористів застосовується також стратегія оптимальної самопрезентації консерваторів, втілена тактикою визначення їх політичних намірів.

Labour has systematically failed to think through the consequences of an open-door Britain. I want to make it absolutely clear that immigration is a key issue for the next Conservative Government and I want to remind you of how we will tackle it very differently from the current Government. We shall stop unlimited immigration. We shall accept the right people and the right number of people [142].

Засобом реалізації стратегії дискредитації політики лейбористів у дискурсі представника консервативної партії є речення з негативно-оцінним предикатом на позначення дій та ставлення уряду до проблем імміграції *Labour has systematically failed to think through the consequences of an open-door Britain*. Для створення позитивного іміджу консерватор використовує також стратегію оптимальної самопрезентації, втілену у його мовленні тактикою визначення політичних намірів консерваторів. Ця тактика передається низкою речень

позитивно-оцінної семантики *I want to make it absolutely clear that immigration is a key issue for the next Conservative Government and I want to remind you of how we will tackle it very differently from the current Government. We shall stop unlimited immigration. We shall accept the right people and the right number of people.* Застосування тактики декларування політичних намірів консерваторів дозволяє створити позитивні уявлення про них як про таких політиків, що мають чітку програму по усуненню проблем, що існують у країні, та здатні реалізувати її на благо своєї нації.

Таким чином, засобом реалізації автостереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії є стратегія їх оптимальної самопрезентації. Застосування цієї стратегії дозволяє консерваторам позиціонувати себе як толерантних, неупереджених, поміркованих політиків, чия діяльність скерована на забезпечення внутрішньої та зовнішньої безпеки та стабільності країни, захисту її населення. Стратегія оптимальної самопрезентації консерваторів актуалізується в їх офіційному мовленні тактиками заперечення негативного ставлення до іммігрантів, солідаризації з британцями, визначення власних політичних намірів. Вказані тактики можуть використовуватися в поєднанні з іншими комунікативними тактиками та стратегіями.

3.2. Стратегії та тактики вираження гетеростереотипів

Комунікативно-прагматичними засобами вираження гетеростереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії є стратегія диференціації іноземців, що прибувають до країни, а також стратегії їх дистанціювання та дискредитації. Засобами актуалізації цих стратегій є аксіологічні комунікативні тактики.

3.2.1. Стратегія диференціації іноземців

Гетеростереотипне сприйняття іноземців завжди здійснюється з позицій своєї етнічної групи, народу, нації. Звертаючись до *стратегії диференціації* іноземців, консерватори позначають їх у своєму політичному дискурсі, насамперед, як чужинців, які нелегально прибувають до країни. Отже, означена стратегія застосовується політиками не тільки для розрізнення іноземців, які прибувають до країни, але й для ідентифікації, визначення їх етносоціального (імміграційного) статусу. Стратегічних задум консерваторів виявляється у використанні ними комунікативних тактик *ідентифікації* іноземців та їх *протиставлення*. Для виявлення особливостей застосування аналізованої стратегії та тактик її реалізації звертаємося до аналізу фактичного матеріалу:

There are too many illegal immigrants in the UK [141].

Most asylum seekers are, of course, entirely bogus [143].

Зазначені речення є засобами актуалізації тактики ідентифікації іноземців, які прибувають до Великобританії. Як свідчить значення цих речень і одиниць номінації іноземців (*illegal immigrants*, *asylum seekers ...bogus*), вони використовуються політиками для ідентифікації нелегального статусу іммігрантів. Одиниці, що супроводжують ці номінації (*too many*, *most*), вказують на кількісні показники цих іноземців.

Ідентифікаційна тактика використовується в мовленні представників консервативної партії для визначення категорій нелегальних іммігрантів, зокрема:

Economic migrants and seasonal workers have no right to stay in the UK after the end of their period of employment, but they do stay because there are no checks to ensure that they leave the country [146].

Застосування політичним діячем номінативних одиниць *economic migrants*, *seasonal workers* спрямовано на реалізацію стратегічного задуму диференціації іммігрантів. Визначення їх нелегального статусу здійснюється в

дискурсі політика за допомогою предикативних конструкцій *have no right to stay in the UK after the end of their period of employment, but they do stay*. Твердження про відсутність контролю над процесом від'їзду іноземців з країни *but there are no checks whatsoever to ensure they leave the country* спрямовано на критику імміграційної політики лейбористів.

Ідентифікаційна тактика може бути спрямована також на визначення способів порушення імміграційних законів іноземцями, наприклад:

We do know the four main ways in which illegal immigrants get into and remain in Britain: clandestine entry, entry by deception, overstaying visas and failed asylum seekers [151].

Засобами актуалізації аналізованої тактики є не тільки номінативне словосполучення (*illegal immigrants*) на позначення нелегального статусу іноземців, що прибувають до країни, але й негативно-оцінні одиниці *clandestine entry, entry by deception, overstaying visas and failed asylum seekers*, що визначають способи незаконного проникнення та перебування в країні. Отже, тактика ідентифікації застосовується політичним діячем для створення стереотипного уявлення про іноземців як правопорушників імміграційних законів Великобританії.

Проаналізуємо ще один фрагмент дискурсу представника консервативної партії, де для реалізації стратегічного задуму диференціації іноземців він також звертається до тактики їх ідентифікації:

Illegal immigrants enter the country through different Channel ports [134].

Застосування визначеної тактики дозволяє політику не тільки ідентифікувати іммігрантів, які незаконно проникають до країни (*illegal immigrants*), але визначити, як саме вони це роблять *enter the country through different Channel ports*.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить про те, що засобами реалізації ідентифікаційної тактики, є також етнонімічні назви, що застосовуються поряд

із одиницями маркування імміграційного статусу іноземців, які прибувають до країни, наприклад:

Many people who claim asylum in the UK are not genuine asylum seekers. Only one of 50 applicants of Asian descent has actual rights to get this status [127].

Засобами актуалізації тактики ідентифікації іноземців, які прибувають до країни, в дискурсі політика є речення *Many people who claim asylum in the UK are not genuine asylum seekers*, а також речення з одиницями позначення кількості іноземців та етнонімічною назвою, що вказує на їх походження *Only one of 50 applicants of Asian descent*. За допомогою цього речення консерватор вказує, що хоча деякі з цих іноземців і отримали притулок офіційно, кількість таких осіб є невеликою. Застосування подібного речення надає можливість політичному діячу непрямо вказати, що більшість іноземців азіатського походження, що прибувають до Великобританії, є шахраями, які намагаються порушити її імміграційні закони.

Якщо засобами втілення ідентифікаційної тактики є речення з одиницями, що вказують на легальний статус іммігрантів, подібні одиниці використовуються поряд із засобами позначення їх великої кількості. У першу чергу, це стосується іноземців неєвропейського походження, наприклад:

The actual numbers of refugees are huge. More than 10, 000 Indians, Afro-Carribeans, Pakistanis, Bangladeshis are here [107].

Ідентифікаційна тактика знаходить відображення в реченні з лексичною одиницею, що маркує легальний статус іммігрантів *refugees*, та етнонімах, використання яких надає можливість політику визначити їх етнонаціональну приналежність *Afro-Carribeans, Pakistanis, Bangladeshis*. З метою створення гетеростереотипних уявлень про масове переселення цих іноземців політичний діяч застосовує лексему *huge* та словосполучення *More than 10, 000* на позначення їх кількості.

Проаналізуємо ще один приклад:

80-90% of political refugees from the Third World countries are found without documents today – a deliberate attempt to exploit the Geneva Convention [119].

Тактика ідентифікації іноземців із країн Третього світу актуалізується в мовленні політика не лише номінативним словосполученням на їх позначення *80-90% of political refugees from the Third World*, але й предикативною конструкцією *are found without documents today*, за допомогою якої він характеризує цих іноземців негативно. З метою підсилення негативних уявлень про них консерватор застосовує також конструкцію *a deliberate attempt to exploit the Geneva Convention*.

Для реалізації стратегічного задуму диференціації іноземців представники консервативної партії використовують у політичному дискурсі також *тактику контрастування*, протиставляючи за допомогою неї представників своєї та чужих націй. Застосування цієї тактики надає можливість політикам визначити розбіжності між іноземцями, що прибувають до країни, та британцями. Засоби реалізації означеної тактики виявляють не тільки гетеро- та автостереотипи в мовленні політичних діячів, але й ключові пропозиції їх етноцентричної свідомості: МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ, наприклад:

The forgotten majority work hard. They save to buy their first home. They put money aside for their retirement. They are happy and proud of themselves. They shouldn't support all those who come here to improve their personal lot [139].

Засобами реалізації тактики контрастування є речення, за допомогою яких політик надає в своєму дискурсі позитивні характеристики представникам британської нації *The forgotten majority work hard. They save to buy their first home. They put money aside for their retirement. They are happy and proud of themselves* та негативні характеристики іноземцям, які, на думку консерватора, прибувають до країни лише задля власної користі *all those who come here to improve their personal lot*.

Фактичний матеріал вказує, що тактика контрастування може бути спрямована в дискурсі консерваторів також на протиставлення іноземців, що прибувають до Великобританії з різних країн і частин світу, зокрема:

Sure, immigrants contribute more in taxes than they consume in benefits, but that is only because there are such highly paid immigrants as American bankers and European executives. Immigrants from the Third World almost certainly do not pay their way [137].

Актуалізація тактики контрастування здійснюється в мовленні політичного діяча за допомогою протиставного сполучника *but* та конструкцій із антонімічним значенням *there are such highly paid immigrants highly paid – almost certainly do not pay their way; contribute more in taxes – consume in benefits*. Зазначені предикативні конструкції є засобами позитивної репрезентації американців та європейців і негативної характеристики іноземців із країн Третього світу.

Отже, стратегія диференціації, що використовується в політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії для ідентифікації та розрізнення іноземців, які прибувають до країни, актуалізує гетеростереотипні уявлення політиків про них. Засобами реалізації означеної стратегії є тактики ідентифікації та контрастування представників чужих націй. У межах ідентифікаційної тактики застосовуються різнорівневі мовні одиниці, що визначають нелегальний статус іммігрантів, а також вказують на те, яким чином вони порушують британські імміграційні закони. Ідентифікація цих іноземців здійснюється разом із їх кількісними характеристиками та визначенням їх походження, що відбувається етнімічними назвами. Якщо актуалізація ідентифікаційної тактики здійснюється одиницями, що вказують на легальний статус іммігрантів, політики визначають також їх кількість. За допомогою тактики контрастування консерватори протиставляють представників своєї нації, якій приписуються позитивні якості, та іноземців, що прибувають до країни, яким надаються негативні стереотипні характеристики.

Подібна тактика та засоби її реалізації вказують на стереотипні уявлення політиків про своїх і чужинців, виявляючи при цьому ключові пропозиції етноцентричного мислення: МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ. Тактика контрастування застосовується консерваторами для протиставлення іммігрантів із заможних, розвинутих країн і країн Третього світу.

3.2.2. Стратегія дистанціювання іноземців

Актуалізації гетеростереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів сприяє застосування комунікативної *стратегії дистанціювання* іноземців, які прибувають до країни, спрямованої на їх відчуження, виключення з групи «своїх», що здійснюється висловленням зневаги до них, вказівкою на те, що вони є суб'єктами чужого світу, яких не приймає британська спільнота. Саме тому реалізація стратегічного задуму політичних діячів відбувається в їх офіційному мовленні шляхом застосування комунікативної *тактики відчуження*. Застосування цієї тактики спостерігаємо в таких фрагментах дискурсу політиків:

We are losing ourselves because of those who come here to get some benefits [159].

We shouldn't take foreigners who are not able to assimilate into our European way of life [148].

At last someone willing to stand up and say «no» to all those who come here because of economic situation in this country and the benefits it affords [161].

Реалізація означеної комунікативної тактики здійснюється реченнями з предикативними конструкціями, значення яких вказує та те, що іноземці є небажаними для британської спільноти *We are losing ourselves because of those;*

We shouldn't take foreigners; At last someone willing to stand up and say «no» to all those. Для актуалізації стратегічного задуму політики характеризують іноземців як користолюбних осіб, які прибувають до країни у зв'язку з тим, що вона є економічно розвиненою та може забезпечити їм фінансову підтримку *who come here because of economic situation in this country and the benefits it affords; who come here to get some benefits*, у той час як самі іноземці не здібні до асиміляції *who are not able to assimilate into our European way of life*.

Стратегію дистанціювання відносять до стратегій, які формують аксіологічну перспективу дискурсу [55, с. 85]. Втіленню стратегічного задуму дистанціювання іноземців сприяють дейктичні засоби їх позначення, що використовуються в межах тактики відчуження. Під дейксисом (від давньогрецьк. *δείξις* – вказівка) розуміють здібність мовної одиниці виконувати вказівну функцію стосовно учасників, у той чи інший спосіб залучених до комунікації, її місця, часу [54, с. 35]. Дейктичними можуть бути лексичні та граматичні засоби мови. Дейктичні засоби англійської мови представлені особовими та присвійними займенниками (*I, you, my, your* – рольовий дейксис), вказівними займенниками та частками (*this, that, here, there* – просторовий дейксис), займенниковими прислівниками (*now, then* – часовий дейксис).

Залежність використання дейктичних засобів (рольовий дейксис) від прагматичних факторів була доведена Р. Брауном та А. Гілманом [75]. На думку О. І. Шейгал, вибір займенників для позначення суб'єктів у мовленні політиків зумовлений, насамперед, приналежністю останніх до «своєї» та «чужої» політичних, етносоціальних та інших груп [73, с. 112].

Розмежування «свого» та «чужого» є основою формування етнічних стереотипів, а засобами їх вираження можуть бути особові та присвійні займенники. Ці одиниці виконують функцію референції до «членів свого народу, етносу та членів чужого» [85, с. 431]. Вони можуть також формувати аксіологічну перспективу дискурсу, оскільки займенники *we, us (our)* отримують під впливом інших мовних одиниць позитивні конотації, в той час

як займенники *they, them (their)* можуть ставати одиницями відчуження та негативного, узагальненого позначення іноземців, зокрема:

We don't need them. The only reason for current immigration from prosperouthe Third World is not that we need them but that they want prosperous Britain [149].

Засобами актуалізації тактики відчуження представників іноетнічних спільнот у дискурсі консерватора, є, насамперед, конструкції *We don't need them, not that we need them, not that we need them, that they want ... Britain*, за допомогою яких політик вказує, що його країна та її мешканці не потребують іммігрантів із країн Третього світу. Одиницями номінації представників своєї та чужих націй у вказаних конструкціях є дейктичні засоби (займенники *we – they, them*). Застосування речення з займенником *they (but that they want prosperous Britain)* надає можливість політику представити цих іноземців як гомогенну групу, що бажає жити в заможній країні. Це сприяє актуалізації гетеростереотипних уявлень про них і створенню їх негативного образу.

Проаналізуємо ще один приклад:

We are not a save heaven for all drones who come to live here without any further contributions to our society [132].

Реалізація стратегії дистанціювання здійснюється у визначеному фрагменті дискурсу консерватора не тільки за допомогою тактики відчуження іноземців, що виявляється в реченні *We are not a save heaven for all...*, але й із застосуванням *тактики применшення їх значущості*, спрямованої на вираження зневаги до тих, хто не належить до британської нації, нехтування ними, що передбачає також їх негативну характеристику. Засобом експлікації означеної тактики в мовленні політика є речення *drones who come to live here without any further contributions to our society*. Номінація іноземців здійснюється у вказаному реченні метафоричним зоонімом *drones*, застосування якого разом із їх подальшою негативною характеристикою експлікує гетеростереотипні уявлення політичного діяча про іммігрантів як небажаних і некорисних для

країни, таких, що є ледачими та приїжджають до неї, щоб жити за рахунок британців. Контакте використання комунікативних тактик відчуження та применшення значущості іноземців якнайкраще сприяє реалізації стратегічного задуму дистанціювання представників чужих націй політиком.

Про актуалізацію тактики применшення значущості іноземців свідчить також фрагмент дискурсу іншого представника консервативної партії:

Beings from the Third World are to be coped with, first of all [135].

Використання словосполучення з лексемою *beings* (*beings from the Third World*) для позначення іммігрантів із країн Третього світу вказує на зневажливе та презирливе ставлення політичного діяча до них. Предикативна конструкція *are to be coped with*, що супроводжує означене номінативне словосполучення, також вказує на те, що він вважає цих іммігрантів небажаними для своєї країни та непотрібними британцям.

Аналіз фактичного матеріалу свідчить, що стратегія дистанціювання може використовуватися поряд із іншими стратегіями, які актуалізують гетеростереотипи в політичному дискурсі британських консерваторів:

Many Afro-Carribeans, Pakistanis, Bangladeshis, Iraqis, Iranians, Afgans, Kurds and other people of Asian descent came here illegally. They overstretched public services, imported diseases. That is why we didn't want them to stay here [133].

Стратегії дистанціювання іноземців, втіленої тактикою їх дистанціювання, передують також стратегії дискредитації чужинців та їх диференціації. Стратегія диференціації виявляється в тактиці ідентифікації іноземців, що передається реченням *Many Afro-Carribeans, Pakistanis, Bangladeshis, Iraqis, Iranians, Afgans, Kurds and other people of Asian descent came here illegally*, за допомогою якого політики не тільки визначають нелегальний статус іноземців, що прибувають до країни *came here illegally*, але й вказують на їх кількість *many* та походження, застосовуючи для цього етнонімічні назви (*Afro-Carribeans, Pakistanis, Bangladeshis...*). Стратегія

дискредитації іноземців актуалізується в мовленні політиків реченням *They overstretched public services, imported diseases*. Стратегія дистанціювання іноземців передається тактикою їх відчуження, засобом актуалізації якої є речення *That is why we didn't want them to stay here*, значення якого вказує на те, що політики не хочуть, щоб іноземці залишалися в країні. Означене речення містить особові займенники (рольовий дейксис), які набувають оцінного значення під впливом інших мовних одиниць у дискурсі політика.

Отже, актуалізація гетеростереотипів у політичному дискурсі консерваторів здійснюється стратегією дистанціювання іноземців. Аналіз особливостей застосування цієї комунікативної стратегії в означеному типі дискурсу вказує на презирливе ставлення політиків до іммігрантів з неєвропейських країн, нехтування ними. Стратегія дистанціювання передається в мовленні політичних діячів тактиками відчуження іноземців та применшення їх значущості.

3.2.3. Стратегія дискредитації іноземців

Актуалізація гетеростереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії відбувається також завдяки *стратегії дискредитації* іноземців. Застосування означеної комунікативної стратегії сприяє створенню негативного образу представників чужих націй, які прибувають до країни, що відбувається шляхом надання їх негативних характеристик, визначення, що вони з тих чи інших причин є загрозовими для британської нації. Засобами реалізації стратегії дискредитації є негативно-оцінні комунікативні тактики: *визначення наслідків прибуття іммігрантів до країни, стигматизації, наведення прикладів*.

Застосування тактики *визначення наслідків прибуття іммігрантів до країни* актуалізує переконання консерваторів про негативні демографічні та

будь-які інші зміни, викликані прибуттям іноземців до британського суспільства, наприклад:

The unprecedented wave of immigration from the poor world to Britain is leading to huge and rapidly growing communities from almost every Third World country [121].

Засобом реалізації вказаної тактики в дискурсі політика є , насамперед, предикативна конструкція *is leading to huge and rapidly growing communities from almost every Third World country*, за допомогою якої він вказує на негативні наслідки прибуття іноземців з країни Третього світу для країни та британського суспільства.

Зазначимо, що тактика *визначення наслідків прибуття іммігрантів до країни* використовується в політичному дискурсі консерваторів також у поєднанні з іншими стратегіями та тактиками актуалізації гетеростереотипів, наприклад:

Our community cannot absorb all those who have made asylum applications. The overforeignisation has already reached an unbearable level and is leading to a growing threat. Making a mockery of Britain's hospitality, foreigners bring crime and social unrest, destroy good community relations and our nation's cohesion [138].

Для реалізації стратегії дистанціювання іноземців, що прибувають до країни, політик використовує тактику їх відчуження, реалізовану в його дискурсі реченням *Our community cannot absorb all those who have made asylum applications*. На думку консерватора, іноземці є не лише небажаними, але й несуть загрозу для країни. Про це свідчить застосування тактики визначення наслідків прибуття іммігрантів до країни (*The overforeignisation has already reached an unbearable level and is leading to a growing threat*), а також тактики їх стигматизації, що дозволяє схарактеризувати їх як небезпечних, ворожих для британців (*Making a mockery of Britain's hospitality, foreigners bring crime and social unrest, destroy good community relations and our nation's cohesion*). Застосування негативно-оцінних предикативних конструкцій на позначення дій

іноземців *making a mockery, bring crime and social unrest, destroy good community relations and our nation's cohesion* та наслідків їх прийняття до країни *has already reached an unbearable level, is leading to a growing threat* сприяє формуванню негативних і стереотипних уявлень про них у адресата дискурсу.

Проаналізуємо інший приклад, де спостерігається поєднання стратегій і тактик вираження гетеростереотипів:

People from Iraq, Afghanistan, Somalia arrived here last week. We shouldn't accept them, because their very presence would inevitably transfer our society, changing Britain into non-European country [156].

З метою втілення стратегії диференціації іноземців британський політик використовує тактику їх ідентифікації, реалізовану реченням із топонімічними назвами *People from Iraq, Afghanistan Somalia arrived here last week*. Оскільки в подальшому мовленні політик використовує тактику відчуження, актуалізовану реченням *We shouldn't accept them*, вказані одиниці є засобами позначення етнонаціонального походження іммігрантів, що вважаються ним «небажаними» для Великобританії.. Стратегія дискредитації цих іноземців передається тактикою визначення наслідків прийняття їх до країни *because their very presence would inevitably transfer our society, changing Britain into non-European country*, використання якої дозволяє політику стверджувати, що вони змінять британське суспільство та країну на неєвропейську.

Стратегічних задум дискредитації іноземців виявляється у використанні консерваторами тактики стигматизації (від давньогрецьк. «*stigma, stigmatos*» – «клеймо на тілі раба або злочинця» [93, с. 456] іноземців. Стигматизація є типовою для висловлення стереотипних, упереджених уявлень [82, с. 14]. Звертаючись до означеної тактики, політичні дії характеризують іноземців як небезпечних, ворожих і кримінальних елементів, членів терористичних угруповань, які несуть загрозу британцям. У першу чергу, подібні характеристики стосуються іммігрантів з ісламських країн і неєвропейців, наприклад

British people are afraid of Islamic representatives. They arrive in one capacity or another, promote their vicious doctrines, spread violence and hatred, abuse our open society and tolerance [166].

Засобами актуалізації визначеної тактики є однорідні негативно-оцінні предикативні конструкції, за допомогою яких політик вказує на ворожі та загрозливі дії мусульман щодо британців (*promote their vicious doctrines, spread violence and hatred, abuse our open society and tolerance*). Реалізації комунікативного задуму політичного діяча сприяє також речення *British people are afraid of Islamic representatives*.

Використання тактики стигматизації іноземців спрямовано на актуалізацію гетеростереотипних уявлень про неєвропейців в дискурсі іншого представника консервативної партії:

We just let in anyone who turns up even there are noticeable drawbacks. Albanian, Kurdish and Jamaican organized criminals, Islamic fascists openly calling for the death, Nigerian fraudsters and drug-dealers [122].

Незважаючи на вимоги політичної коректності, представник консервативної партії застосовує тактику стигматизації з негативно-оцінними одиницями на позначення іммігрантів (*criminals, fascists, fraudsters, drug-dealers*). Використовуючи поряд із цими одиницями етнонімічні назви *Albanian, Kurdish and Jamaican ... criminals, Nigerian fraudsters and drug-dealers* та релігіонім *Islamic fascists*, політичний діяч визначає етнічну та релігійну приналежність небезпечних іммігрантів. Значення цих одиниць вказує, що вони є представниками неєвропейських країн. Негативно-оцінні словосполучення на їх позначення супроводжуються в мовленні політика атрибутивними одиницями *organized, openly calling for the death*, що робить їх характеристики більш емоційними. Негативній характеристиці та стигматизації іммігрантів сприяє також словосполучення *noticeable drawbacks*. Звертаємося до аналізу ще одного прикладу:

Asylum seekers come from countries with a high incidence of infectious diseases such as HIV and Hepatitis [113].

Реалізація тактики стигматизації здійснюється в дискурсі політика шляхом надання стереотипних характеристик чужинцям як таких, що є потенційними носіями вірусів СНІДУ та гепатиту. На це вказує речення з одиницями на позначення хвороб *Asylum seekers come from countries with a high incidence of infectious diseases such as HIV and Hepatitis*.

Як свідчить фактичний матеріал, тактика стигматизація використовується консерваторами також щодо представників етнічних меншин країни, походження яких є неєвропейським:

Ethnic dimension to British crime cannot be denied. Many ethnic minority groups have carved out niches in the 'industry' of crime operating the different sectors. The list is long. It includes the traditional crime families associated with the Chinese Triads and the Japanese Yakuza, Albanian sex industry gangs and vicious Jamaican Yardies, who deal mainly in hard drugs such as crack and heroin [123].

Створення ворожого та небезпечного образу чужинців здійснюється в межах тактики стигматизації негативно-оцінними реченнями *Ethnic dimension to British crime cannot be denied. Many ethnic minority groups have carved out niches in the 'industry' of crime operating the different sectors*, значення яких вказує на те, що етнічні меншини причетні до злочинної діяльності в країні. У зв'язку з цим політик визначає кримінальні групи та їх діяльність, використовуючи для її позначення негативно-оцінні одиниці *vicious, crime families, sex industry gangs, who deal mainly in hard drugs such as crack and heroin* та називає її виконавців за допомогою етнонімічних назв неєвропейців (*Chinese, Japanese, Albanian, Jamaican*), а також назв кримінальних груп (*Triads, Yakuza, Yardies*). Для з'ясування значення подібних назв проаналізуємо їх словникові дефініції:

Triad – Chinese underground society and organizations based in Hong Kong and operating all over the world Their activities include drug trafficking, money laundering, illegal gambling, prostitution, car theft and other forms of racketeering. A major source of triad income today comes from the counterfeiting of intellectual property such as computer software, music CDs and movie VCDs / DVDs. They also trade in bootleg tobacco products [97, c. 809];

Yakuza – members of traditional organized crime groups in Japan. Today, the yakuza are one of the largest organized crime phenomena in the world [97, c. 1020];

Yardie – members of criminal groups in Jamaica. A term stemming from the slang name given to occupants of government yards in Trenchtown, a neighborhood in West Kingston, Jamaica. Due to the poverty endemic in the neighbourhood, crime and gang violence became rife, leading the occupants of Trenchtown to be in part stigmatized by the term «Yardie» [97, c. 1124].

Використовуючи вказані одиниці для позначення окремих етнічних груп Великобританії, політичний діяч надає їм найнегативніші характеристики, вказує, що вони є представниками неєвропейського кримінального світу, а їх діяльність загрожує британцям.

Для втілення стратегічного задуму дискредитації іноземців консерватори використовують також *тактику наведення прикладів*, за допомогою якої вони унаочнюють злочинні дії іммігрантів, в той чи інший спосіб вказуючи, в чому саме вони полягають, зокрема:

There was a discovery of ricin in a London flat. Those involved in its manufacture were, of course, asylum seekers [118].

Використовуючи лексичну одиницю *ricin* та речення *Those involved in its manufacture were, of course, asylum seekers* представник консервативної партії вказує, що іммігранти є причетними до виробництва отрути. Дискредитації іммігрантів сприяє також використання прислівника *of course*, за допомогою

якого політик намагається підкреслити, що саме іммігранти займаються злочинною діяльністю.

В межах тактики наведення негативних прикладів можуть використовуватися також етноніми, що визначають походження тих іммігрантів, які несуть загрозу британцям, зокрема:

Two Iranian asylum seekers were caught smuggling opium worth J 37, 000 into Britain. Customs officers discovered the opium in searches at Heathrow and Glasgow Airports [124].

Дискредитація іммігрантів, позначених словосполученням із етнонімічною назвою *Two Iranian asylum seekers*, здійснюється за допомогою предикативної конструкції *smuggling opium worth 37000\$ into America*. Її використання дозволяє політику схарактеризувати іранців як контрабандистів і наркоділців, зазначивши при цьому, що вони на велику суму привозять наркотики в країну. Для наведення доказів і унаочнення їх злочинних дій щодо ввезення опіуму політичний діяч застосовує таке речення *Customs officers discovered the opium in searches at Hartsfield-Jackson Atlanta International Airport*.

Фактичний матеріал вказує, що стратегії дискредитації іноземців може передувати стратегія позитивної репрезентації, що слугують засобами актуалізації авто- та гетеростереотипів у політичному дискурсі консерваторів. Подібна стратегічна організація мовлення політиків виявляє також систему їх етноцентричних уявлень про представників своєї та чужих націй, позначену пропозиціями МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ, зокрема:

The British are decent, tolerant people. Tolerance and respect for others run in bloodstream of British values. They always have been willing to grant asylum to those who come here in genuine need. But many people now feel that their tolerance and their desire to help others are being abused. They know who come here. The bigots who preach racial hatred, the members of international criminal organizations who want to destroy our values [131].

Тактика схвалення британців, що актуалізує стратегію їх позитивної репрезентації, знаходить відображення в позитивно-оцінних реченнях, за допомогою яких політик надає схвальні характеристики британцями *The British are decent, tolerant people*, *Tolerance and respect for others run in bloodstream of British values*. Послідовне застосування тактики декларування толерантного ставлення до іммігрантів підсилює позитивне враження про британців. Засобом реалізації цієї тактики є твердження політика про те, що британці завжди готові надавати притулок іноземцям, які шукають легального притулку в країні *They always have been willing to grant asylum to those who come here in genuine need*. Комунікативний хід поправки, актуалізований в мовленні політика реченням із контрактивним сполучником *but* (*But many people now feel that their tolerance and their desire to help others are being abused*), є засобом введення стратегії дискредитації іноземців. Означена стратегія есплікується тактикою стигматизації іноземців, представленою негативно-оцінним реченням *The bigots who preach racial hatred, the members of international criminal organizations who want to destroy our values*, за допомогою якого політичний діяч зазначає, що іноземці являють собою загрозу для британського суспільства. Подібне поєднання стратегій і тактик надає можливість консерватору висловити гетеростереотипні думки про іноземців, що прибувають до країни, зберігаючи при цьому образ неупередженого політика. Цьому сприяє той факт, що негативна характеристика іноземців здійснюється ним не від власного імені, а від імені британців, позитивно представлених політичним діячем.

Отже, застосування стратегії дискредитації іноземців у політичному дискурсі консерваторів дозволяє виявити їх гетеростереотипні уявлення про представників чужих націй як таких, що несуть загрозу для країни, негативно впливають на їх демографічний склад, є небезпечними та кримінальними особами. Стратегія дискредитації передається в мовленні політиків тактиками визначення наслідків прибуття іммігрантів до країни, стигматизації, наведення

прикладів. Вказані тактики можуть використовуватися поряд із іншими стратегіями та тактиками вираження етнічних стереотипів.

РОЗДІЛ 4

ОХОРОНА ПРАЦІ ТА БЕЗПЕКА У НАДЗВИЧАЙНИХ СИТУАЦІЯХ

Дипломну роботу присвячено дослідженню етнічних стереотипів в англomовному політичному дискурсі британських консерваторів. Робота над дипломною роботою в галузі перекладу відбувається в офісному приміщенні за робочим столом. Для виконання перекладачем безпосередніх трудових обов'язків, робоче місце повинно бути забезпечено ноутбуком та необхідною периферійною технікою (миша, клавіатура, принтер), а також обладнанням (електронними пристроями, засобами зв'язку), що забезпечують комфортні умови праці, також столом, офісним стільцем, місцем для зберігання документів, кондиціонером та правильним освітленням.

4.1. Аналіз потенційних небезпек

Працюючи в галузі перекладу, в офісному приміщенні ми можемо стикнутися з наступними видами потенційних небезпек:

Ураження електричним струмом, у наслідок несправності електрообладнання, яке використовується під час виконання трудових обов'язків, невиконання правил техніки безпеки при користуванні електричним обладнанням, що може призвести до електротравм різного ступеню або навіть до летального наслідку;

Механічне травмування в наслідок не раціонального розташування робочих місць;

Нервово-психічні навантаження, через специфічність роботи працівників економіко-гуманітарної сфери, яка передбачає постійний контакт з клієнтами, колегами по роботі, керівництвом, контрагентами при вирішенні робочих питань (деякі з них можуть бути конфліктними, суперечливими). Подібний

характер роботи може викликати емоційний дискомфорт, внутрішнє роздратування та емоційну нестабільність під час короткотривалих певних негативних ситуацій, що може призвести до захворювань нервової системи, зниження насаги на працю та стресових станів;

Кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг, що призводить до ушкодження опорно-рухового апарату;

Негативний вплив електромагнітних, в тому числі і рентгенівських випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів (далі ПК) з електронно-променевою трубкою, що призводить до погіршень зору, зниження імунітету;

Недостатнє або надмірне освітлення робочих місць, в зв'язку з несправністю, або хибним вибором освітлювальних приладів, в зв'язку з неправильним розташуванням робочих місць по відношенню до джерел природного та штучного освітлення, що призводить до погіршення зору або ефекту засліплення;

Підвищений рівень шуму, який створюється перетворювачем напруги електронно-обчислювальної машини (далі ЕОМ), її технічною периферією, а також людьми, що працюють у приміщенні, і який призводить до погіршення слуху;

Незадовільні параметри мікроклімату робочого місця, у зв'язку із відсутністю приладів, що забезпечують необхідний повітряобмін та опалювальної системи, які можуть викликати загальні захворювання;

Вірогідність загоряння, в зв'язку з використанням несправного електрообладнання, обігрівачів з відкритим теном, недотриманням, або порушенням правил протипожежної безпеки, відсутністю систем пожежної сигналізації і пожежогасіння, що призводить до пожежі;

Неправильні дії персоналу в умовах надзвичайних ситуацій, які призводять до паніки та загибелі людей;

Негативний вплив монотонії, завелике перенапруження, постійне почуття втоми, втрата уваги, завелике інтелектуальне навантаження в наслідок великого обсягу інформації оброблюваної перекладачем;

Негативний вплив офісних інтриг на психологічний клімат в цілому і значне зменшення продуктивності працівників через постійну необхідність вести «брудну гру».

4.2. Заходи по забезпеченню безпеки

У приміщенні офісу застосовується широке різноманіття електроприладів: персональні комп'ютери, принтери, ксерокси, факси, освітлювальні прилади, кондиціонери, побутові електроприлади тощо. Небезпека ураження електричним струмом при використанні цих приладів з'являється при недотриманні заходів обережності, а також при відмові або несправності цього обладнання. Наслідки ураження електричним струмом залежать від багатьох факторів: опору організму, величини, тривалості дії, роду і частоти струму, шляхів його проходження через життєво важливі органи, умов зовнішнього середовища.

Для запобігання ураження електричним струмом встановлено електроустаткування, яке відповідає вимогам: ПУЕ («Правила устрою електроустановок») і ГОСТ 12.1.030-81 (2001) «ССБТ. Электробезопасность. Защитное заземление, зануление», величина опору захисного заземлення електрообладнання приміщення становить 4 Ом; НПАОП 40.1-1.32-01 «Правила устройства электроустановок. Электрооборудование специальных установок», приміщення, в якому розташовуються ЕОМ, різноманітне устаткування, відноситься до класу пожежебезпечної зони П-Па, тому передбачений мінімальний ступінь захисту ізоляції обладнання IP44; ГОСТ 12.1.009-76 (1999) «ССБТ. Электробезопасность. Термины и

определения» обладнання офісу має подвійну ізоляцію, яка складається з робочої та додаткової ізоляції; ГОСТ 12.2.007.0-75* (2001) «ССБТ. Изделия электротехнические. Общие требования безопасности» ЕОМ, периферійні пристрої ЕОМ та устаткування для обслуговування, ремонту та налагодження ЕОМ по способу захисту людини від ураження електричним струмом, належать до І класу, оскільки мають подвійну ізоляцію, елемент для заземлення та провід для приєднання до джерела живлення, що має заземлюючу жилу і вилку з заземлюючим контактом. Експлуатація електроустановок і електроустаткування проводиться відповідно до НПАОП 40.1-1.01-97 «Правила безпечної експлуатації електроустановок» та НПАОП 40.1-1.21-98 «Правила безпечної експлуатації електроустановок споживачів».

Ймовірність механічного травмування може виникнути внаслідок не раціонального розташування робочих місць, захаращення робочих місць або у зв'язку з недбалістю та неуважністю обслуговуючого персоналу. Для виключення травматизму згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» зроблено більш зручне та раціональне розташування робочих місць, таким чином збільшена відстань між ними, яка відповідає нормованим значенням (площа на одне робоче місце має становити не менше ніж $6,0 \text{ м}^2$, а об'єм не менше ніж $20,0 \text{ м}^3$).

Для запобігання кістково-м'язових порушень у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, шиї, рук і ніг необхідно виконувати фізичні вправи 2-3 рази протягом робочого часу.

У зв'язку із стресовими ситуаціями та нервово-емоційними навантаженнями у працівників може виникнути ймовірність захворювань загально-невротичного характеру.

З метою зниження нервово-емоційного напруження, стомлення зорового аналізатора, поліпшення мозкового кровообігу, подолання несприятливих наслідків гіподинамії, запобігання втоми, згідно ДСанПіН 3.3.2.007-98

«Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» для робітників із застосування ЕОМ, передбачені регламентовані перерви для відпочинку тривалістю 15 хвилин через кожні дві години, а також обладнані побутові приміщення для відпочинку під час роботи, кімната психологічного розвантаження. В кімнаті психологічного розвантаження передбачені пристрої для приготування й роздачі тонізуючих напоїв, а також місця для занять фізичною культурою.

Монотонія (від грец. Μόνος «один, єдиний» і τόνος «напруга») - це функціональний стан зниженої працездатності, що виникає в ситуаціях одноманітної роботи з частим повторенням стереотипних дій. Супроводжується переживаннями нудьги, апатії, сонливості і бажанням змінити вид діяльності. Також характеризується такими фізіологічними і психологічними симптомами, як зниження тону, ослаблення свідомого контролю, погіршення уваги і пам'яті, стереотипізація дій.

Профілактика монотонії по В. Г. Асєєву включена в рамки профілактики несприятливих психічних станів. Автор виділяє основні універсальні шляхи впливу в таких випадках: поліпшення організації трудового процесу, естетичної і санітарно-гігієнічної обстановки, раціоналізація режимів праці і відпочинку, створення сприятливого психологічного клімату в колективі. Одним словом, для профілактики виникнення стану монотонії пропонується в широкому сенсі змінювати умови праці людини :

Автоматизація рутинних процесів, тобто використання машинного праці при виконанні найбільш простих і регулярно повторюються дій;

Зміна робочих завдань, «круговий» конвеєр як регулярна зміна виду діяльності і комплексу виконуваних операцій;

Комбіновані графіки робіт протягом одного робочого циклу;

Збагачення змісту праці (внутрішня насиченість когнітивними елементами), тобто свого роду ускладнення діяльності, щоб уникнути монотонності;

Динамічна організація робочого місця для забезпечення достатнього обсягу рухів і профілактики гіподинамії;

Динамічний інтер'єр робочого середовища для забезпечення насиченою сенсорної середовища;

Зовнішня стимуляція для підвищення рівня активації, наприклад, використання функціональної музики;

Активізуючі добавки до їжі;

Для протидії психологічному ефекту, створюваному офісними інтригами працівникам рекомендується не розповідати колегам занадто багато інформації, що не стосується роботи, не реагувати на пропозиції більш лінивих колег «розслабитись і працювати більш спокійно», а у випадку більш серйозних проблем – одразу йти до керівника і розповідати про ситуацію.

4.3. Заходи по забезпеченню виробничої санітарії та гігієни праці

Внаслідок роботи за ПК, на фізіологію людини негативно впливають електромагнітні випромінювання. Щоб зменшити наслідки впливу на людину та знизити негативні показники у робочій зоні до допустимих значень, згідно з ГОСТ 12.2.007.0-75 «Изделия электротехнические. Общие требования безопасности», вироби, які створюють електромагнітні поля, повинні мати захисні елементи (екрани, поглиначі і т.д.). Вимоги до захисних елементів повинні бути вказані в стандартах та технічних умовах на конкретні види виробів. Згідно з НПАОП 0.00-1.28-10 «Правила охорони праці під час експлуатації електронно-обчислювальних машин» та ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними

терміналами електронно-обчислювальних машин», на робочих місцях обладнаних ПК встановлені рідкокристалічні монітори, які не є джерелами рентгеновського та електромагнітного випромінювань.

Основними причинами недостатньої або надмірної освітленості робочих місць є несправність або хибний вибір освітлювальних приладів, неправильне розташування робочих місць по відношенню до джерел освітлення. Незадовільна освітленість на робочому місці або на робочій зоні може бути причиною зниження продуктивності та якості праці, отримання травм. Недостатнє або надмірне освітлення викликає зоровий дискомфорт, що виражається у відчутті незручності або напруженості. Тривале перебування в умовах зорового дискомфорту призводить до розсіювання уваги, зменшення зосередженості, зоровій і загальній втоми.

У офісному приміщенні, згідно ДБН В.2.5-28-2006 «Інженерне обладнання будинків і споруд. Природне і штучне освітлення» передбачене природне та штучне освітлення. Природне освітлення здійснено через світлові прорізи, які забезпечують коефіцієнт природної освітленості (КПО) не нижче 1,5%. Для захисту від прямих сонячних променів, які створюють прямі та відбиті відблиски на поверхні екранів і клавіатури, передбачено сонцезахисні пристрої, на вікнах встановлені жалюзі або штори.

Розрахунок штучного освітлення для приміщення розміром 12х6х3,3 м, з типом світильника ЛВО (растровий), $L/h = 1,4$, колір стелі, стін, підлоги (рст, рс, рп): 70%, 50%, 30%. Згідно з умовами праці обираємо нормовані показники штучного освітлення основних приміщень: для кабінетів і робочих кімнат, площа нормування освітленості, висота площини над підлогою $h_p = 0,8$ м, розряд і підрозряд зорової роботи Б-1, освітленість робочих поверхонь при загальному освітленні $E_n = 300$ лк.

Визначаємо коефіцієнт запасу k_z , що дорівнює 1,4.

Розраховуємо кількість рядів світильників у приміщенні N_p :

$$N_p = \frac{B}{(H - h_p) \cdot [L / h]}, \text{ шт};$$

де: B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м;

$[L / h]$ – числове значення коефіцієнта світильника.

$$N_p = \frac{6}{(3,3-0,8) \cdot 1,4} = 1,71 \approx 2 \text{ шт}$$

Визначаємо максимально припустиму відстань між рядами світильників

$L_{\max}$:

$$L_{\max} = \frac{B}{N_p}, \text{ м};$$

де: B – ширина приміщення, м;

N_p – кількість рядів світильників у приміщенні, шт.

$$L_{\max} = \frac{6}{2} = 3 \text{ м}$$

Визначаємо значення індексу приміщення i , що характеризує співвідношення розмірів освітлювального приміщення і висоти розміщення світильників:

$$i = \frac{A \cdot B}{(H - h_p) \cdot (A + B)};$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

H – висота приміщення, м;

h_p – висота робочої поверхні, м.

$$i = \frac{12 \cdot 6}{(3,3-0,8) \cdot (12+6)} = 1,6$$

Приймаємо $i = 1,75$.

Визначаємо значення коефіцієнта використання світлового потоку η , створюваного світильниками вибраного типу.

Вибирається в залежності від виду джерела світла, типу обраного світильника, коефіцієнтів відбиття поверхонь приміщення та індексу приміщення.

$$\eta = 52\%$$

Визначаємо сумарний світловий потік освітлювальної установки у даному приміщенні Φ_{Σ} :

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{E_H \cdot A \cdot B \cdot k_z \cdot z}{\eta}, \text{ лм};$$

де: E_H – рівень нормованого загального освітлення, лк;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості (відношення середньої освітленості до мінімальної освітленості), як правило дорівнює (для люмінесцентних ламп $z = 1,1$);

η – коефіцієнт використання світлового потоку.

$$\Phi_{\Sigma} = \frac{300 \cdot 12 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1}{0,52} = 63969 \text{ лм.}$$

Визначити умовну загальну кількість світильників у приміщенні N_{cv}^* :

$$N_{cv}^* = \frac{A \cdot B}{L_{\max}^2}, \text{ шт};$$

де: A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

$L_{\max}$ – максимально припустима відстань між рядами світильників, м.

$$N_{cv}^* = \frac{12 \cdot 6}{9} = 8 \text{ шт}$$

Обираємо потрібний тип світильника:

Тип світильника: ЛВО (растровий);

Лампа: Т8 (люм);

Кількість (n) і потужність ламп: 4x18;

Габарити: А = 595 мм, В = 595 мм, С = 75 мм;

Ступінь захисту: IP20;

Електричний захист: Клас 1.

Розраховуємо світловий потік умовного джерела світла Φ_l^*

$$\Phi_l^* = \frac{\Phi_\Sigma}{N_l^*}, \text{ лм};$$

де: Φ_Σ – сумарний світловий потік освітлювальної установки, лм;

N_l^* – загальна кількість ламп у світильнику, яка розраховується за формулою:

$$N_l^* = N_{ce}^* \cdot n, \text{ шт};$$

де: n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l^* = 8 \cdot 4 = 32 \text{ шт};$$

$$\Phi_l^* = \frac{63969}{32} = 1999 \text{ лм}.$$

Вибираємо тип стандартної лампи з найближчим значенням фактичного світлового потоку лампи Φ_l , і знайти коефіцієнт m (співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи Φ_l^* та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи Φ_l):

$$m = \frac{\Phi_l^*}{\Phi_l}.$$

$$m = \frac{1999}{1200} = 1,66.$$

Визначаємо оптимальну (фактичну) кількість світильників у приміщенні N_{ce} :

$$N_{ce} = N_{ce}^* \cdot m, \text{ шт};$$

де: N_{ce}^* – умовна загальна кількість світильників у приміщенні, шт.

m – співвідношення між розрахунковим світловим потоком лампи та фактичним світловим потоком вибраної стандартної лампи.

$$N_{ce} = 8 \cdot 1,66 = 13,28 \approx 14 \text{ шт.}$$

Визначаємо фактичну кількість ламп у приміщенні N_l :

$$N_l = N_{ce} \cdot n, \text{ шт.};$$

де: N_{ce} – оптимальна (фактична) кількість світильників у приміщенні, шт;

n – кількість ламп у світильнику, шт.

$$N_l = 14 \cdot 4 = 56 \text{ шт.}$$

Визначаємо загальну розрахункову освітленість E_p у приміщенні, що створюється при застосуванні стандартних ламп:

$$E_p = \frac{\Phi_l \cdot N_l \cdot \eta}{A \cdot B \cdot k_z \cdot z}, \text{ лк};$$

де: Φ_l – фактичний світловий потік вибраної стандартної лампи, лм;

N_l – фактична кількість ламп у приміщенні, шт;

η – коефіцієнт використання світлового потоку;

A – довжина приміщення, м;

B – ширина приміщення, м;

k_z – коефіцієнт запасу;

z – коефіцієнт нерівномірності (мінімальної) освітленості.

$$E_p = \frac{1200 \cdot 56 \cdot 0,52}{12 \cdot 6 \cdot 1,4 \cdot 1,1} = 315 \text{ лк.}$$

Виходячи з розрахунків освітлення в приміщенні $E_p = 315$ лк, що відповідає нормам.

Рівні звукового тиску в октавних смугах частот, рівні звуку та еквівалентні рівні звуку на робочих місцях приміщення відповідають вимогам ДСанПіН 3.3.2.007-98 «Державні санітарні правила і норми роботи з візуальними дисплейними терміналами електронно-обчислювальних машин» та

ДСН 3.3.6.037-99 «Санітарні норми виробничого шуму, ультразвуку та інфразвуку». Зниження рівня шуму в приміщенні здійснено за допомогою:

- використання більш сучасного обладнання;
- розташування принтерів та різноманітного устаткування колективного користування на значній відстані від більшості робочих місць працівників;
- переведення жорсткого диска в режим сну (Standby), якщо комп'ютер не працює протягом визначеного часу;
- використання блоків живлення ПК з вентиляторами на гумових підвісках;

Неправильне проектування або несправність систем опалення та вентиляції в приміщенні офісу може призвести до негативних впливів на здоров'я працівників у вигляді простудних захворювань, перегрівань, проблем із дихальними шляхами тощо.

Метеорологічні умови в приміщенні офісу – температура повітря, відносна вологість повітря й швидкість його переміщення відповідають встановленим санітарно-гігієнічним вимогам ДСН 3.3.6.042-99 «Державні санітарні норми мікроклімату виробничих приміщень» і ГОСТ 12.1.005-88 (1991) «ССБТ. Общие санитарно-гигиенические требования к воздуху рабочей зоны». Роботи в офісному приміщенні, належать до категорії Іб - легка робота, тому передбачені наступні оптимальні значення параметрів мікроклімату:

- у холодний період року: температура 21-23°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,1 м/с;
- у теплий період року: температура 22-24°C; відносна вологість: 40-60%; швидкість переміщення повітря: 0,2 м/с.

Забезпечення таких параметрів мікроклімату досягається оснащенням приміщень пристроями кондиціонування, вентиляції та дезодорації повітря, системами опалювання.

4.4. Заходи з пожежної безпеки

Забезпечення пожежної безпеки є важливою частиною політики будь якої установи. Пожежна безпека регламентується державними стандартами НАПБ А.01.001-2014 «Правила пожежної безпеки в Україні».

При прийомі на роботу з працівниками проводиться інструктаж з техніки пожежної безпеки, періодично здійснюються перевірки приміщень на предмет дотримання норм пожежної безпеки, а також періодично з працівниками проводять навчання, щодо правильності їх дій при пожежі.

За ДСТУ EN 2:2014 «Класифікація пожеж (EN 2:1992; EN 2:1992/A1:2004, IDT)» та згідно «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників», затверджених наказом МВСУ 15.01.2018 № 25 та зареєстрованих в МЮУ 23.02.2018 р. за № 225/31677, визначені пожежі класів Е – горіння електроустановок, що перебувають під напругою до 1000 В та А – пожежа, що супроводжуються горінням твердих матеріалів, зазвичай органічного походження, під час горіння яких, як правило, утворюються тліючі вуглини. Відповідно до вимог ДСТУ Б В.1.1-36:2016 «Визначення категорій приміщень, будинків та зовнішніх установок за вибухопожежною та пожежною небезпекою» та СНиП 2.09.02-85* «Производственные здания» визначаємо, що наш об'єкт належить до категорії Д – знижено пожежонебезпечна.

Відповідно до категорії виробництва з пожежної небезпеки і вимог ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги», об'єкт має категорію Д – знижено пожежонебезпечна та II ступінь вогнестійкості приміщення об'єкта.

Відповідно до вимог ДБН В.1.1-7:2016 «Пожежна безпека об'єктів будівництва. Загальні вимоги», для забезпечення безпечної евакуації людей повинні передбачатися заходи, спрямовані на створення умов для своєчасної та безперешкодної евакуації людей у разі виникнення пожежі та захист людей на шляхах евакуації від дії небезпечних чинників пожежі.

Евакуаційні виходи, шляхи евакуації повинні мати позначення з використанням знаків безпеки згідно з ДСТУ ISO 6309, ДСТУ 7313, ГОСТ 12.4.026. Згідно вимог ДБН В.2.5-56:2014 «Системи протипожежного захисту» є необхідність обладнання будинків і приміщень системами: автоматичного пожежогасіння, пожежної сигналізації, протидимного захисту, оповіщення про пожежу та управління евакуацією людей, централізованого пожежного спостереження, а також вимоги до проектування та улаштування таких систем визначаються ДБН В.2.5-56 та іншими НД.

Відповідно до вимог «Правил експлуатації та типових норм належності вогнегасників», затверджених наказом МВСУ 15.01.2018 № 25 та зареєстрованих в МЮУ 23.02.2018 р. за № 225/31677, обираємо для даного типу приміщення ($S=72\text{м}^2$) 2 порошкових вогнегасника типу ВП-5 для адміністративних та промислових підприємств.

4.5. Заходи по забезпеченню безпеки у надзвичайних ситуаціях

Суб'єкти господарювання, що виробляють або використовують сильнодіючі отруйні речовини, такі як хлор, аміак, синильна кислота, фосген, сірчаний ангідрид та інші, у випадку аварійних ситуацій являють собою небезпеку для населення.

Найбільшу небезпеку для населення всіх регіонів України внаслідок аварій з викидом (виливом) в повітря сильнодіючих отруйних речовин є акціонерні та державні суб'єкти господарської діяльності: м'ясної, молочної та переробної промисловості, насосні станції водозабезпечення та очисні споруди, холодильники, бази та склади хімічної продукції та інші.

Аварії (катастрофи) можуть супроводитися викидом (виливом) сильнодіючих отруйних речовин в атмосферу і на поверхню підстилки.

Вдихання зараженого повітря може привести до ураження органів дихання, а також очей, шкірних покривів та інших органів.

Найбільш розповсюдженими сильнодіючими отруйними речовинами на Україні є хлор, аміак, різні хімікати, пестициди, кислоти та інші хімічні сполуки.

ХЛОР – це газ зеленувато-жовтого кольору з різким задушливим запахом. Важче за повітря. При випаровуванні і з'єднанні з паром води в повітрі стелиться над землею у вигляді туману зеленувато-білого кольору, може проникати в нижчі і підвальні приміщення будинків і споруд. При виході в атмосферу із несправних ємностей димить. Пари сильно подразнюють органи дихання, очі і шкіру.

Ознаки отруєння: різка біль в грудях, сухий кашель, блювання, порушення координації руху, задишка, різь в очах, слъозотеча. Можливий смертельний кінець при вдиханні великих концентрацій.

Засоби індивідуального захисту: цивільні протигази усіх типів, камери захисні дитячі, а при їх відсутності – ватяна марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 2 % розчином питної соди.

АМІАК – це безбарвний газ з різким задушливим запахом. Легший за повітря. Добре розчиняється у воді. При виході в атмосферу із несправних ємностей димить. Небезпечний при вдиханні. Пари сильно дратують органи дихання, очі і шкіру.

Ознаки отруєння: прискорене серцебиття, порушення частоти пульсу, нежить, кашель, різь в очах і слъозотеча, важке дихання, а при тяжкому отруєнні – нудота і порушення координації руху, маревний стан. При високих температурах можливий смертельний кінець.

Засоби індивідуального захисту: на об'єктах, що використовують аміак, – промислові марки КД і М, ізольовані і киснево-ізольовані протигази. При їх відсутності – ватяна марлева пов'язка або рушник, попередньо змочені водою або 5% розчином лимонної кислоти.

Отримавши інформацію про викид в атмосферу сильнодіючих отруйних речовин і про небезпеку хімічного зараження, необхідно надіти засоби індивідуального захисту органів дихання, найпростіші засоби захисту шкіри (плащі, накидки) і покинути район аварії.

Якщо відсутні засоби індивідуального захисту і вийти з району аварії неможливо, залишайтеся у приміщенні, включіть гучномовець місцевого радіомовлення (радіоприймач, телевізор); чекайте повідомлень відділу з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення міста. Щільно закрийте вікна і двері, димоходи, вентиляційні віддушини (люки). Вхідні двері завісити шторою, використовуючи ковдри і будь-які щільні тканини. Заклейте щілини в вікнах і стики рам плівкою, лейкопластиром або звичайним папером від проникнення в приміщення пару (аерозолів) сильнодіючих отруйних речовин.

Почувши розпорядження про евакуацію, будьте уважні до вказівок відділу (штабу ЦО) з питань надзвичайних ситуацій та цивільного захисту населення області (міста обласного підпорядкування, району) і ретельно виконуйте їх.

При евакуації транспортом уточніть час і місце посадки. Не запізнюйтесь і не приходьте раніше призначеного строку. Попередьте про евакуацію і від'їзд сусідів.

Вийшовши із зони зараження, зніміть верхній одяг і провітріть його на вулиці, прийміть душ, умийтесь з милом, ретельно вимийте очі і прополощіть рот.

При підозрі на ураження сильнодіючими отруйними речовинами виключіть будь-які фізичні навантаження, прийміть велику кількість пиття (чай, молоко і т. д.) та зверніться до медичного працівника або в медичний заклад.

Отже, всі перелічені фактори повинні бути взяті до уваги при створенні комфортних та безпечних умов праці. Є чимало чинників, які представляють собою потенційні небезпеки: ураження електричним струмом, механічне

травмування, психічні навантаження, кістково-м'язові порушення, негативний вплив електромагнітних випромінювань при використанні моніторів персональних комп'ютерів, недостатнє або надмірне освітлення робочої зони, зависокий рівень шуму, запиленість, небезпеки, пов'язані із порушенням санітарно гігієнічних вимог, пожежна небезпека. Робота перекладача безпосередньо пов'язана з використанням електротехніки та роботою в офісі. Кістково-м'язові порушення, у зв'язку з тривалим статичним напруженням м'язів спини, малорухливий спосіб життя може спричинити розвиток гіподинамії – порушення опорно-рухового апарату, кровообігу, дихання, тощо. Психо- та фізперевантаження на організм спричиняють відчуття в'ялості, розбитість, роздратованість, болі в області серця, розлади сну, пригнічений настрій, апатія, підвищену чутливість до яскравого світла, що проявляються в впродовж робочого процесу та після нього.

ВИСНОВКИ

Антропоцентричний характер сучасної лінгвістики визначається орієнтацією її наукових розвідок на вивчення людського фактора в мові. Однією із суттєвих ознак людини є її етнонаціональна ідентичність, що визначає її мовлення, поведінку, особливості сприйняття представників своєї та чужих етнонаціональних груп, що виявляються в існуванні етнічних стереотипів.

Являючи собою різновид соціальних стереотипів, етнічні стереотипи є сталими уявленнями та переконаннями про представників різних етносів, народів, націй. Етнічні стереотипи не є гомогенним явищем. Вони поділяються на автостереотипи – уявлення, переконання, думки етноспільноти про себе та своїх представників, та гетеростереотипи, які відображають думки та погляди, уявлення та переконання про іноземців. Оскільки ідентифікація власного етносу, народу, нації завжди відбувається шляхом диференціації та протиставлення іншим і навпаки, авто- та гетеростереотипи – взаємопов'язані.

Автостереотипи, як правило, містять позитивні уявлення про власний етнос, народ, свою націю. Гетеростереотипи є зазвичай негативними уявленнями та судженнями про інші етноси, народи, нації та їх представників. Зміст гетеростереотипів визначається історичними, політичними, соціокультурними, економічними відносинами між етносами, народами, націями. Етнічні стереотипи відзначаються сталістю, спрощеністю, узагальненістю, оцінністю. Ключова роль у їх вираженні належить мовним засобам.

Основними номінативними засобами вираження етнічних стереотипів є неофіційні вторинні етнономінації (етнонімічні прізвиська, етнофобізми), утворенні шляхом метафоричного та метонімічного перенесення. Етноніми, що є офіційними та нейтральними одиницями етнономінацій, слугують засобами

експлікації етностереотипних уявлень у окремих контекстах під впливом інших мовних одиниць, що надають їм додаткові оцінні конотації.

Комунікативно-прагматичними засобами вираження етнічних стереотипів є аксіологічні стратегії та тактики, застосування яких дозволяє висловити ціннісні уявлення про етнонаціональні групи та їх представників. Стратегії та тактики вираження етностереотипів актуалізують пропозиції МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: НЕ ХОРОШІ / ПОГАНІ, що виявляють особливості етноцентричного мислення та світосприйняття мовців.

Політичний дискурс консерваторів виявляє їх стереотипні уявлення про представників своєї нації та іноземців, які прибувають до країни. Етнічні стереотипи актуалізуються в цьому дискурсі різнорівневими одиницями різної аксіологічної спрямованості. Оскільки цей дискурс є видом інституційного спілкування, використання мовних засобів регулюється в ньому доктриною політичної коректності. На стереотипні уявлення та переконання консерваторів вказує також стратегічна організація їх політичного дискурсу, що виявляється у наборі аксіологічних стратегій і тактик вираження етнічних стереотипів.

Засобами вираження автостереотипів у політичному дискурсі консерваторів є позитивно-оцінні одиниці, за допомогою яких британці характеризуються як працьовита, толерантна нація, що завжди приймає до країни легальних іммігрантів, підтримуючи їх. Етноніми та інші нейтральні номінації британців набувають позитивних конотацій під впливом цих одиниць.

Гетеростереотипи актуалізуються не тільки одиницями надання негативних характеристик іноземцям, що прибувають до країни, але й їх нейтральними та офіційними номінаціями, що підлягають семантичній дерогації в політичному дискурсі консерваторів.

Ключовими засобами вираження гетеростереотипів у вказаному типі дискурсу є негативно-оцінні одиниці, що визначають нелегальний статус іммігрантів та характеризують їх як таких, що несуть загрозу країні та її

мешканцям. Зазвичай такі одиниці застосовуються для номінації представників неєвропейських країн у мовленні політиків, а їх значення, як правило, підлягає конкретизації або генералізації в ньому.

Актуалізації гетеростереотипів у політичному дискурсі представників консервативної партії Великобританії сприяють метафоричні та метонімічні номінації, використання яких спрямовано на надання негативних характеристик іноземців, які прибувають або намагаються потрапити до країни, висловлення зневаги до них, позначення їх як таких, що живуть за рахунок британців або прибувають у великій кількості, є небажаними та загрозовими для британської нації.

Засобами вираження автостереотипів у політичному дискурсі британських консерваторів є стратегія позитивної репрезентації британців і стратегія оптимальної самопрезентації консерваторів. Спрямована на створення позитивного образу британців як працьовитих, толерантних, законослухняних, означена стратегія актуалізується тактиками схвалення британців та зазначення їх толерантного ставлення до іммігрантів.

Використання стратегії оптимальної самопрезентації дозволяє консерваторам позиціонувати себе як толерантних і неупереджених політиків, чия діяльність зорієнтована на забезпечення безпеки та стабільності країни та захист її населення. Означена стратегія актуалізується в політичному дискурсі консерваторів тактиками заперечення негативного ставлення до іммігрантів, солідаризації з британцями, визначення політичних намірів консерваторів.

Комунікативно-прагматичними засобами реалізації гетеростереотипів у політичному дискурсі консерваторів є стратегії диференціації, дистанціювання та дискредитації іноземців. Засобами реалізації стратегії диференціації іноземців є тактика їх ідентифікації, спрямована, насамперед, на визначення їх нелегального статусу, а також тактик контрастування іноземців і британців.

Стратегія дистанціювання іноземців використовується консерваторами з метою висловлення презирливого ставлення політиків до них, зазначення факту

їх непотрібності для країни та британської нації. Означена стратегія передається в дискурсі політичних діячів тактиками відчуження іноземців і применшення їх значущості.

Використання стратегії дискредитації іноземців у політичному дискурсі консерваторів дозволяє виявити гетеростереотипні уявлення політиків про чужоземців як таких, що несуть загрозу для країни та британської нації. Стратегія дискредитації передається тактиками визначення наслідків прибуття іммігрантів до країни, стигматизації, наведення прикладів

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні особливостей та засобів актуалізації етнічних та інших видів соціальних стереотипів у інших типах англомовного дискурсу.

SUMMARY

Ethnic stereotypes began to attract linguists' attention only in the 1980-th. Traditionally ethnic stereotypes were studied in social psychology, ethnic psychology and ethnic sociology. This range of scientific researches is explained by the fact that, on the one hand, these stereotypes are a social phenomenon that reflects the asymmetry of ethno-social relations; on the other hand, they belong to the symbolic sphere of perception and evaluation of representatives of other ethnic groups, so they are related to the processes of human cognition. The fact that ethnic stereotypes are revealed mainly with the help of language means made them the subject of linguistic analysis.

So *the topicality* of the research is much stipulated by the anthropocentric nature of modern linguistic, increasing interest of linguists to the specificity of perception and verbalization of the ethnic and social, ethnic and political realities and their fragments; absence of researches devoted to the analysis of the peculiarities of the linguistic actualization of ethnic stereotypes in the political discourse of British conservatives.

The object of the MA paper is the political discourse of British conservatives as a context of ethnic stereotypes' actualization.

The subject-matter of the research is nominative means of ethnic stereotypes' expressing and communicative strategies and tactics of their actualization in the political discourse of British conservatives.

The objective of the paper lies in revealing and analyzing means of ethnic stereotypes' expressing in the political discourse of British conservatives.

The objective set foresees the fulfilling of the following *tasks*:

- to give general characteristics of ethnic stereotypes and to determine their types;
- to reveal nominative as well as communicative and pragmatic aspects of expressing of ethnic stereotypes;

- to characterize the political discourse of British conservatives as a context of ethnic stereotypes' actualization;
- to analyze nominative means of ethnic stereotypes' expressing in the abovementioned discourse;
- to define communicative strategies and tactics of ethnic stereotypes' expressing in this type of discourse.

The material of the research comprises sixty eight speeches of British conservatives (dated 1968, 1974, 2006-2017) as contexts (224 fragments) of ethnic stereotypes' actualization.

The novelty of the research lies in the fact that for the first time nominative and communicative means of ethnic stereotypes' expressing are defined in the political discourse of British conservatives.

The following *methods* have been appeared to be most useful in the research:

1) the method of description as well as methods of synthesis and analysis used to give general characteristics of ethnic stereotypes and the political discourse of British conservatives as a context of their actualization;

2) methods of semantic and contextual-interpretative analysis as well as the method of vocabulary definitions' analysis applied to define meanings of units of ethnic stereotypes' expressing in the political discourse of British conservatives.

3) methods of pragmasemantic and contextual-interpretative analysis used to reveal strategies and tactics of ethnic stereotypes' revealing in the political discourse of British conservatives.

The practical importance of the results obtained is determined by the possibility of their use in lecture and practical courses of Lexicology, History of the English language, Culture-oriented linguistics and half-courses of Pragmatics, Discourse analysis, Political linguistics, Ethnolinguistics, as well as in doing research.

The objective and the tasks set have determined the structure of the MA degree paper. It consists of introduction, which briefly summarizes the topicality, novelty,

object, subject-matter, the material of the research, objective and tasks, practical importance.

Chapter 1 deals with the theoretical material survey on ethnic stereotypes and their study in different branches of humanitarian studies. Nominative and communicative means of ethnic stereotypes' expressing are defined, the political discourse of British conservatives as a context of ethnic stereotypes' actualization is characterized in the chapter.

Ethnic stereotypes are relatively stable, simplified, generalized, emotionally colored evaluative ideas, opinions and beliefs about different ethnic communities and their representatives. Auto- and heterostereotypes are usually differentiated by the scholars. Autostereotypes reveal positive assessment of one's own ethnic group, nation; heterostereotypes actualize mainly negative ideas about other ethnic groups, peoples, nations. Auto- and heterostereotypes are interrelated. They are and formed on the basis of ethnocentrism according to which acts of judging and perception of representatives of other ethnic groups or nations are based on preconceptions that are found in values and standards of one's own ethnic group or nation.

Nominative means of ethnic stereotypes' expressing comprise official, normative and neutral units of designation which acquire additional (stereotypical, negative and positive) meanings in the context of their usage. Ethnic nicknames and ethnophobisms i.e. invective and derogatory metaphorical or metonymical names of ethnic groups, peoples, nations and their representatives are also means of ethnic stereotypes' expressing.

Ethnic stereotypes are actualized in axiological strategies and tactics aimed at expressing evaluative opinions, beliefs about different ethnic groups, peoples, nations and their representatives. The political discourse of British conservatives is an instrument of struggle against the major opponents of conservatives – representatives of the Labour party. As this type of discourse is aimed at criticising of the Labour party's politics and its immigration politics in particular, stereotypic ideas and beliefs about British people (autostereotypes) and immigrants who come to the

country (heterostereotypes) are revealed in it.

Chapter 2 dwells on a detailed analysis of nominative means of auto- and heterostereotypes' expressing in the political discourse of British conservatives.

Autostereotypes of the discourse of British conservatives are expressed with the help of positive nominative units that characterize the British as a hard-working and tolerant nation which always support legal immigrants. Thus ethnonymical units and other neutral means of British people's designation acquire positive connotations in the discourse of politicians.

Heterostereotypes of the discourse of British conservatives are actualized with the help of negative evaluative units that designate immigrants as illegal, hostile, dangerous, lazy people, who break British immigration laws, come in great numbers and live at the expense of British people; neutral nominative units subjected to semantic derogation in the political discourse of British conservatives.

Chapter 3 focuses on the analysis of communicative strategies and tactics of ethnic stereotypes' expressing in the abovementioned type of the discourse.

Autostereotypes of the political discourse of British conservatives are actualized by communicative strategies of positive representation of British people and optimal self-presentation of conservatives. Aimed at creating the idealized image of British people (hard-working, tolerant, law-abiding) the strategy of their positive representation is actualized by communicative tactics of their approval and indication of their tolerant attitude towards immigrants. The strategy of optimal self-presentation aimed at presenting politicians as tolerant and non-prejudiced is revealed in communicative tactics of negation of bad attitude towards immigrants, hold with British people, declaring of political intentions of conservatives.

Heterostereotypes of the political discourse of British conservatives are actualized by communicative strategies of differentiation, distancing and discreditation of foreigners. The strategy of differentiation is expressed with the help of communicative tactics of identification and contrasting of immigrants. The strategy of their distancing used by conservatives to express their disdainful attitude

towards foreigners is expressed by communicative tactics of their alienation and diminishing of their significance for Britain and its people. The strategy of discreditation used by politicians to create a hostile and dangerous image of foreigners is expressed by communicative tactics of indicating the consequences of immigrants' arrival to the country, their stigmatization and the tactic of giving examples.

As means of expressing ethnic stereotypes differ from one type of discourse to another their revealing in different types of institutional and non-institutional discourse is considered to be *a perspective* of our further research.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ КРИТИЧНІ ПРАЦІ

1. Агеев В. С. Психологическое исследование социальных стереотипов // Вопросы психологии. 1986. № 1. С. 95–101.
2. Андреева Г. М. Психология социального познания М. : Аспект Пресс, 2009. 288 с.
3. Антонченко Т. М. Лінгвістичні особливості функціонування етнонімів та етнофобізмів (на матеріалі англійської мови) // Вісник Київського лінгвістичного університету. Серія Філологія. К. : Видавничий центр КДЛУ, 1999. Т. 2, №1. С. 95–103.
4. Аристотель. Политика : [пер. С. А. Жебелева] // Сочинения в 4-х томах. Т. 4. М. : Мысль, 1983. С. 376–644.
5. Артемова А. Ф. Лингвистическое и социальное в этнических прозвищах // Вопросы романо-германской филологии (лексикология, грамматика и текстология): межвузовский сборник научных трудов. Пятигорск : ППИИЯ, 1984. С. 8–12.
6. Арутюнов С. А. Этнонимы // Вопр. языкознания. 1971. № 4. С. 130-133.
7. Арутюнова Н. Д. К проблеме функциональных типов лексического значения // Аспекты семантических исследований / [отв. ред. Н. Д. Арутюнова, А. А. Уфимцева. М.: Наука, 1980. С. 156–250.
8. Ахманова О. С. Номинация и предикация // Филологические науки, 1988. № 1. С. 34–42.
9. Бадмаев В. Н. Национальная идентичность : дискурс и социальная практика. М. : Элиста, 2002. 112 с.
10. Байрамова Л. К. Номинация «чужих» этносов в разных языках // Проблеми зіставної семантики: зб. наук. пр / [відп. ред. М. П. Кочерган]. К. : Видавничий центр КНЛУ, 2003. Вип. 6. С. 136–140.

11. Бартминський Е. Языковой образ мира : очерки по этнолингвистике М. : Индрик, 2005. 512 с.
12. Бацевич Ф. С. Основи комунікативної лінгвістики. К. : Академія, 2004. 344 с.
13. Белова А. Д. Вербальне відображення концептосфери етносу: сучасний стан вивчення проблеми // Мовні і концептуальні картини світу. К. : Київський ун-т ім. Тараса Шевченка, 2001. С. 15–22.
14. Белова А. Д. Лексична семантика і міжкультурні стереотипи // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. № 7. К. : Київський нац. ун-т ім. Тараса Шевченка, 2003. С. 43–54.
15. Белова А.Д. Поняття «стиль», «жанр», «дискурс», «текст» у сучасній лінгвістиці // Іноземна філологія. 2002. Вип. 32–33. С. 11–14.
16. Березович Е. Л. «Чужаки» в зеркале фольклорной ремотивации топонимов // Живая старина. 2000. № 3. С. 2–5.
17. Березович Е. Л., Гулик Д. П. Ономаσιологический портрет «человека этнического» : принципы построения и интерпретации // Встречи этнических культур в зеркале языка (в сопоставительном лингвокультурном аспекте) : отв. ред. Г. П. Нещименко. М. : Наука, 2002. С. 231–253.
18. Березович Е. Л. Язык и традиционная культура: этнолингвистические исследования. М. : Просвещение, 2007. 600 с.
19. Бобринская И. Д. К проблеме соотношения истинности и вымысла в стереотипических суждениях: опыт экспериментального исследования // Проблемы национальных характеров, менталитетов и их проявления в языке: XI Научно-методические чтения, июнь 2001 г. М. : Изд-во дипломатической академий МИД России, 2001. С. 19–20.
20. Болдырев Н. Н. Антропоцентричность языка с позиций разных культур // Филология и культура. Тамбов: ТГУ, 2001. Ч. 1. С. 15–20.

21. Борисова И. Н. Дискурсивные стратегии в разговорном диалоге // Русская разговорная речь как явление городской культуры : под ред. Т. В. Матвеевой. Екатеринбург : АРГО, 1996. С. 21-48.

22. Васильева Н. В. Этнонимы и псевдоэтнонимы: попытка сравнения // Изменяющиеся языковые миры: тезисы докл. междун. научн. конф. (12 – 17 ноября 2001 г.). Пермь : Перм. ун-т, 2001. С. 187-188.

23. Весна Т. В. Ідеологічний та національно-культурний компоненти в семантичній структурі лексики політичного дискурсу (на матеріалі франко- і російськомовної преси 90-х років) : автореф. дис. на здобуття наук. ступеня канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04 / Одеський національний університет ім. І. І. Мечникова. Одеса, 2002. 20 с.

24. Вилинбахова Е. Л. Материалы к курсу лекций «Лингвистическое изучение стереотипов» : [учебно-методическое пособие]. СПб.: СПбГУ, 2015. 72 с.

25. Вовк В. Монологізм свідомості та політичне мовлення // Політична думка. 1995. № 2-3. С. 21–26.

26. Водак Р. Язык. Дискурс. Политика / [пер. с англ. и нем. В. И. Карасика и Н. Н. Трошиной]. Волгоград : Перемена, 1997. 139 с.

27. Вострова С. В. Комунікативні стратегії та тактики англомовного медичного дискурсу // Проблеми семантики слова, речення та тексту: зб. наук. пр / [відп. ред. Н. М. Корбозерова]. К. : Видавничий центр КНЛУ. 2003. Вип. 9. С. 48–57.

28. Гальперин И. Р. Текст как объект лингвистического исследования. М. : КомКнига, 2006. 144 с.

29. Гапочка М. П. Теория социальных представлений в социальной психологии: дискуссии 80-х-90-х годов. М. : Прогресс, 1996. 214 с.

30. Гасанов И. Б. Национальные стереотипы и образ врага М. : Прогресс, 1994. 39 с.

31. Гнатенко П. И. Павленко В. И. Этнические установки и этнические стереотипы. Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1995. 200 с.
32. Голикова Т. А. Стереотип как этнически и культурологически обусловленный компонент менталитета // Мир языка и межкультурная коммуникация: Материалы междунар. науч.-практ. конф., 16 – 17 мая 2001 / [отв. ред. Э. Е. Курлянд. Ч. 1. Барнаул : Изд-во БГПУ, 2001. С. 80–87.
33. Городецька О. В. Відображення англоцентризму в англійській мові // Мовні і концептуальні картини світу: зб. наук. пр. К. : Київський нац. ун-т ім. Т. Шевченка, 2000. № 4. С.103–108.
34. Гурочкина А. Г. Языковое общение. Когнитивные и прагматические аспекты. СПб. : Изд-во Невского ин-та языка и к-ры, 2003. 119 с.
35. Демьянков В.З. Политический дискурс как предмет политологической филологии // Политическая лингвистика. Вып. 1(24). Москва, 2008. С. 29–33.
36. Егорова А. И. Введение в этническую психологию : [учебное пособие]. Якутск.: Изд-во Якутского ун-та, 2000. 106 с.
37. Жельвис В. И. Инвектива: опыт тематической и функциональной классификации // Этнические стереотипы поведения. Л. : Изд-во Наука, Ленингр. отдел., 1985. С. 296–321.
38. Иссерс О. С. Коммуникативные стратегии и тактики русской речи : автореф. дис на соиск науч. степ. докт. филол. наук : [спец.] 10.02.01 «Русский язык». Омск, 1999. 32 с.
39. Карасик В. И. О категориях дискурса // Языковая личность : социолингвистические и эмотивные аспекты. Волгоград : Перемена, 1998. С. 185–197.
40. Карасик В. И. Структура институционального дискурса // Проблемы речевой коммуникации. Саратов : Изд-во Сарат. ун-та, 2000. С. 25–33.
41. Ключев Е. В. Речевая коммуникация. М. : Рипол Классик, 2002. 320 с.

42. Кубрякова Е. С. Номинативный акт и его когнитивно-прагматические аспекты // Когнитивные и коммуникативные аспекты английской лексики : [сб. науч. тр.]. М., 1990. Вып. 357. С. 9–14.
43. Кузнецов А. И. О соотношении понятий «общество» и «этническая общность» // Советская этнография. 1989. № 4. С. 23–31.
44. Красавский Н. А. Аксиологическая лингвистика и этносознание // Аксиологическая лингвистика: проблемы изучения культурных концептов и этносознания / [сб. науч. тр. / под ред. Н. А. Красавского]. Волгоград : Колледж, 2002. С. 3–8.
45. Крысин Л. П. Лингвистический аспект изучения этностереотипов (постановка проблемы) // Встречи этнических культур в зеркале языка: в сопоставительном лингвокультурном аспекте. М. : Наука, 2002. С. 171–175.
46. Крысько В. Г. Социальная психология : учебное пособие / В. Г. Крысько. СПб. : Питер, 2001. 312 с.
47. Левит А. Я. Мифы и культура / А. Я. Левит. СПб. : Унив. кн., 1997. 630 с.
48. Леонтович О. А. Русские и американцы: парадоксы межкультурного общения. Волгоград : Перемена, 2002. 434 с.
49. Лягошняк Г. М. Круглова О. В. Підходи до визначення принципів розмежування етнонімів та етнофоронімів // Тези доповідей і повідомлень наукового семінару «Реконструктивні можливості ономастики». К. : ІУМ НАН України, 1995. С. 64.
50. Макаров М. Л. Основы теории дискурса. М. : Гнозис, 2003. 280 с.
51. Маслова В. А. Политический дискурс: языковые игры или игры в слова? // Политическая лингвистика. Екатеринбург, 2008. Вып. 1(24). С. 43–48.
52. Минкин Л. М., Шевченко И. С. Номинация и референция в высказывании // Вісник ХНУ ім. В. Н. Каразіна. Сер. Романо-германська філологія. Харків : Константа, 2006. № 667. С. 3–10.

53. Никонов В. А. Этнонимия / [отв. ред. В. А. Никонов]. М. : Наука, 1970. С. 5–33.
54. Падучева Е. В. Высказывание и его соотнесенность с действительностью : Референциальные аспекты семантики местоимений. [6-е изд., испр.]. М. : Издательство ЛКИ, 2010. 296 с.
55. Паршина О. Н. Концепт «ЧУЖОЙ» в реализации тактики дистанцирования (на материале политического дискурса) // Филологические науки. 2004. № 3. С. 85–94.
56. Расторгуева Г. В., Завадский С. С. Категориальный статус метонимии // Языковые категории: границы и свойства : Материалы докл. Междунар. науч. конф. 22 – 23 марта 2004 г. / [отв. ред. Н. П. Баранова, З. А. Харитончик, Е. Г. Задворная и др.]. Минск : МГЛУ, 2004. С. 122–124.
57. Святюк Ю. В. Етнічна ідентичність та національна толерантність в англійській мові // Лінгвістичні дослідження : збірник наукових праць ХНПУ імені Г. С. Сковороди. Харків, 2015. Вип. 39. С. 182–187.
58. Святюк Ю. В. Семантика и функционирование этноминаций в современном английском языке : автореф. дис. на соиск канд. филол. наук : [спец.] 10.02.04 «Германские языки» / Донецкий национальный ун-т. Донецк, 2005. 22 с.
59. Селиванова Е. А. Основы лингвистической теории текста и коммуникации : [учебное пособие]. К. : ЦУЛ «Фитоцентр», 2002. 336 с.
60. Селіванова О. О. Сучасна лінгвістика : напрями та проблеми : [підручник]. Полтава : Довкілля К, 2008. 718 с.
61. Суперанская А. В. Групповые обозначения людей в лексической системе языка // Имя нарицательное и собственное / отв. ред. А. В. Суперанская. М. : Наука, 1978. С. 59–83.
62. Сухих С. А. Прагматическое моделирование коммуникативного процесса. Краснодар : Изд-во Кубан. гос. ун-та, 1998. 160 с.

63. Сухов І. О., Четвертак Є. О. Інституційні характеристики англомовного політичного дискурсу США // Щорічна науково-практична конференція «Тиждень науки» 16-20 квітня 2018 р., Запоріжжя : ЗНТУ [відпов. ред. В. В. Наумик] Запоріжжя: ЗНТУ, 2017. С. 1011–1013.

64. Сухов І. О., Четвертак Є. О. Сухов І. О., Четвертак Є. О. Комунікативно-прагматичні засоби вираження етнічних стереотипів у англомовному політичному дискурсі США // Наукові записки. Вип. 164. Серія : Філологічні науки. Кропивницький : Видавництво «КОД», 2018. С. 405–408.

65. Толстая С. М. Стереотип и картина мира // «Этнолингвистика. Ономастика. Этимология». Материалы международной научной конференции. Екатеринбург, 2009. С. 262–264.

66. Труфанова И. В. О разграничении понятий: речевой акт, речевой жанр, речевая стратегия, речевая тактика // Филологические науки. Ростов : РГУ, 2001. № 3. С. 56–65.

67. Уфимцева А. А. Лексическое значение : Принципы семиологического и прагматического описания лексики. М. : Наука, 1986. 240 с.

68. Ушаков Н. Н. Прозвища и личные неофициальные имена (к вопросу о границах прозвища) // Имя нарицательное и собственное / [отв. ред. А. В. Суперанская]. М. : Наука, 1978. С. 146–173.

69. Фадеева Е. В. Стратегии и тактики конфликтного дискурса : автореф. дис. на соиск. науч. степени канд. філол. наук : [спец.] 10.02.04 / Киевский гос. линг. ун-т. К., 2000. 20 с.

70. Филиппова М. М. Парадоксы и стереотипы межкультурного общения представителей русской и британской культур // Вестник Московского ун-та. Серия 9. Филология. 2002. № 3. С. 64–83.

71. Фоменко О. С. Питання етнічних меншин у політичному дискурсі Сполучених Штатів Америки // Вісник Київського національного університету ім. Т. Шевченка : Іноземна філологія, 2001. Вип. 31. С. 33–36.

72. Хабибова Н. Е. Онтологический и гносеологический анализ понятия

«ценностные ориентации». Уфа : Уфим. гос. акад. экономики и сервиса, 2016. 96 с.

73. Шейгал Е. И. Семиотика политического М. : Волгоград, 2000. 367 с.

74. Яшенков В. П. Про деякі проблеми міжкультурної комунікації: упередженість щодо американців // Мова і культура. Наукове видання. Серія «Філологія». К.: Видавничий дім Дмитра Бураго. 2002. Вип. 4. Т. 2. Ч. 2. С. 166–168.

75. Brown R. The pronouns of power and solidarity // Language and social context / ed. by P.P. Giglioli. Cambridge : Cambridge University Press, 1979. P. 252–282.

76. Chilton P., Shaffner Ch. Discourse and Politics // Discourse as Social Interaction // Discourse Studies : A Multidisciplinary Introduction / [ed. by T. A. van Dijk.]. Vol. 2. L. : SAGA Publications, 1998. P. 206–230.

77. Cockerham W. C. Racial and ethnic relations // The global society: an introduction to sociology. N. Y. : Mc Graw-Hill, Inc., 2017. P. 320–359.

78. Dahlgren K. The nature of linguistic stereotypes // Papers from the parasession on the lexicon. Chicago : University of Chicago Press, 1978. P. 58–70.

79. Dominick J. R. Creating Stereotypes // The Dynamics of Communication. Boston : McGraw-Hill College, 1999. P. 520–521.

80. Dijk T. A. van. Communicating Racism. Ethnic Prejudice in Thought and Talk. L. : Sage Publications. 1987. 437 p.

81. Dijk van T. A. Studies in the Pragmatics of Discourse The Hague : Mouton Publishers, 1981. 331 p.

82. Goffman E. Stigma. Notes on the Management of Spoiled Identity Touchstone : Trade Paperback, 1986. 168 p.

83. Harris Z. Discourse analysis // Language. L., 1952. V. 28. № 1. P. 1–30.

84. Lippmann W. Public Opinion. N. Y. : Academic Press, 1954. 214 p.

85. Lynn N. A phantom menace and the new Apartheid: the social construction of asylum-seekers in the United Kingdom // *Discourse & Society*. 2003. Vol. 14. № 4. P. 425– 451.
86. Nagle S. J. What is Political Correctness Doing to the English Language. L. : Ravette Publishing. 2016. Vol 7. P. 56–68.
87. Radway J. Gaines K. *American Studies : An Anthology* Hoboken : Wiley-Blackwell, 2009. 638 p.
88. Rothwell J. D. *Telling It Like It Isn't: Language Misuse and Malpractice*. Englewood Cliffs : Prentice Hall, 1982. 342 p.
89. Saggar Sh., Grean J. *British ethnic attitudes and ethnic minorities*. L. : Arnold, 2017. 24 p.
90. Schulz M. *Semantic derogation*. Rowlet, Massachusetts : Newbury House, 1975. 73 p.
91. Strang B. *Britannia in Brief : The Scoop on All Things British*. L. : Ballantine Books, 2017. 216 p.
92. Tajfel H. *Human groups and social categories*. C. : Cambridge University Press, 1981. 369 p.

ПЕРЕЛІК ЛЕКСИКОГРАФІЧНИХ ДЖЕРЕЛ

93. Гришина Е. А. *Современный словарь иностранных слов* Спб. : Дуэт, 1994. 741 с.
94. Фролов И. Т. *Философский словарь* М. : Республика, 2001. 719 с.
95. *Языкознание. Большой энциклопедический словарь* / гл. ред. В. Н. Ярцева. [2-е изд.] М. : Большая российская энциклопедия, 2000. 688 с.
96. *Cambridge International Dictionary of English*. C. : Cambridge University Press, 1995. 1774 p.
97. *Collins English Dictionary* Glasgow : Harper Collins Publishers, 1991. 1791 p.

98. Green J. The Slang Thesaurus. L. : Penguin Books, 1986. 280 p.

ДЖЕРЕЛА ІЛЮСТРАТИВНОГО МАТЕРІАЛУ

99. Amber R. Migration. 12 December, 2011. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2011-12-12/debates/1112127000024/Migration?highlight=immigration#contribution-1112127000138> (дата звернення: 20.01.18).

100. Argar E. Immigration Debates .10 June, 2015. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-06-10/debates/15061057000002/Immigration-Debates#contribution-15061057000257> (дата звернення: 21.03.18).

101. Blake R. Emigration and Immigration. 13 November, 2016. URL : <https://api.parliament.uk/historichansard/commons/2016/nov/13/europeans-emigration-and-immigration> (дата звернення: 20.01.18).

102. Blunt C. Immigration Detention: Shaw Review. 24 July, 2017. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2018-07-24/debates/03FA26A3-90A1-4E58-826A-1341ABA6D146/ImmigrationDetentionShawReview> (дата звернення: 5.03.18).

103. Bradley K. Non-EU Immigration. 6 December, 2010. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-12-06/debates/1012067000018/Non-EUImmigration?highlight=immigration#contribution-1012067000076> (дата звернення: 27.01.18).

104. Brokenshire J. Immigration and Asylum in the UK [Electronic resource] 17 November, 2017. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-11-17/debates/b1fa1318-2980-4838-85cf-098b25d7e886/Immigrationandasylum?highlight=immigration#contribution-15111769000178> (дата звернення: 27.01.18).

105. Buckland R. Topical Questions. 18 December, 2012. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2012-12-18/debates/12121>

850000030/TopicalQuestions?highlight=immigration#contribution-12121850000195 (дата звернення: 22.01.18).

106. Burn B. No Truth / B. Burn. 4 May, 2011. URL : <http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&objid=195602&speeches=1> (дата звернення: 27.01.18).

107. Burn B. Safer and Fairer Asylum System. 9 February, 2014. URL : [do?def=conference.2017.news.story.page&obj_id=117216&speeches=1](http://www.conservatives.com/tile.do?def=conference.2017.news.story.page&obj_id=117216&speeches=1) (дата звернення: 21.01.18).

108. Cameron D. Balancing Freedom and Security – A Modern British Bill of Rights. 12 March, 2011. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=130572&speeches (дата звернення: 22.01.18).

109. Cameron D. Britain is Losing. February, 2012. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=103843&speeches=1 (дата звернення: 17.03.16).

110. Cameron D. Immigration Debates. 10 June, 2015. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-06-10/debates/150610570000027000002/Immigration-Debates#contribution-15061057000257> (дата звернення: 17.03.16).

111. Cameron D. Re-asserting Faith in Our Shared British Values. 14 October, 2014. URL : <http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&objid=124485&speeches=1> (дата звернення: 17.03.16).

112. Clarke K. Immigration Debates URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-06-10/debates/150610570000027000002/Immigration-Debates#contribution-15061057000257> (дата звернення: 17.03.16).

113. Crouch T. Third World Immigration / T. Crouch. 20 December, 2012. URL : [https://hansard.parliament.uk/Commons/2012-12-10/debates/1012206000129/Third World Immigrataion?highlight=#contribution-1012206000206](https://hansard.parliament.uk/Commons/2012-12-10/debates/1012206000129/Third%20World%20Immigration?highlight=#contribution-1012206000206) (дата звернення: 5.03.18).

114. Davis D. Controlled Immigration and Firm but Fair Asylum System. 2 November, 2001. URL :http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=12993&speeches=1

(дата звернення: 5.03.18).

115. Davis D. It is Time to Start Mending our Broken Society. 29 September, 2013. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=conference.2013.newsstory.page&obj_id=139281&speeches=1 (дата звернення: 5.03.18).

116. Davis D. Reclaiming Asylum. 10 December, 2103. URL :<http://www.conservatives.com/pdf/FringeListings2016.pdf> (дата звернення: 5.03.18).

117. Davis D. Securing Britain's Borders. November, 2016. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=121030&speeches=1 (дата звернення: 5.03.18).

118. Evenett D. Illegal Immigrants: Greater London. D. Evenett. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-03-10/debates/10031086000027/IllegalImmigrantsGreaterLondon?highlight=immigration#contribution-10031086001140> (дата звернення: 21.01.18).

119. Glendonbrook L. Immigration and Asylum. 9 June, 2014. URL : <https://hansard.parliament.uk/Lords/2014-06-09/debates/1406094000401/h#immigration-and-asylum-1406094000211> (дата звернення: 27.01.18).

120. Gorman T. Less Talk, More Action. 2 June 2017. URL :<http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&objid+912817&speeches=1> (дата звернення: 27.01.18).

121. Gorman T. Third Immigration : Importing Poverty, not Prosperity. 28 November, 2016. URL :http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=124225&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

122. Graham R. Organized Crime: Immigration 8 February, 2011. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-02-08/debates/>

1002085400016/OrganisedCrimeImmigration?highlight=immigration#contribution-10020854001199 (дата звернення: 17.03.16).

123. Grayling Ch. Illegal Immigrants: Greater London 10 March, 2010. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-03-10/debates/10031086000027/IllegalImmigrantsGreaterLondon?highlight=immigration#contribution-10031086001140> (дата звернення: 5.03.18).

124. Grayling Ch. Organized Crime: Immigration 8 February, 2010. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-02-08/debates/1002085400016/OrganisedCrimeImmigration?highlight=immigration#contribution-10020854001199> (дата звернення: 5.03.18).

125. Green D. Home Affairs. 10 June, 2014. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2014-06-10/debates/1112127000024/homeaffairs-1113726708342> (дата звернення: 23.01.18).

126. Green D. Migration / D. Green. 12 December, 2011. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2011-12-12/debates/1112127000024/Migration-1112127000138> (дата звернення: 23.01.18).

127. Green D. UK Visas and Immigration / D. Green. 21 November, 2016. URL :: <https://hansard.parliament.uk/Commons/2016-11-21/debates/C7DBEDCE-11AE-49B0-8D7E-40B4B04562D/VisasandImmigration#contribution-F23B8882-1AD5-46D9-876F-4D9EF0053727> (дата звернення: 23.01.18).

128. Hague W. What Should We Do With Our Asylum System ? 11 June, 2012. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=126169&speeches=1 (дата звернення: 23.01.18).

129. Hague W. Reunions and Chain Migration / W. Hague. 6 March, 2015 URL :: http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=72237&speeches=1 (дата звернення: 23.01.18).

130. Hoare S. Immigration Regulation. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2011-09-14/debates/1103141000003/Regulation>

?highlight=immigration#contribution-1103141000076 (дата звернення: 4.03.18).

131. Howard M. Defeating the Terrorism Threat. 28 January, 2012. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=120498&speeches=1 (дата звернення: 23.01.18).

132. Howard M. The Distorted Culture of Political Correctness. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=78212&speeches=1 (дата звернення: 27.02.14).

133. Howard M. Getting a Grip on Asylum and Immigration. 3 May, 2015 URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=121612&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

134. Howard M. It's Time for Change, Its Time for. 2 July, 2012. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=121613&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

135. Howard M. It's Time to Set an Annual Limit to Immigration. 27 January, 2011. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=119049&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

136. Howard M. Migration Needs to Benefit all Britons. 22 September, 2014. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=1191555&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

137. Howard M. A New Approach to Immigration and Asylum System / M. Howard. – 7 July, 2011. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=119049&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

138. Howard M. Our Asylum System is Being Abused / M. Howard. 21 March, 2015. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=78617&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

139. Howard M. Why Our Country Deserves Better / M. Howard. 4 August, 2016. URL : <http://www.conservatives.com/tile.do?def=>

news.story.page&obj_id=78620&speeches=1 (дата звернення: 21.01.2018).

140. Huddleston N. Immigration Detention: Shaw Review. 24 July, 2017. URL : : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2017-07-24/debates/03FA26A3-90A1-4E58-826A1341ABA6D146/ImmigrationDetentionShawReview> (дата звернення: 4.02.18).

141. Humbley M. Immigration and Asylum / 6 March, 2001. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=121614&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

142. Humbley M. True Toll Hidden in Blair's spin / 11 April, 2010. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=916236&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

143. Humbley M. We Need a New Approach / 14 September, 2016. URL : <http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&objid=131126&speeches=1> (дата звернення: 27.01.18).

144. Lee J. Topical Questions. 18 December, 2012. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2012-12-8/debates/12121850000030/TopicalQuestions?highlight=immigration#contribution-1221850000195> (дата звернення: 4.03.18).

145. Letwin I. Creating an Underclass in Tony Blair's Britain. 7 June, 2017. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=31041&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

146. Letwin I. Detente will Deter. 3 December, 2016. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=346126&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

147. Lelie P. Asylum Seekers Debate. 4 December, 2011. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=5708&speeches=1 (дата звернення: 4.03.18).

148. Lelie P. We should do something. 12 June, 2014. URL : <http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&objid=72894>

&speeches=1 (дата звернення: 4.03.18).

149. Lelie P. We and They. 7 May, 2012. URL : <http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&objid=1421&speeches=1> (дата звернення: 4.03.18).

150. Lewis B. Emigration and Immigration. 27 April, 2017. URL : <https://api.parliament.uk/historichansard/commons/2017/apr/27/Europeans-emigration-and-immigration> (дата звернення: 17.03.18).

151. Lopez J. Organized Crime: Immigration. 8 February, 2010. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-02-08/debates/1002085400016/OrganisedCrimeImmigration?highlight=immigration#contribution10020854001199> (дата звернення: 27.01.18).

152. Morris J. Immigration Policy. 4 April 2010. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2010-04-04/debates/E77B53EA-AD75-4E1C-AD9B-F4478D3F7482/ImmigrationPolicy#contribution-0ADFB441-2109-4678-AAD8-D15DB0CED0A5> (дата звернення: 24.01.18).

153. Murray Sh. Borders, British Citizens and Immigration Bill. 14 July 2012. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2012-07-04/debates/F66K13EA-BC34-2F8C-CB0J-D7726D5F87931/IBorders, British Citizens and Immigration Bill #contribution-OBDL654-7540-3067-KMC4-G26POBLMSPB5> (дата звернення: 5.03.18).

154. Powell E. The Rivers of Blood. 20 April, 1968. URL : <https://www.telegraph.co.uk/comment/3643823/Enoch-Powells-Rivers-of-Blood-speech.html> (дата звернення: 30.08.18).

155. Rich B. Immigration and Crime. 24 September, 2014. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=70427&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

156. Rich B. National Calamities. 11 November, 2014. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=12132&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

157. Rich B. Welcome to Britain. 11 July, 2016. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=78617&speeches=1 (дата звернення: 27.01.18).

158. Skidmore Ch. Immigration Policy. 4 April, 2010. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2018-07-1818/debates/E77B53EA-AD75-4E1C-AD9B-F4478D3F7482/ImmigrationPolicy#contribution-0ADFB441-2109-4678-AAD8-D15DB0CED0A5> (дата звернення: 21.01.18).

159. Smith D. Asylum Debate. 2 July, 2012. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=133321&&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18).

160. Smith D. A Safer and Fairer Asylum System. 24 December, 2011. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=115178&speeches=1 (last access: 22.01.18).

161. Smith D. Why Should We Say No. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=13237&speeches=1 (дата звернення: 22.01.18). – Title from the screen.

162. Starmer K. Immigration and Asylum in the UK. 17 November, 2017. URL : [https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-11-17/debates/b1fa1318-2980-4838-85cf-98b25d7e886/Immigration and asylum?highlight=immigration#contribution-15111769000178](https://hansard.parliament.uk/Commons/2015-11-17/debates/b1fa1318-2980-4838-85cf-98b25d7e886/Immigration%20and%20asylum?highlight=immigration#contribution-15111769000178) (дата звернення: 13.02.17)

163. Stephenson A. Temporary Immigration Cap. 20 December, 2012. URL : <https://hansard.parliament.uk/Commons/2012-12-10/debates/1012206000004/TemporaryImmigrationCap?highlight=immigration#contribution-1012206000206> (дата звернення: 15.02.18).

164. Thatcher M. TV Interview for Granada World in Action 27 January, 1978. URL : <https://www.margaretthatcher.org/document/103485> (дата звернення: 19.02.18).

165. Torn E. Asylum and Immigration. 12 June, 2016. URL : http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=25651&

speeches=1 (дата звернення: 4.02.18).

166. Torn E. Islamic Threat. 7 November, 2012. URL :
http://www.conservatives.com/tile.do?def=news.story.page&obj_id=72237&speeches=1 (дата звернення: 4.02.18).

167. Wood M. Immigration Detention: Shaw Review. 24 July, 2017. URL :
<https://hansard.parliament.uk/Commons/2017-07-24/debates/03FA26A3-90A1-4E58-826A-1341ABA6D146/ImmigrationDetentionShawReview> (дата звернення: 21.03.16).

ДОДАТКИ

Додаток А

Глосарій лінгвістичних і перекладацьких термінів

1. Автоетноніми – самоназви, які надаються собі етнічними групами, національними спільнотами та їх представниками.

2. Автостереотипи – уявлення, переконання, думки та погляди того чи іншого етносу чи нації про себе.

3. Аксіологічна стратегія – комунікативно-прагматичний засіб, що скеровує мовленнєві дії на висловлення ціннісного судження про об'єкт мовлення, виявляє систему ціннісних орієнтацій і переконань мовців.

4. Алоетноніми – назви етнонаціональних спільнот, надані їм іншими.

5. Антропонім (від грецьк. *ἄνθρωπος* – людина + *ὄνομα* – ім'я) – власне ім'я, що ідентифікує людину, людські угруповання, спільноти.

6. Гетеростереотипи – уявлення, переконання, думки та погляди того чи іншого етносу чи нації про представників чужих націй і етносів.

7. Дейксис (від давньогрецьк. *δείξις* – вказівка) мовна одиниця, здібна виконувати вказівну функцію стосовно учасників, у той чи інший спосіб залучених до комунікації, її місця, часу.

8. Дискредитация (від франц. *discréditer* – підривати довіру) – навмисні дії, спрямовані на підриг авторитета, іміджу, довіри.

9. Дискурс – зв'язаний текст у поєднанні з зовнішньолінгвістичними, прагматичними й іншими факторами; текст, узятий у подієвому аспекті; мовлення, розглянуте як цілеспрямована соціальна дія, як компонент, що бере участь у взаємодії людей і в механізмах їхньої свідомості (когнітивних процесах) (Н. Д. Арутюнова).

10. Екстралінгвальний – позамовний, такий, що стосується позамовної дійсності, в межах якої розгортається комунікація, розвивається і функціонує мова.

11. Етнічне прізвиське – номінативна одиниця, що виражає суб'єктивне ставлення до етнонаціональної спільноти та її представників, актуалізуючи негативні, зневажливі та стереотипні уявлення про них безпосередньо.

12. Етнічний стереотип – спрощений, схематизований, емоційно забарвлений, сталий образ тієї чи іншої етнічної, національної групи чи спільноти, що поширюється на всіх її представників.

13. Етнічні упередження – необ'єктивні, негативні уявлення та переконання, соціальні настанови про представників чужих етносів, націй, рас, іноземців.

14. Етнонім – номінативна одиниця на позначення націй, народів, народностей, етнічних єдностей, племен, родів.

15. Етноцентризм (від грец. *ethnos* – *група, народ* та лат. *centrum* – *осередок, центр*) – система переконань та уявлень певного етносу, згідно з якими представники чужих націй сприймаються й оцінюються з позицій власної етнічної групи, яка вважається еталоном.

16. Етнофобізм – інвективна назва представників іноетнічних спільнот, спрямована на їх приниження та грубу образу.

17. Інституційний тип дискурсу – тип дискурсу, маркований статусно-рольовими відносинами його учасників, реалізується в соціальних інститутах.

18. Катойконім – номінативна одиниця для позначення осіб за назвою їх місця проживання.

19. Комунікативна інтенція – превербальний, усвідомлений намір мовця, що визначає внутрішню програму його мовлення та способи її здійснення.

20. Комунікативна стратегія – послідовність мовленнєвих дій, організованих залежно від цілей комунікативної взаємодії; складник

евристичної інтенційної програми планування дискурсу, його проведення та керування ним із метою досягнення результату, ефективності інформаційного обміну та впливу; певна узагальнена та узгоджена схема комунікативної поведінки, в якій ряд вербальних і невербальних засобів використовується для досягнення мети суб'єкта комунікації.

21. Комунікативна тактика – сукупність практичних ходів у реальному процесі комунікативної взаємодії, застосування яких дозволяє виконати конкретне комунікативне завдання у конкретній ситуації спілкування; один або декілька комунікативних ходів, що сприяють вирішенню локального чи глобального завдання під контролем відповідної стратегії; мовленнєва дія, що відповідає певному етапу в реалізації тієї чи іншої стратегії.

22. Комунікативний хід набір мовленнєвих дій, що вживаються для реалізації комунікативної тактики.

23. Конотація – емоційні, експресивні, оцінні і стилістичні ознаки лексичної одиниці, що існують у неї поряд із її предметно-логічним, денотативним значенням.

24. Контекст (лат. contextus – тісний зв'язок, з'єднання) – семантико-граматична та комунікативна єдність певного текстового елемента (слова, висловлення) із текстовим і ситуативним оточенням як індикатором значення й функціональної ваги такого елемента.

25. Лексичне значення (семантика слова) – реальний зміст лексеми, співвіднесеність слова як звукового комплексу з певними явищами дійсності.

26. Лексема – повнозначне слово.

27. Макроетнонім – номінативна одиниця на позначення генетично неоднорідного великого етносу, назва різної за обсягом етнічної єдності.

28. Мікроетнонім – одиниця номінації спільноти, члени якої є представниками єдиного племені, народності, нації, народу.

29. Маніпулятивний вплив – вид впливу на людину з метою спонукати її зробити щось (повідомити інформацію, здійснити вчинок, змінити свою поведінку) неусвідомлено чи проти власного бажання, наміру.

30. Метафора – троп, побудований на основі вживання слів або виразів у переносному значенні за подібністю, аналогією тощо і служить одним із засобів посилення образності й виразності мови.

31. Метонімія – троп, який базується на перенесенні найменування, заснованому на семантичній суміжності об'єктів, предметів, явищ та понять.

32. Мовленнєвий вплив – мовленнєві дії мовця, скеровані цільовою настановою його спілкування та дискурсивними практиками комунікативної сфери, в якому воно відбувається, спрямовані на зміну психоемоційного стану адресата, його мислення, корегування та оцінки ним певного явища, об'єкта та інш., незалежно від типу комунікативної взаємодії.

33. Номінація (лат. *nominatio* – називання) – процес і результат використання одиниць мови, що слугують засобами дискретизації та позначення реалій позамовної дійсності.

34. Політична коректність – лінгвокультурне явище, що сприяло затвердженню нових мовних та етичних норм спілкування, згідно з якими необхідно уникати вживання лексичних одиниць, які можуть дискримінувати людину відносно віку, статі, розумово-фізичних особливостей, сексуальної орієнтації, расової та культурної приналежності, релігії, зовнішності, соціального статусу.

35. Політичний дискурс – будь-які мовленнєві утворення суб'єктів дискурсу та їх адресатів, які належать до сфери політики, вербальна комунікація, учасники якої наділені певними соціальними ролями згідно з їх участю у політичній діяльності, які і є предметом комунікації.

36. Пропозиція – структура, ізоморфна структурам мислення людини, що ає змогу з'ясувати особливості семантичної конфігурації речення, оформленого

за допомогою певної синтаксичної структури та актуалізованого у висловлюванні.

37. Расизм – погляди і переконання про фізичну та розумову нерівноцінність людських рас.

38. Релігійонім – ономастична одиниця, що визначає релігійну приналежність людини.

39. Референт – предмет думки, об'єкт номінації, з яким співвідноситься лексична одиниця у складі висловлення.

40. Семантика – лексичне значення мовної одиниці (одиниць); розділ науки про мову, у якому вивчають лексичне значення мовних одиниць.

41. Семантична дерогація – зниження значення та набуття негативно-оцінних конотацій лексичними номінативними одиницями внаслідок закріплення їх за ціннісно значущим референтом.

42. Синоніми (грец. *synonymos* – однойменний) – слова (іноді сполучення слів), тотожні (абсолютні синоніми) чи близькі за своїм значенням (відносні синоніми); відрізняються один від одного матеріально, тобто звуковим складом.

43. Словосполучення – смислово-граматичне об'єднання двох або більше повнозначних слів на основі підрядного синтаксичного зв'язку. До складу словосполучень входять головне (стрижневе) і залежне слова. Головним є те слово, від якого ставиться питання, а залежне відповідає на питання.

44. Соціальний стереотип – спрощений, схематизований, емоційно забарвлений, сталий образ тієї чи іншої соціальної групи чи спільноти, що поширюється на всіх її представників.

45. Стереотип – мовна одиниця із конвенціонально зумовленим і соціально-детермінованим значенням, що формує соціокультурний і мовний образ суб'єкта, об'єкта, фрагмента, явища, поняття позамовної дійсності.

46. Стереотипізація – когнітивний процес, завдяки якому людина структурує світ у своєму мисленні та вербалізує його у своєму мовленні.

47. Стигматизація (від давньогрецьк. stigma, stigmatos – клеймо на тілі раба чи злочинця) – приписування негативних якостей та соціальних вад особі або групі осіб, що викликає страх та агресію до них.

48. Текст – витвір мовленнєвого процесу, що відзначається завершеністю, об'єктивований у формі письмового документа, літературно оброблений відповідно до типу цього документа, витвір, що складається з назви (заголовка) і низки особливих одиниць (надфразних єдностей), об'єднаних різними типами лексичного, граматичного, логічного, стилістичного зв'язку, має певну цілеспрямованість і прагматичну настанову.

49. Топонім – ономастична одиниця, що утворюється від різних географічних назв.

50. Хоронім (від грецьк. *όρος* – *межа* + *ὄνομα* – *ім'я, назва*) – назва невеликої території, окремих частин міста.

Додаток Б
Тези за темою роботи

УДК 811.111'42:32(73)

Четвертак Е. О.¹, Сухов І. О.²

¹ канд. філол. наук, доц. ЗНТУ

² студ. гр. ГФ-313 ЗНТУ

**ІНСТИТУЦІЙНІ ХАРАКТЕРИСТИКИ АНГЛОМОВНОГО
ПОЛІТИЧНОГО ДИСКУРСУ США**

Поняття «дискурс» не є новим для лінгвістики. Його було введено в лінгвістичний обіг американським дослідником Зеллігом Харрісом, який намагався описати текст, залучаючи для цього соціокультурну ситуацію його породження та сприйняття. Зазначимо, що в першій половині ХХ сторіччя лінгвісти були зосереджені на вивченні мови як системи та її одиниць і, лише починаючи з другої половини 60-х років ХХ століття, об'єктом їх уваги стає мовленнєва діяльність та її продукт – дискурс.

Поняття дискурсу часто асоціюється з типами та формами мовлення, принципами побудови повідомлення, його риторикою (монологічний, діалогічний, наративний, риторичний, іронічний тощо), характеристиками мовлення окремої особи та груп людей (особистісний, неповторний, колективістський, авторитарний). Розглядають дискурс і як функціональний стиль, різновид мовлення (усний, писемний, науковий, художньо-белетристичний, діловий, літературний); різновид функціонального стилю, його реалізацію в різних сферах спілкування (юридичний, судовий, газетний, радіодискурс, кінодискурс, театральний, дискурс сфери паблік-релейшнз, рекламний, святковий); як жанр художньої літератури (прозовий, ліричний, драматичний). Очевидним є також корелятивний зв'язок між поняттями «дискурс» і «комунікація», «дискурс» і спілкування

Політичний дискурс США є різновидом інституційного спілкування. Інституційне спілкування реалізується в суспільних інститутах і є зверненням, у

першу чергу, до масового адресата. Особливості інституційного дискурсу визначаються: статусно-рольовими характеристиками його учасників, набором типових для даної сфери комунікації ситуацій, цілей і умов, цінностей, моделей мовленнєвої поведінки, тематичних репертуарів мовців.

Інформація, актуалізована англомовним політичним дискурсом США, адресується не вузькому колу реципієнтів, а широкому загалу – представникам американської нації. Це визначає основні завдання вказаного типу дискурсу: сприяти розв’язанню соціально значущих питань країни, активно впливати на її мешканців, переконувати їх у справедливості певної ідеї, формувати в них правильне ставлення до тієї чи іншої проблеми, події, спонукати до її вирішення, пропагувати прогресивні ідеї тощо.

Англомовний політичний дискурс США здійснює своєрідну посередницьку діяльність. У ньому відбуваються процеси конвертації інформації (конструювання знання), перехід знання з одного рівня (інституційного) на інший (повсякденний), зрощення інформації будь-якого типу (політичної та розважальної, подій та реклами) тощо. Тобто в політичному дискурсі як комунікативно-когнітивній, мовленнєво-мисленнєвій діяльності суб’єкти масової комунікації формують норми опису та тематизації дійсності. Проте не лише тема визначає зміст і спосіб опису тієї чи іншої інформації в політичному дискурсі, але і сам вибір теми зумовлено означеним типом дискурсу.

Реагуючи на будь-які суспільні процеси, що відбуваються в країні, політичний дискурс вказує на її розвиток чи стагнацію, позитивні чи негативні зміни в конкретний період часу. При цьому цей тип дискурсу ефективно впливає на культурний та соціальний контекст формування особистої думки та прийняття індивідуального рішення представників американської нації.

Додаток В**Фахова стаття за темою роботи****УДК 811.111'42:32****КОМУНІКАТИВНО-ПРАГМАТИЧНІ ЗАСОБИ ВИРАЖЕННЯ
ЕТНІЧНИХ СТЕРЕОТИПІВ У АНГЛОМОВНОМУ ПОЛІТИЧНОМУ
ДИСКУРСІ США****Ігор СУХОВ, Євгенія ЧЕТВЕРТАК (Запоріжжя, Україна)**

Статтю присвячено дослідженню комунікативно-прагматичних засобів вираження етнічних стереотипів у англомовному політичному дискурсі США. У статті надається визначення понять «етнічний стереотип», «політичний дискурс», «комунікативна стратегія». Визначаються також комунікативні стратегії вираження різних типів етнічних стереотипів у дискурсі американських політиків.

Етнічні стереотипи представлені авто- та гетеростереотипами. Автостереотипи актуалізують систему ціннісних уявлень американських політиків про власну націю, у той час як гетеростереотипи виявляють їх ціннісні уявлення про представників чужих націй. Авто- та гетеростереотипи є фрагментами концептуальної системи політичних діячів США, їх ідеологічними настановами, представленими пропозиціями «МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: ПОГАНІ / НЕ ХОРОШІ», реалізація яких здійснюється комунікативними стратегіями негативної репрезентації іноземців і позитивної репрезентації американців.

Стратегії негативної та позитивної репрезентації є аксіологічними комунікативними стратегіями. Стратегія негативної репрезентації актуалізується у дискурсі політиків США різнорівневими негативно-оцінними мовними одиницями, за допомогою яких надається негативна оцінка іноземцям та здійснюється їх ідентифікація. Подібна стратегія застосовується політичними діячами США здебільшого стосовно представників ісламських

країн. Стратегія позитивної репрезентації виявляє систему етноцентричних поглядів політиків США про американську націю як одну з найкращих у світі. Вона реалізується у дискурсі політичних діячів за допомогою позитивнооцінних експресивних мовних засобів.

Ключові слова: аксіологічна комунікативна стратегія, концептуальна система, етнічний стереотип, етноцентричні погляди, мовні засоби, політичний дискурс, пропозиція, репрезентація.

Игорь Сухов, Евгения Четвертак. Коммуникативно-прагматические способы выражения этнических стереотипов в англоязычном политическом дискурсе. Стаття посвящена исследованию коммуникативно-прагматических средств выражения этнических стереотипов в англоязычном политическом дискурсе США. В статье даются определения понятий «этнический стереотип», «политический дискурс», «коммуникативная стратегия». Определяются также коммуникативные стратегии выражения разных типов этнических стереотипов в дискурсе американских политиков.

Этнические стереотипы представлены авто- и гетеростереотипами. Автостереотипы актуализуют систему ценностных представлений американских политиков про собственную нацию, в то время как гетеростереотипы выявляют их ценностные представления про представителей чужих наций. Авто- и гетеростереотипы являются фрагментами концептуальной системы политических деятелей США, их идеологическими установками, представленными пропозициями «МЫ / СВОИ: ХОРОШИЕ / НЕ ПЛОХИЕ – ОНИ / ЧУЖИЕ: ПЛОХИЕ / НЕ ХОРОШИЕ», реализация которых осуществляется коммуникативными стратегиями негативной репрезентации иностранцев и позитивной репрезентации американцев.

Стратегии негативной и позитивной репрезентации являются аксиологическими коммуникативными стратегиями. Стратегия негативной репрезентации актуализуется в дискурсе политиков США разноуровневыми

негативно-оценочными языковыми единицами, при помощи которых дается негативная оценка иностранцам и выполняется их идентификация. Подобная стратегия используется политическими деятелями США преимущественно касательно представителей исламских стран. Стратегия позитивной репрезентации выявляет систему этноцентрических взглядов политических деятелей США про американскую нацию как одну из лучших в мире. Она реализуется в дискурсе политиков при помощи позитивно-оценочных экспрессивных языковых средств.

Ключевые слова: аксиологическая коммуникативная стратегия, концептуальная система, политический дискурс, пропозиция, репрезентация, этнический стереотип, этноцентрические взгляды, языковые средства.

Ihor Suhov, Ievgeniia Chetvertak. Communicative and Pragmatic Ways of Ethnic Stereotype Expression in English Political Discourse. The article is devoted to the investigation of communicative and pragmatic means of ethnic stereotypes expressing in the English political discourse of the USA. The definitions of the notions ‘ethnic stereotype’, ‘political discourse’, and ‘communicative strategy’ are given in the article. Communicative strategies of expressing of ethnic stereotypes in the discourse of American politicians are determined in it.

Ethnic stereotypes are represented by auto- and heterostereotypes. Autostereotypes reveal the system of value-based beliefs and ideas of American politicians about their own notions, while heterostereotypes reveal their value-based beliefs and ideas about representatives of foreign nations. Auto- and heterostereotypes are fragments of conceptual system of American politicians, their ideological attitudes, presented by propositions ‘WE / OUR: GOOD / NOT BAD – THEY / FOREIGN: BAD/ NOT GOOD’, realization of which are done by communicative strategies of positive representation of Americans and negative representation of foreigners.

Strategies of negative representation and positive representation are considered to be axiological communicative strategies. Strategy of negative representation is actualized in the political discourse of American politicians by language means of different levels with the help of which negative characteristics to foreigners are given and their identification is done. Such strategy is usually used by American politicians towards representatives of Islamic countries. The strategy of positive representation reveals the system of ethnocentric views of politicians about the American nation. Ethnocentrism entails views and beliefs that one's own race, national or ethnic group is the most important and that some or all aspects of its culture are superior to those of other race, nation, and ethnos. Within this ideology, individuals judge other groups in relation to their own particular national group or culture, especially with concern to language, behavior, and customs. The strategy of positive representation is actualized in the political discourse of the USA with the help of positive expressive language means.

Key words: axiological communicative strategy, conceptual system, ethnic stereotype, ethnocentric views, language means, political discourse, proposition, representation.

На сьогоднішній день існує достатня кількість лінгвістичних праць, присвячених проблемі етнічних стереотипів та їх лінгвальної актуалізації у різних типах дискурсу, проте й дотепер маловивченими є комунікативно-прагматичні аспекти реалізації етнічних стереотипів у політичному дискурсі США. Цим фактом і зумовлена актуальність запропонованої статті.

Метою статті є з'ясування комунікативно-прагматичних засобів вираження етнічних стереотипів у дискурсі політиків США. Визначення комунікативно-прагматичних аспектів вираження етнічних стереотипів у вказаному типі дискурсу є актуальним у плані подальшого вивчення англомовної політичної комунікації та особливостей актуалізації етнічних стереотипів в інших типах інституційного спілкування англомовних країн.

Завданнями статті є визначення понять «етнічний стереотип», «політичний дискурс», «комунікативна стратегія», з'ясування типів етнічних стереотипів, а також стратегій і тактик їх вираження у політичному дискурсі США. **Матеріалом** статті слугували фрагменти англомовного політичного дискурсу США, в яких спостерігається актуалізація різних типів етнічних стереотипів.

Етнічні стереотипи є соціально детермінованими, узагальненими, емоційно насиченими, стійкими уявленнями про особливості соціокультурного існування етнічних груп, а також про моральні, розумові, фізичні та інші якості їх представників [1, с. 14]. Етнічні стереотипи поділяються на авто- та гетеростереотипи. **Автостереотипи** є сукупністю атрибутивних ознак про дійсні або уявні риси, притаманні власній етнічній групі, що виконують функцію її позитивно-ціннісної диференціації, оскільки, як правило, містять комплекс позитивних оцінок про неї. **Гетеростереотипи** являють собою оцінні, зазвичай, негативні судження про інші етноси та їх представників. Гетеро- та автостеротипи взаємопов'язані, оскільки етнічна диференціація та ідентифікація завжди відбувається шляхом порівняння та протиставлення чужинців із представниками своєї нації та навпаки [4, с. 12]. Автостереотипи є явищем більш гомогенним порівняно з гетеростереотипами, які мають «ширший емоційний діапазон вияву» [1, с. 17]. Афективна сторона цього вияву пов'язана з особливостями сприйняття іноетнічної групи. На зміст гетеростереотипів впливають соціально-політичні та економічні умови розвитку етнічних груп та взаємовідносини між ними.

Етнічні стереотипи актуалізуються у політичному дискурсі США, що розглядається нами як сукупність усіх комунікативних актів американських політичних діячів США у сфері політики. Політичний дискурс США є видом інституційного спілкування, який визначається статусно-рольовими характеристиками його учасників, набором типових для даної сфери комунікації ситуацій, цілей і умов, цінностей, моделей мовленнєвої поведінки, тематичних репертуарів мовців [2, с. 28]. На відміну від інших видів

інституційного спілкування (дипломатичного, медичного, педагогічного, юридичного тощо), політичний дискурс звернений не до індивідуального / групового, а до масового адресата. Урахування фактора адресата є невід'ємним компонентом будь-якого процесу спілкування. У політичній комунікації цей фактор набуває особливого значення. Мовлення політиків завжди зорієнтоване на досягнення певних цілей, основною серед яких є боротьба за владу [2, с. 29].

Аналіз етнічних стереотипів як дискурсно релевантного явища, визначення комунікативно-прагматичних аспектів його реалізації базується на засадах лінгвопрагматики, когнітивної прагматики. Сучасна лінгвопрагматика інтегративна за своєю сутністю. Вона вивчає особливості використання та функціонування мовних одиниць у процесах комунікації у взаємозв'язку з інтерактивністю мовців, їх характеристиками, інтенціями, намірами, цілями. Ґрунтуючись на діяльнісному підході та враховуючи цільову спрямованість процесів комунікативної взаємодії, лінгвопрагматика також зосереджує свою увагу на аналізі стратегічної організації мовлення її учасників.

Етнічні стереотипи є фрагментом концептуальної системи американських політиків, їх ідеологічними настановами, для оптимальної реалізації яких вони залучають комунікативні стратегії негативної репрезентації іноземців і позитивної репрезентації представників своєї нації. Комунікативні стратегії отримали численні тлумачення та трактування. Розуміючи їх як «план з оптимального втілення комунікативного наміру, що визначає сукупність мовних та мовленнєвих засобів» [3, с. 48], «послідовність мовленнєвих дій, організованих залежно від цілей комунікативної взаємодії» [6, с. 34], дослідники наголошують на їх інтенціональності та цільовому призначенні.

Стратегії негативної та позитивної репрезентації є аксіологічними комунікативними стратегіями, що слугують засобами вираження етнічних стереотипів. Під **аксіологічними** стратегіями ми розуміємо загальне спрямування комунікативних дій мовця на висловлення ціннісного судження про об'єкт мовлення. Стратегії негативної та позитивної репрезентації

експлікують систему ціннісних домінант свідомості американських політиків, представлених пропозиціями «МИ / СВОЇ: ХОРОШІ / НЕ ПОГАНІ – ВОНИ / ЧУЖІ: ПОГАНІ / НЕ ХОРОШІ» [7, с. 36]. Стратегія негативної репрезентації спрямована в їх дискурсі не лише на моделювання негативного образу іноземців, але й на їх ідентифікацію. Така ідентифікація відбувається з позицій «Ми-групи» та актуалізує систему ціннісних орієнтацій політичних діячів щодо представників чужих націй. Стратегія позитивної репрезентації актуалізує етноцентричні уявлення американських політиків про свою націю, як таку, що є найбільш розвинутою, демократичною тощо. Наведемо приклади використання комунікативних стратегій негативної та позитивної репрезентації як засобів актуалізації етнічних стереотипів у дискурсі політичних діячів США:

We must also face the fact that, even in the case of brutal dictatorship such as Iraq, we cannot take people pretending or perhaps changing their minds later [9].

У наведеному фрагменті дискурсу американський політик вказує на неможливість прийняти до країни тих, хто жив при диктаторському режимі в Іраку і тому відрізняється своїм світоглядом. У його мовленні надаються негативні та стереотипні характеристики іракцям *people pretending or perhaps changing their minds later*. Використовуючи стратегію негативної репрезентації, американські політики не тільки надають негативні та стереотипні характеристики чужоземцям, але й наділяють їх такими рисами, що наразі можуть виправдати упередженість і дискримінаційні дії щодо них. У першу чергу це стосується прибульців з ісламських країн:

American people are afraid of Islamic representatives. They arrive in one capacity or another, promote their vicious doctrines, spread violence and hatred, abuse our open society and tolerance [10].

Засобами реалізації стратегії негативної репрезентації іноземців виступають однорідні негативно-оцінні предикативні конструкції на позначення ворожих та загрозливих дій представників мусульманського світу щодо американців (*promote their vicious doctrines, spread violence and hatred,*

abuse our open society and tolerance). Досягненню стратегічного задуму сприяє також речення *American people are afraid of Islamic representatives*, що вказує на особливості сприйняття цих іноземців співвітчизниками політика. Наведемо приклад застосування стратегії позитивної репрезентації американців у політичному дискурсі США:

This country is full of talent, creativity and energy – a fantastic mix of people with so much to offer. We're the greatest country in the world [8].

Стратегія позитивної репрезентації актуалізується за допомогою номінативних одиниць на позначення американців, а саме: метонімічної назви (*talent, creativity and energy*), емотивного словосполучення (*a fantastic mix of people with so much to offer*) та асертивного речення з позитивно-оцінним прикметником найвищого ступеня, що є засобом етноцентричної характеристики «Ми-групи» (*We're the greatest country in the world*).

Отже, комунікативно-прагматичними засобами вираження етнічних стереотипів у англomовному політичному дискурсі США є аксіологічні стратегії негативної репрезентації іноземців і позитивної репрезентації американської нації. Подібні стратегії актуалізують систему ціннісних стереотипних уявлень американських політиків про представників своєї нації та чужинців. **Перспективи подальших досліджень** вбачаємо у детальному вивченні тактик реалізації стратегій негативної репрезентації іноземців і позитивної репрезентації американців у мовленні політичних діячів США.

БІБЛІОГРАФІЯ

1. Андреева Г. М. Психология социального познания / Г. М. Андреева. – М. : Аспект Пресс, 2000. – 288 с.
2. Воробьева О. И. Политический язык: семантика, таксономия, функции: дис... докт. филол. наук: 10.02.01 / О. И. Воробьева. – М., 2000. – 386 с.
3. Вострова С. В. Комунікативні стратегії та тактики англomовного медичного дискурсу / С. В. Вострова // Проблеми семантики слова, речення та

тексту: Зб. наук. пр. [відп. ред. Н. М. Корбозерова] – К. : Видавничий центр КНЛУ. – 2003. – Вип. 9. – С. 48–57.

4. Гнатенко П. И. Этнические установки и этнические стереотипы / П. И. Гнатенко, В. И. Павленко. – Днепропетровск : Изд-во ДГУ, 1995. – 200 с.

5. Красавский Н. А. Аксиологическая лингвистика и этносознание / Н. А. Красавский // Аксиологическая лингвистика: проблемы изучения культурных концептов и этносознания: Сб. науч. тр. – Волгоград : Изд-во «Колледж», 2002. – С. 3–8.

6. Фадеева Е. В. Стратегии и тактики конфликтного дискурса: дис. ... канд. філол. наук: 10.02.04 / Елена Викторовна Фадеева. – К., 2000. – 194 с.

7. Dijk T. A. van. Ideology: a Multidisciplinary Approach / Dijk T. A. van. – L. : Sage Publications, 1998. – 374 p.

8. Jones K. American Exceptionalism – How the World's Greatest 'Turnaround' Nation Will Do It Again [Electronic resource] / Kara Jones // Townhall. – July 3, 2014. – Access mode: <http://townhall.com/tipsheet/karajones/2014/07/03/american-exceptionalism--how-the-worlds-greatest-turnaround-nation-will-do-it-again-n1858732>.

9. Kucinich D. Wake up America Speech [Electronic resource] / Dennis Kucinich // Politicalspeeches.net. – Access mode: <http://www.politicalspeeches.net/us-politics/dennis-kucinichs-wake-up-america-speech>

10. Tirkophope E. Islamic Threat [Electronic resource] / Edward Tirkophope. – Access mode: <http://hot.com.politica.usa=72237&speeches=1>

ВІДОМОСТІ ПРО АВТОРІВ

Ігор Сухов – магістр кафедри теорії та практики перекладу Запорізького національного технічного університету.

Наукові інтереси: дискурс-аналіз, політична лінгвістика.

Євгенія Четвертак – кандидат філологічних наук, доцент кафедри кафедри теорії та практики перекладу Запорізького національного технічного університету.

Наукові інтереси: дискурс-аналіз, політична лінгвістика, лінгвопрагматика, комунікативна лінгвістика.